

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Pärandtehnoloogia magistriõppekava

RUHNU TALUTOA MÖÖBEL – KAARDISTAMINE JA UUENDAMISE VÕIMALUSED

Magistritöö

Kristjan Bachman

Juhendaja: Kurmo Konsa, *PhD*

Konsultant: Leila Pärtelpoeg, *BA*

Viljandi

2016

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. RUHNU TALUTOA MÖÖBEL JA SELLE VALMISTAMISE TÖÖRIISTAD	10
1.1. Piirkondlik eripära	10
1.2. Ruhnu talu ja selle mööbel	11
1.2.1. Ruhnu elamu ja mööbli kasutus	12
1.2.2. Ruhnu eluait ja mööbli kasutus	14
1.3. Ruhnu puutöö	15
1.4. Ruhnu mööbli kujunemine	16
1.4.1. Mööbli konstruktsioon.....	18
1.4.2. Materjal.....	34
1.4.3. Dekoor ja viimistlus	36
1.5. Välitööd ja Ruhnu esemete kaardistamine	42
1.5.1. Välitööd Eestis.....	42
1.5.2. Välitööd väljaspool Eestit.....	43
1.5.4. Muuseumite kogud	44
1.6. Ruhnu traditsioonilised puutööriistad.....	45
1.7. Järeldused	55
2. RUHNU MÖÖBLI UUENDAMISE VÕIMALUSED	57
2.1 Mööbli uuendamise uurimuslikud, eetilised ja esteetilised aspektid.....	57
2.2. Ruhnu mööbli uuendamise alused ja tehnoloogilised võimalused	60
2.2.1. Nüüdisaegsed tehnoloogiad.....	61
2.2.2. Tänapäevased käsitööriistad.....	62
2.2.3. Materjal.....	64
2.2.4. Konstruktsioon ja dekoor	66
2.3. Ruhnu puutöö taasloomine	69
2.4. Järeldused	72
KOKKUVÕTE	74
KASUTATUD ALLIKAD	76
LISAD.....	85
Lisa 1. Fotod ja joonised	85
Lisa 1.1. Ruhnu peremärgid	95

Lisa 1.2. Ruhnu talude plaan	96
Lisa 2. Ruhnu mööbel Ruhnu Muuseumi kogudes	97
Lisa 2.1. Ruhnu mööbel Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kogudes.....	98
Lisa 2.2. Ruhnu mööbel Põhjamaade muuseumi (Nordiska Museet) kogudes	99
Lisa 2.3. Ruhnu mööbel erakogudes	100
Lisa 3. Ruhnu puutööriistad Ruhnu Muuseumi kogudes	101
Lisa 3.1. Ruhnu puutööriistad Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kogudes	102
Lisa 3.2. Ruhnu puutööriistad erakogudes 2016. a.	102
Lisa 4. Ruhnu mööbli puidulõigete joonised.....	103
Lisa 5. Puidutöötlemise ja mööbli valmistamise koolitus Ruhnus 2016–2017	104
Lisa 5.1. Ruhnu puutöömashinate ja tarvikute loend Leaderi meetme toetusprojektile	107
Lisa 6. ATF-TR-IR-spektroskoopia analüüsid	108
Lisa 6.1. Ruhnu polükroomsete aidakappide värviproovide skeemid (autori joonised)	109
Lisa 6.2. Ruhnu polükroomsete aidakappide värviproovide analüüsitulemused	111
Lisa 7. Terminid	118
SUMMARY.....	121

EESSÕNA

Minu kokkupuude Ruhnu saarega on kestnud nüüdseks üle kaheksa aasta ja see sai alguse Tartu Kõrgema Kunstikooli (edaspidi TKK) lõputöö teema valikul 2008. aastal. Enne lõputöö kirjutamist puudus mul teadmine, et lisaks Eestis üldlevinud mööblistiilidele eksisteerib veel üks omanäoline mööblistiili näide – Ruhnu saare mööbel. Sellisest omanäolisest kultuuripärandi stiilinäitest on tänapäevani säilinud väga väike osa. Eelkõige avaldavad muljet rohkete panuste ja maalingutega aidakapid, mida peetakse sealse talu esindusmööbliks.

Minu esialgse huvi algatust ja Ruhnu teema valikuni jõudmist on tugevalt mõjutanud Leila Pärtelpoeg, kes oli Eesti Kunstiakadeemia kauaaegne õppejõud ja ühtlasi Ruhnu saare uurija ning sealse kultuuripärandi säilitaja. Tema oli ka minu Ruhnu-teemalise TKK diplomitöö juhendaja.

TKK lõputöö teema valikust alates on Ruhnu mööbli ajalugu ja sealsete puutöömeistrite oskused olnud minu jaoks üks kõitvamaid uurimisteemasid, see ajendas mind valdkonnaga põhjalikumalt tutvuma ning jätkama varem alustatud uurimistööd. Võib küll küsida, miks ma uurin vöörast ja Eestile mitteomast kultuuri? Siinkohal meeldib mulle Jakob Steffensoni kirjeldus elust Ruhnus: *Pärast Esimest Maailmasõda olid ruhnlased vastavalt vanaisa Mattsi (Steffensi talu peremees) ja president Pätsi kokkuleppele valinud kuuluvuse Eesti ja mitte Läti riigi alla. Muidugi oleks ka Läti endale meeleldi ühtainsatki saart tahtnud, seda enam, et Eestil oli neid mitusada, kuid hülgejaht sai toimuda vaid Eesti vetes, ja see otsustas asja* (2006, lk 61). Nii ka minu jaoks – mööbli uurimine toimub Eesti vetes ja see otsustas asja.

Peale TKK diplomitöö kaitsmist olen hoidnud Ruhnut enda lähedal. 2012. aastal olin kaaskuraator Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM) näitusel „Ruhnu – eraldatud maailm“. Näitust täiendaval seminaripäeval tegin Ruhnu kohta ettekande. Samal aastal viibisin ERM-i teaduritega välitöödel Ruhnus. TKK lõputöö uurimistulemuste põhjal olen avaldanud ülevaateartikli ennistuskaja Kanut restaureerimisajakirjas *Renovatum* (Bachman 2012).

Ruhnu saare mööblistiili mõjutavaid tegureid on palju ja sisuliselt pole nende mõjusid terviklikult uuritud. Uurimistöös keskendungi sealse mööbli ja selle valmistamise iseärasustele.

SISSEJUHATUS

Magistritöös käsitlen Ruhnu saare traditsioonilist mööblit ja selle valmistamiseks kasutatud tööriistu ning Ruhnu mööbli piirkondlikku eripära. Ühtlasi on magistritöö 2009. aastal kaitstud TKK diplomitöö „Polükroomse Ruhnu kapi restaureerimine“ teoreetilise osa jätk. Põhjalikuma uurimistöö tingis asjaolu, et rannarootslaste alad on uurijatele huvi pakkunud eeskätt etnograafilisest aspektist, kuid nii omanäolist kultuuripärandit ei ole erialaspetsiifilisemalt vaadeldud. Kui arvestada esemete vähesust ja sealse käsitöö suurt osakaalu, on praeguseks säilinud väärtus ülisuur (Rohtla 2005). Nendest aspektidest lähtudes tegin valiku, et magistritöös keskendun Ruhnu talutoamööbli sisulisele käsitlusele ja põhjalikule taustauuringule. Uurimisvaldkonna mahukust arvestades on magistritöö keskmes eelkõige Ruhnu saare mööbel ja selle valmistamisel kasutatud tööriistad. Osaliselt on näitlikustamiseks kasutatud ka Eesti ja Rootsi võrdlusmaterjal. Teised rannarootsi piirkonnad, nagu Vormsi, Noarootsi ja Osmussaar, selles uurimuses põhjalikku käsitlust ei leia.

Ruhnu mööbli eripära kohta leidsin vastuseid juba TKK lõputööd koostades. Kuigi toona oli eesmärk leida restaureeritav ja rahvapärane mööbliese ning uurimuse keskendus ühele esemele: Steffensi talu polükroomsele¹ aidakapile. Lõputöö uurimusliku osa tulemusena sai selgeks, et Ruhnu mööblit on äärmiselt vähe säilinud ning see erineb Eesti alade traditsioonilisest talupojamööblist. Samuti erineb see Rootsi traditsioonilisest mööblist, kuigi saar oli kuni 20. sajandi alguseni asustatud Rootsist väljarännanud kogukonnaga. (Bachman 2009)

Selleks et mõista Ruhnu saare mööbli erilisust ning selle väärtust, tuleb vaadata ajas tagasi. Rootsi riigi suurajal ja tema vallutuste tulemusena heideti suured osad Põhja-Euroopast Rootsi ülemvõimu alla, sealhulgas ka Baltimaad – Eesti, Läti ja Leedu (Steffenson 2006). Pärast Rootsi suuraja lõpu jäid rootslased elama suurele osale Eesti rannikualadest ja saartest, kaasaarvatud Ruhnule. Aastasade jooksul on saarel kõige rohkem inimesi elanud 1842. aastal – 389 (Ruhnu ... 2016). Kogukonnas elati tugevate usukommete ja traditsioonide järgi ligi seitsesada aastat kuni Teise maailmasõjani. See oli aeg, mida peetakse etnograafiliselt väga huvitava talupojakultuuri hääbumise alguseks (Pärtelpoeg 1991). Sõja eest põgenemine ja väljaränne algas Ruhnust Rootsi juba 1943. aastal. Peaaegu viimased ruhnurootslased lahkusid 4. augustil 1944 ning rändasid mootorkuunariga Rootsi. Saarele jäi ainult kaks peret (Kapsta 2009). Ruhnlaste jaoks oli saare rahulik elu ebastabiilseks muutunud ja sõja eest põgenedes loodeti eelkõige paremat elu Rootsis, kus haridus ja töövõimalused olid paremad

---

¹ Polükroomne - mitmevärviline. (EKI)

(Steffenson 2006). Enne ärasõitu pidid kõik talude peremehed sõlmima varahoidmislepingu ajaks, mil Ruhnust eemal ollakse. *Need, kes soovivad minna Rootsi, peavad muretsema endale asemiku, kes omaniku Rootsis viibimise ajal talu majandaks. Isa Hans sõlmis 30. Juulil 1944 lepingu Nikolai Wesikuga Eestist. Lepingus öeldi muu seas: „Wesiku käes on talu elus ja eluta inventar ja sellega Steffensi talu nr. 25 juhtimine Hansu äraolekul. Hansu tagasitulekul peab Nikolai Wesik andma Hansule talu ja inventari tagasi“.* (Steffenson 2006, lk 106). Nii katkesid kõik Ruhnule omased traditsioonid, sealhulgas kohalik puutööndus.

Taludesse tulid seega peamiselt Saaremaalt ja Kihnust ajutised hooldajad, kes olid liiga teistsuguse kultuuritraditsiooniga talupojad (Pärtelpoeg 1991). Kuna Rootsi ümberasumine piiras vallasvara kaasaviimist, siis kogu majapidamiskraam, sealhulgas ka mööbel, jäeti saarele maha (Steffenson 2006). Saare uued asukad hakkasid sealset mööblit viima teistele lähikonna saartele ja mandrile. Iseseisva Eesti algusaastatel oli Ruhnu traditsiooniline mööbel nõutud müügiartikkel Tallinna antiigiturul ning osa mööblit müüdi kokkuostjatele ja vanavarapoodidele. Tänapäevaks on traditsiooniline Ruhnu mööbel suuremas osas saarelt mujale viidud või hävinud ning omanäolise mööbli väärtustamine on äärmiselt vajalik (Bachman 2009).

Eelnevast lähtudes on magistritöö eesmärgid:

- 1) Kaardistada Ruhnu talutoa mööbel ning anda ülevaade mööbli iseärasustest;
- 2) Koostada ülevaade Ruhnu talutoamööbli tänapäevastest tootmisvõimalustest ja puutöö arendamisest Ruhnu saarel.

Kirjeldatud eesmärkide alusel on magistritöö jagatud kaheks suuremaks peatükiks. Töö esimeses pooles annan ülevaade Ruhnu mööbli praegusest seisust, mööbli tüüpkonstruktsioonist, dekoreerimisest ja kasutuskohtadest. Selleks kaardistan Ruhnu mööbli Eesti, Rootsi ja Läti muuseumite põhjal ning lähikonna saartel – Kihnus ja Saaremaal. Andmete täiendamiseks laiendan otsingut Eesti antikvariaatidele ja erakogudele. Saadud andmete tulemusel on võimalik saada ülevaade mööbli arvulisest seisust ja esemete praegustest asukohtadest. Säilinud mööbli vähene hulk määrab ajalise uurimisvahemiku, mis on peamiselt 18. sajandi lõpust kuni 20. sajandi alguseni (Õunapuu 1992; Pärtelpoeg 2016). Mööbli kaardistamisele lisaks annan ülevaate Ruhnu traditsioonilistest tööriistadest. Samuti käsitlen mööbli konstruktsioonilist osa ja seda kujundavaid stiilimõjusid, mille kujunemist mõjutas puutööriistade ja materjalide kasutus. Toon välja puutööriistade võimalused ja

valiku ning annan ülevaate materjalide kasutusest. Saadud tulemus aitaks mõista traditsioonilise Ruhnu puutöömeistri võimalusi ja eripärasid Ruhnu saare kontekstis kuni 20. sajandi alguseni.

Töö teine osa käsitleb Ruhnu rahvusliku mööbli tänapäevaseid tootmisvõimalusi ning annan traditsiooniliste ja nüüdisaegsete tehnoloogiate ning töövõtete ülevaate. Teen ettepanekuid uute tehnoloogiate kohta, mis sobivad Ruhnu-ainelise mööbli taastootmiseks. Traditsioonilise mööbli visuaalsete materjalide koondamise ja lisatööjooniste koostamisega loon ühtlasi aluse, millest lähtuda edaspidistes uurimistöodes ja Ruhnu mööbli tulevases arendustöös. Seejuures tuleb arvesse võtta Ruhnu mööbli paikkondlikku eripära ning eelkõige moraalsed ja esteetilist tundlikkust.

Teoreetilis-uurimuslikus ja eksperimentaal-praktilises töös tuli kasutada nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid uurimismeetodeid, et koguda taustainfot ja vormistada saadud tulemusi. Andmeid kogusin peamiselt välitöödel visuaalse materjalina, lisaks kasutasin esemete võrdlevat analüüsi ning andmebaaside ja fotomaterjalide analüüsi. Oluline oli koguda andmeid ja visuaalselt analüüsida esemeid, mida ei leia Eesti ega ka välismaistest muuseumitest, küll aga oli võimalik leida Ruhnu ja Kihnu saarelt, Saaremaalt ja rannarootsi aladelt ning erakogudest. Piisav andmete visuaalne ja kirjalik kogum oli uurimistöö eelduseks, et interpreteerida Ruhnu mööbli olemust.

Varem on Ruhnu saare mööblit ning sellega seotud arhitektuuri ja töökorraldust uuritud pigem võrdleva materjalina. Eesti talupojakultuuri kirjeldamisel on Ruhnu mööblit käsitlevat kirjandust ilmunud väga vähe ja valdavalt on need ülevaatlilikud, enamasti mäluasutuste aastaraamatute ülevaateartiklid ning etnograafilised Ruhnu eluolu kirjeldused. 20. sajandi keskpaigast varasemast ajast on üldine Eesti puutöönduse allikaines äärmiselt napp ja sellele ei ole pööratud suuremat tähelepanu. Vähest tähelepanu hilisema perioodi vastu on tinginud ka asjaolu, et mõisamajanduse keskmes ei olnud talumööblil kuigi suurt tähtsust. (Viires 2006)

Eesti rahvapärase puutöönduse ja tööriistade põhjaliku ning tervikliku ülevaate aluseks saabki pidada peamiselt Ants Viirese ajaloolist ülevaadet, mille esmatrükk ilmus 1960. aastal. Sama väljaande kordustrükki kasutasin Ruhnu tööriistade ülevaate koostamisel. Varasemast Eesti puutöönduse historiograafiast ei saa sisuliselt rääkida. Paikkondlikku kodutööndust on käsitletud mõningates trükistes ja suurem osa materjalist pärineb mitteaajaloolastelt. Etnograafilises materjalis ulatub ajalooline ülevaade tagasi kõigest 19. sajandi keskpaika ja ainult Eesti Rahva Muuseumi esemekogu

võimaldab leida materjali 18. sajandist. Seetõttu saab ka ülevaates põhineda siiski ainult etnograafilisel materjalil ja peamiselt ERM-i esemekogul. (Viires 2006)

Eestikeelne kirjandusaines käsitleb eelkõige Ruhnu arhitektuuri ja puudutab ülevaatlikult mööbli paigutust ruumides. Rannarootsi ja Ruhnu mööbli ülevaateks on võimalik kasutada Piret Õunapuu (endine Kalm) ERM-i aastaraamatutes ilmunud uurimistöid, mis kajastavad Eesti rannikualasid tervikuna. Etnograafilise ainekogu olulise teosena saan kasutada Carl Rußwurmi 1855. aastal ilmunud teose *Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehistlands und auf Runö* eestikeelset tõlget, mis ilmus 2015. aastal, kandes pealkirja „Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus“. Teos sisaldab infot rannarootslaste eluolu kohta 19. sajandi keskpaigas. Magistritöö uurimusele annab materjal taustinformatsiooni Ruhnu talude ja perenimedede tekke ning mõningal määral mööbli kirjelduste kohta. Etnograaf Jakob Steffensoni Ruhnu-teemalised raamatud „Elu Ruhnul“ (1994) ja „Meie, ruhnlased“ (2006) toetab uurimistööd kirjeldatud etnograafiliste mälestuste kaudu, kust leiab viiteid mööbli ja töökorralduse kohta saare kinnises kogukonnas. 1920. aastatel viibis Ruhnu saarel korduvalt saksa päritolu etnograaf Ernst Klein, kes Rootsi Kuningriigi tellimusel mõõdistas talusid ja uuris elukorraldust (Steffenson 1994). Selle materjali põhjal avaldas ta 1924. aastal raamatu „Ruhnu, rahva elu ühes vana rootsikülas“ (*ibid.*). Kuid ka see materjal toetab peamiselt arhitektuuri² ja interjööri³ üldist käsitlust.

Kirjeldused Ruhnu mööblist ja selle tüüpkonstruktsioonidest saan anda tänapäevani säilinud ja kaardistatud esemete ning peamiselt Leila Pärtelpoja etnograafilise joonistekogu põhjal. Tema juhendamisel on tudengid sooritanud Ruhnu ja Kihnu saare talude ja mööbli mõõdistuspraktikaid aastatel 1974–1982 (Pärtelpoeg 2016). Nende aastate jooksul joonestati mitmeid mööbliesemeid, mis ei ole säilinud või on teadmata asukohas (Bachman 2015: VTP). Mõõdistuspraktikate jooniselised võrdlusmaterjalid on käesoleva magistritöö üks olulisi alusallikaid. Mõõdistuspraktikate materjalid sisaldavad nüüdseks kadunud või hävinenud esemete jooniseid ning siinkohal aitavad uurimistööd mööbli tüpoloogia võrdlemisel Eesti ja Rootsi vastava materjaliga. Mööbli visuaalse määramise metoodika alusena saan kasutada Mati Raali magistritööd „Mööbli visuaalse määratlemise metoodika“ (Raal 2002).

---

² **Arhitektuur** – ehituskunst (EKI)

³ **Interjäär** – kunsti ruumi sisemus; siseruum, selle kujundus (harilikult koos mööbli ja tekstiilidega). (EE)

Viimane teadaolev Ruhnu mööblit käsitlev uurimistöö on minu diplomitöö Ruhnu Steffensi talu aidakapi restaureerimisprotsessist 2009. aastal TKK-s. Uurimuse teoreetilises osas keskendusin peamiselt ühe eseme restaureerimisuuringutele ja kaardistasin teadaoleva mööbli Ruhnu saarel, Eesti mäluastutustes (ERM, EVM), Rootsi Põhjamaade muuseumis (Nordiska Museet) ja erakogudes. Juba siis oli selge, et saadud uurimistulemusi ei saa pidada lõplikeks, sest ajalise piirangu tõttu ei hõlmanud kaardistamine kõiki võimalikke Ruhnuga seotud mäluasutusi (Bachman 2009).

Magistritöö lõppeesmärk on täidetud, kui Ruhnu mööbel ja puutööriistad, seda uurimuses viidatud allikate piires, on kaardistatud ning edasistes uuringutes saab kasutada mööblijooniste ja fotode kogu. Ruhnu mööbli paikkondlikust eripärast ja säilinud esemete vähesusest tingituna on teostatud säilinud mööbli materjalide ja viimistluse uuringud. Põhjalikum mööbli kaardistamine ja omavaheliste seoste leidmine aitaks siinkohal leida vastuseid Ruhnu mahtmööbli ainulaadsusest ja stiilelementide kujunemisest. Saadud tulemuste põhjal on koostatud Ruhnu mööbli uuendamise võimaluste analüüs ning traditsioonilise mööbli tööjoonised ja ettepanekud, mille põhjal on võimalik rahvuslikku Ruhnuainelist mööblit valmistada.

1. RUHNU TALUTOA MÖÖBEL JA SELLE VALMISTAMISE TÖÖRIISTAD

Ruhnu mööbli uurimisteemas annan Ruhnu talukomplekside olemusest ja nendega seotud hoonetest ülevaate, mis annab selgitava pildi, millises keskkonnas mööbel kujunes ning kus ja kuidas seda kasutati. Mööbli kirjeldamiseks toon välja esemete valmistamise eripärad ja selle visualiseerimiseks esitan võrdlevaid näiteid. Kirjeldan mööbliesemete valmistamise tehnoloogiat ja eripära, annan ülevaate Ruhnu puutöömeistrite tööriistadest, mida kasutati kirjeldatud esemete valmistamisel. Terviklikult loob peatükk pildi Ruhnu puutöömeistrite asukohast tingitud stiilitunnetuse ja materjalide ning puutööriistade kasutamise võimalustest.

1.1. Piirkondlik eripära

Piirkondliku eripärana tasub pöörata tähelepanu Ruhnu geograafilisele asukohale. Ruhnu saar asub Riia lahe keskel, pindalaga ainult 12,4 km² ja see on kõige eraldatum saar lahes (Steffenson, 1994). Mandri-Eestist asub 65 km kaugusel, 52 km Saaremaast ja Kihnust, 40 km kaugusel Kuramaast (Pärtelpoeg 1991). Selline eraldatus läbi sajandite tingis ka võimaluse, et puutöömeistrid kasutasid mööbli valmistamisel vabamat tõlgendust ja välissadamates nähtut ning said oma vaba meelega esemeid mujal nähtu järgi valmistada (Pärtelpoeg 1989). Taluhoonete mööbli paigutuses peeti siiski pikalt kinni vanadest tavadest (Rohtla 2005).

Kuigi saar oli eraldatud, toob Jakob Steffenson saare tegeliku kultuurilise avatuse kohta välja selle külaliste hulgas lätlasi, eestlasi, rootslasi, sakslasi ja soomlasi (2006). Kaubanduses ja laevanduses ei saa pidada Ruhnu saart eraldatuks. Rootsi Linköpingi ülikooli õppejõud Johan Knutssoni arvates on meresidemed ja selle mõjutused Läänemeres suurermad kui võiksime arvata (Landerberg & Knutsson 2015). Ruhnlaste tihedad kaubandussidemed olid eelkõige Kuressaare ja Rootsiga. Kuressaares käidi tarbekaupu ja posti toomas ning Stockholmi viidi puidust aerupaate, mis oli 20. sajandi alguses saare suurim eksportkaup (Steffenson, 1994). Kaubandussuhted katkesid Rootsiga pärast Vene baaside rajamist 1939. aastal (Steffenson 2006).

1.2. Ruhnu talu ja selle mööbel

Ruhnu talu ja selle elukorralduse teadmine aitab laiapõhjaliselt mõista kohaliku mööbli olemusest, selle kasutust ja kujunemiskeskkonda. 18. sajandi alguses loetleti Ruhnus 34 talu, millest 1920. aastate alguses oli alles 22 jagatud ja 5 jagamata talu (vt lisa 1.1), mille hulka arvati ka pastoraat (Steffenson 1994; Rohtla 2005). Talud jagati laste suureks kasvades vendade vahel ning jagatud taludele anti nimi ilmakaarte järgi (Steffenson 2006). Üldine reegel oli, et talu võttis üle pere vanim poeg, aga vahel võis seda isa soovil teha ka mõni noorematest poegadest (Rußwurm [1855] 2015). Sellised kaheks jagatud talud kujutasid sisuliselt kahte eraldi majapidamist. Hoone poolitati n-ö pikuti – elumaja ning nimetus jäid küll samaks, aga muudeti vaid peremärki (Rohtla 2005). Igal talul oli eristamiseks oma talunimi⁴, talu number ja peremärk⁵ (vt lisa 1.2) (Steffenson 1994; Rußwurm [1855] 2015). Steffenson mainib siiski varasemas trükises ka 49 talu olemasolu [ajaliselt võis see jääda siiski enne 20. sajandit] (*ibid.*). Andmete tõesuse kohta puuduvad kinnitavad andmed, kuid talude peremärkide loend annab samuti 49 peremärki (vt lisa 1.1). Tähelepanuväärsetest talunimedete tekkest toob Carl Rußwurm esile esile Ruhnu Bisa talu (*Hausgeist, Blitz* e majavaim, pikne) ja Korsi talu (*Kreuz* e rist) ([1855] 2015).

Peremärgiga märgistati perele kuuluvat vara, mis kanti mitte ainult majale, vaid ka paatidele, aerudele, tünnidele ja tööriistadele (Rußwurm [1855] 2015). Selliseid aastaarvu ja peremärgi tähiseid leiab Ruhnus siiani nii hoonete kui ka tööriistade pealt. Üldiselt pandi peremärk esemetele, mis võisid teiste taludega segi minna. Sellised esemed olid näiteks talgute ajal lauanõud ja lusikad (Jäe 2016). Mööbli peal ei ole täheldada peremärkide kasutamist (*ibid.*). Visuaalse vaatluse põhjal leidsin ainsa peremärgi Korsi talu lauaplaadi alt, mis oli märgitud koos aastaarvuga. Numbriliste kirjete puhul on kasutatud tõenäoliselt aastaarvulisi viiteid (Bachman 2015: VTP). Kinnitada ei saa, et tegemist on üheselt mõistetava mööblieseme valmistamise dateeringuga ja selline märgistus võis tähendada ka mõne perekondlikku sündmuse aega (Landerberg & Knutsson 2015; Pärtelpoeg 2016). Peamiselt saab mööbli perekondlikku kuuluvust määrata ERM-is asuvate Leila Pärtelpoja etnograafiliste jooniste ning suusõnaliste viidete alusel (Bachman 2015: VTP).

---

⁴ Talunimed tekkisid eesnimede, tegevusalade, asukohtade jne. järgi (Rußwurm [1855] 2015)

⁵ Peremärk asendas allkirja juures ka pitsertit (Rußwurm [1855] 2015)

1.2.1. Ruhnu elamu ja mööbli kasutus

Ruhnu mööbli kirjeldamiseks tuleb esmalt vaadelda keskkonda, milles mööbel paiknes. Ruhnu vana elamut (rootsi k *mangårdslängan*) – pikihoonet – saab kirjeldada kui ainult Ruhnule omast elumaja kuju (vt foto 1). Selliseid tüübiühtseid elumaju koos rehiga ei olnud mujal kui ainult Ruhnus ja Reigis⁶ (Ränk 1996; Rußwurm 2015). Sarnasus on põhiplaanilt Eesti elurehega, mis on samuti kolmeosaline: ühes otsas rehealune, keskel rehetuba ja teisel pool kaks kambrit, mida algselt elurehtedes ei olnud. Seesugust rehielamut võib pidada üldse ainulaadseks Euroopas (Ränk 1996). Ühe talukompleksi juurde kuuluvaid hooneid oli kuni üksteist, mis jagunesid kasutuselt elumajaks (pikkmaja), lautadeks, aitadeks ning lisaks oli saun ja sepikoda (Steffenson 1994; Rußwurm 2015). Tänapäevaks on saarel säilinud ainult Korsi talu koos mõne aida ja ühe traditsiooniline elumaja - pikkhoonega. Teised elumajad on kõik uued ehk uusmajad⁷. Korsi pikkmaja on omapärane küüruga katusega ja ligi 50 meetrit pikk elumaja. Säilinud Ruhnu pikkhoone kohta kirjutab Leila Pärtelpoeg: *1987. aastaks oli Korsi katus sisse kukkunud, Jüri Oad (maja omanik, kes elas kõrval uues elumajas) oli päästnud osa paremaid esemeid kuuridesse või uude majja. Paljud esemed olid veel katkise katuse all sammaldunud sissekukkunud katuseõlgedele vahel, mis hakkas juba mullaks muutuma. Oli väga vajalik sinnajäänud esemed enne talve tulekut mujale päästa* (Pärtelpoeg 2009). Teised pikkmajad olid kokku kukkunud juba 1970. aastate keskel ja neist olid säilinud vaid varemed (Pärtelpoeg 2016).

Foto 1. Renoveeritud Korsi talu pikkmaja Ruhnus 2015. aastal. (Autori foto, Ruhnu 2015)

⁶ Reigi küla asub Hiiu maakonnas Kõrgessaare vallas Reigi lahe ääres Reigilaiul. See on Põhja-Hiiumaa suurim rootslaste küla ja kunagine hiiurootslaste keskus (Reigi küla... 2016).

⁷ 20. sajandi alguses hakkati vanade pikkmajade kõrvale rajama uusi elumaju, mis olid vabad muudest funktsioonidest [kasutati ainult elumajana ning rehealust ei olnud. 20. sajandi 20.–30. aastate hoonetüüp, mida hakati rajama kogu Eestis] ning hoone külje keskel oli sissepääsuks veranda (Rohtla 2005).

Ruhnu puutöömeistritele oli omane mitmesugune dekoreerimine, mis algas juba hoonetest. Arhitektuuris kasutatud lõikeküllusele toob Jakob Steffenson näite Eesti presidendi Konstantin Pätsi külaskäigust saarele 1921. aasta juulis: *President ja külalised paluti lõunale. Enne lõunasööki uudistasid võõrad Ruhnu talusid ja leidsid: avarad majad paljude kõrvalhoonetega. Kõik ukсед, aknad ja katuseharjad olid kaunistatud omapäraste puulõigetega. Samuti viljapeksuvahendid, väravad ning isegi püstitatud olid kaunistatud omapäraste nikerdustega* (Steffenson 2006, lk 17). Kaunistuste lembusele viitab ka see, et majauste servades olid vertikaalses palgis kaunistuseks peeglitükid (*ibid.*).

Eestlaste rehielamu oli sarnaselt rannarootslaste kasutusel nii elu- kui ka tööruumina. Seda ka ruhnlaste puhul. Kuid ainult ruhnlastel oli eluruumina kasutatav nn suur tuba, mis andis oluliselt paremad tingimused mööbli arenguks (Õunapuu 1992). Ruumide avarust ja mööbli paigutust on kirjeldanud Jakob Steffenson president Pätsi külaskäigust: „... astuti sisse ühte suuremasse tallu, kõrgesse elutuppa. (...) Ruum oli puhas ja ilus. Läbi suurte akende, mis olid kaunistatud heegeldatud pitskardinatega, valgustasid päikesekiired hõõveldatud laudpõrandat. Kolmes seinas seisis laiad sängid kõrgetel jalgadel. Sängides olid suletekid ja sulgpadjad ning vilt, kaetud kirju kodukootud villase vaibaga. Nurgas seisis suur laud, selle ümber pingid ja toolid. Laud oli külaliste jaoks kaetud.“ (2006, lk 17). Elutoas oli voodi abielupaarile ja nurgas 17. sajandi tüüpi laud ja pingid. Seinal koloreeritud nurgakapp iluasjade hoidmiseks (Pärtelpoeg 1991). Taludes kasutati mööblit nii elumajas kui ka suviti kasutatavas eluaidas ehk magamisaidas (Steffenson 1994).

Ruhnu talu sisevaatest on ERM-i etnograafiliste jooniste kogus Leila Pärtelpoja tehtud akvarelljoonis, mis kujutab Korsi talu sisevaadet (vt foto 2). Pilt ei anna edasi küll autentset eluruumi sisustust, vaid sellel on kujutatud Kihnu-Ruhnu mängude jaoks kokku pandud ajutist ekspositsiooni. Näitus koosnes külast kokku korjatud esemetest, millega mängude ajaks sisustati Korsi talu pikihoone⁸. Leila Pärtelpoeg meenutab: *Teised Kihnu-Ruhnu mängud olid juba peetud ja Korsi talu elutoas oli Vabariikliku Muinsuskaitse peainspektori ja Siberi kogemustega Paldiski Linnapea poeg Lembit Odres, kes töötas Maaprojektis, väljapanek Ruhnu pikkmaja elutoast. Avatud oli kogu pikkmaja, jahuait ja riideaht. Katused olid veel korras ...* (2016). Akvarellil kujutatu puhul tegemist talutoasisustuse rekonstruktsiooniga, mis ei näidanud ajastutruud kujundust, sest pildil kujutatud suur kapp paiknes eluaidas, mitte elutoas. Tol ajal näituse koostajad seda ei teadnud (*ibid.*).

---

⁸ Korsi tallu organiseeriti kiirkorras muuseum, et lätlased ei saaks Moskva nõusolekul Ruhnu saart endale organiseerida. Näitusega näidati kohalikku aktiivsust ja ruhnlaste mahajäänud esemed koguti Korsi tallu väljapanekuks. Näituse kujundaja oli Fredi Toms (Pärtelpoeg 2016)

Foto 2. Korsi talu elutoa rekonstruktsioon 1975. aastal. Akvarell (Pärtelpoeg 1975)

1.2.2. Ruhnu eluait ja mööbli kasutus

Eluaita e magamisaita (rootsi k *råmsovhuse*) kasutati suviti ja seal elasid peamiselt tüdrukud või saarele tulnud külalised. Magamisaida sisustus oli talu kõige rikkalikum ja ilusam. Ruum põrand oli linaseemneõliga immutatud ja seinad tapetseeritud. Akende kõrval asetsesid voodid ja põranda keskel suur laud, mille ümber esiisade aegadest pärinevad nikerdustega toolid (Steffenson 1994). Ruumis oli tavaliselt vanaaegne kapp (vt foto 3), mille kirjeldus viitab saare kõige dekoratiivsemale mööbliesemele: *Tavaliselt seisis seal vanaaegne kapp, mis oli kaunistatud peale löödud ääristega ja nikerdatud kujudega kunstipäraselt kaunites värvides.* (Steffenson 1994, lk 43). Kasutatud kirjandusallikate põhjal on see ka ainuke viide polükroomsete ja rohkete lõikeornamentidega kappide kasutuse kohta Ruhnu elamuisustuses.

Foto 3. Magamisaida sisevaade koos aidasisustusse kuulunud aidakapiga. (Steffenson 1994)

1.3. Ruhnu puutöö

Ruhnu saarel püsis mitmekülgne käsitöösus kuni 20. sajandi alguseni. Laiemalt vaadates ei olnud tol ajal Eestist mehi, kes poleks osanud teha enda tarbeks vankreid, paate, sepistada ja valmistada lauanõusid ning valmistada ka mööblit (Viires 2006). Suurematest puutöödest oli talude ja paatide ehitamine, millest enamik töid tegid saare mehed ühiselt (*ibid.*). Talupojamööbli valmistamisel tehti seda enamasti ühe pere meespoole jõududega või kasutati külakäsitöölise abi (Viires 1978; Vöti 1984; Kapsta 2009; Rohtla 2005). Igapäevast mööblit oskas valmistada kindlasti enamik mehi, kuid vaadeldes polükroomsete aidakappide valmistamiskäekirja ei saa seda kindlalt väita. Talude mööbli hulgas eristuvad eelkõige nn staatismööblina aidakapid, mille vormitunnetuse ja oskusliku puutöö annavad aluse pidada neid väikese grupi meistrite tööks (Pärtelpoeg 2008, 2016). Sellist eeskuju võidi saada Rootsist kirikute ehitamisega (*ibid.*). Kui võrrelda Eesti ja baltisaksa mööblit Rootsi ja Ruhnu mööblikultuuriga, siis nende vahel leiab küll ühiseid jooni, kuid just seesuguselt ornameenteeritud ja värvitud Ruhnu mööbel eristub teiste alade mööblist. Võib eeldada, et need on valmistanud kindlaid meistreid, kes saare esinduslikumat mööblit tegid (Pärtelpoeg 2016). Tänapäevani säilinud ja joonistel

kujutatud aidakapid on esmalt mustrikäsituselt sarnased, mida saab selgitada küll põlvest põlve üle võetud kujunditena, kuid meisterlikkuse tasemelt võib väita, et teatud perioodil olid saarel juba kindlad väljakujunenud puutöömeistrid (Bachman 2009).

1912. aastal valminud Ruhnu uue kiriku puutöömeistrite eeskujul ja tihenend kaubandussuhetega Rootsi, võisid tekkida Ruhnu saarele väljaõppinud ja „kaasaegsete“ väljendusoskustega puutöömeistrid. Rootsis oli 20. sajandi alguses hoogu võtnud Rootsi käsitööliit (rootsi k *Svenska Slöjdföreringen*), mis korjas ja säilitas vana Rootsi esemelist materjali. Peeti selleteemalisi loenguid ja kursusi. Ruhnu koolile kingiti siis muu hulgas ka suur raamatukogu. Võib olla loomulik, et kui Rootsi projekti järgi ehitatud Ruhnu uued väikemajad valmisid, siis võeti mõni sobiv noormees Rootsi käsitööliidu kursusele Rootsi õppima. (Pärtelpoeg 2016)

Käsitööoskusele ja puutööriistadele lisaks oli vaja puutöökoda. Viited puutöökoja (rootsi k *hågghuse*) kohta saab Jakob Steffensoni kirjeldusest, kus Ida-Steffensi talu puusepatöökoda oli esimene hoone, mis külateel ette jäi (2006). Samuti on kirjeldatud puutöökoda kui eraldi seisvat hoonet, mis oli ehitatud püstlaudadest ja kasutati peamiselt sooja aastaajal, kui elumajas puutööd ei tehtud. Puutöökojas sai ühtlasi teha ka mehaanikatöid, kui sepikoda ei kasutatud (Steffenson 1994).

Saarel kehtinud üldine töökorraldus annab võimalikke viiteid ka peremärkide vajalikkusest kasutatud puutööriistadel. Töökorraldus saarel oli selline, et suuremad tööd tehti ära ühiselt – talgute korras (Steffenson 2006; Rußwurm [1855] 2015). Sügisest alates, kui paadid olid üles tõmmatud ja enam merel ei käidud, siis tehti töid kodus talude juures – ehitati, parandati katust jne (Steffenson 2006). Kuna suuremaid töid tehti peaaesjalikult talgute korras, siis talgulistel olid alati kaasas enda tööriistad (*ibid.*). Sellepärast võis olla praktiline vajadus kanda tööriistadele peremärgid, et eristada puutöömeistrite perekondlikku kuuluvust. Küla üldise kogukondliku tegevuse alusel võib arvata, et tööriistasid ka laenati üksteisele ning seetõttu oli samuti neid oluline märgistada.

1.4. Ruhnu mööbli kujunemine

Varasemates uurimistöödes on Ruhnu mööblit kirjeldanud peamiselt Piret Öunapuu, Leila Pärtelpoeg, Jakob Steffenson, Fredrik Joachim Ekman⁹ ja Carl Rußwurm. Varasemad kirjeldused pakuvad ainekult eelkõige mööbli paigutuse ja selle visuaalse kirjelduse kohta, jäädes liialt ruumide sisustuse keskseks –

---

⁹ **Fredrik Joachim Ekman** – Soomerootsi kirikuõpetaja ja Ruhnu pastor 1841 – 1842 (Rußwurm [1855] 2015)

ajalooliste piltide ja mälestuste kirjeldamise tasemele. Viimase 40 aasta jooksul on puudunud reaalne võimalus näha traditsioonilise mööbli paigutust ajaloolistes eluruumides. Osalise kirjelduse saab anda veel 1970. aastatest, kui mõned majad olid endiselt püsti (Pärtelpoeg 2016).

Kogu Eesti talupoja elamusisustus on olnud valdavalt tagasihoidlik ja kuulus koduse käsitöö valdkonda. Kuni 19. sajandi lõpupoole toimunud murranguni talurahva elamukultuuris oli elamusisustus võrdlemisi tagasihoidlik (Viires 2006; Vöti 1984). Sellele vaatamata on Ruhnu saarel ajaloolised mööblistiilid selgelt eristuvad (Pärtelpoeg 2016). Lihtsale talumööblile annab kontrasti kohalik polükroomne mööbel – aidakapid –, mille dekoor¹⁰ on toretsev ja värviküllane. Piret Õunapuu hinnangul eristub Ruhnu mööbel kõigist rannarootsi aladest ja ka Eestist talupojamööblist. Ta toob esile, et Eesti mööblist erines Ruhnu mööbel peamiselt dekoori poolest (1992). Rootsis nimetati sellise käsitlusega kappe, karpe (kirste) ja põrandakellasid staatuse märgiks e. *staatusemööblik*s (Landerberg & Knutsson 2015).

Varasemast perioodist on Ruhnu mööblil näha – enamasti toolide korjudel ja laudade kaunistamisel – gooti¹¹ perioodile omast sirkelrosetti (vt foto 59). Kuigi Ruhnu mööbliesemetest on säilinud ainult pisteline osa, on stiilikäsitluselt eristatavad mõjutused mitmetest mööblistiilidest, eriti siiski renessansist¹², barokist¹³ ja rokokoost¹⁴ (Õunapuu 1992). Nendesse omakorda kombineeriti rahvapäraseid geomeetrilisi motiive ja kasutati põletustehnikat (*ibid.*). Põletusornamentika kasutust peetakse kogu Eesti mööbli puhul just Rootsi mõjuks (Manninen 1924). Eestlaste hilisema mööbli puhul on aga näha mitmeid 18. ja 19. sajandi mööblistiilide eeskujusid. Rohkesti leidub biidermeieri¹⁵ rahvuslikku käsitlust, varasemalt renessansi, barokki ja Chippendale'i¹⁶ (Üprus 1969). Kuna Ruhnu talumööbel oli ruhnlaste praktilise suhtumise tõttu ja mööbli kasutuselt alalhoidlik, siis linnadele omast stiilide muutmist ja mööbli väljavahetamist siin ei toimunud. Sellest tingituna saamegi siinses interjööris kohata kõrvuti mitme ajastu mõjudega mööblit (Bachman 2016).

---

¹⁰ **Dekoor** – pinnakaunistus. (EKI)

¹¹ **Gootika** – gooti stiil keskaegses Euroopa kunstis, eriti arhitektuuris. (EE)

¹² **Renessans** – vaimne ja kultuuriline murrang Lääne-Euroopas 14.- 16. sajandil. (EKI)

¹³ **Barokk** – jõulise vormiliigendusega toretsev stiil 17. – 18. sajandil. (EKI)

¹⁴ **Rokokoo** – 18. saj kunstistiil. (EKI)

¹⁵ **Biidermeier** – 1815–50 Saksamaal ja saksa kultuuri mõjupiirkonnas peamiselt sise-, mööbli- ja rõivakujunduses valitsenud stiil, ampiiri mugandus, mille tunnused on mugavad praktilised vormid, hea materjalitöötlus, heledad värvid ja rohke lillväärt ornamendis; samaaegses Saksa maalikunstis valitsenud intiimselt kodanlik realism. (EE)

¹⁶ **Chippendale** – Inglise mööblimeistri Thomas Chippendale'i (1718–79) loodud mööblistiil, mõjutatud gootikast, Prantsuse renessansist ja Hiina-pärasest kunstist. (EE)

Ruhnu säilinud esemete puhul saab tinglikult eristada peamiselt kahte tüüpi mööblit. Kasutuses oli lihtsam mööbel, Eesti talupojamööbliga sarnane vorm – tagasihoidlik ja viimistluseta tarbemööbel. Sellise mööbli alla saame liigitada toolid, pingid, lauad ja osaliselt ka seinakapid (Bachman 2008, 2016). Kui selline viimistlemata naturaalse puidu kasutamine on pärineb juba keskajast, siis hiljem hakati valmistama polükroomset e värviküllast ja rohkete lõigetega esindusmööblit (*staatasmööbel*), millel on tugevad mõjud peamiselt Rootsi 18. ja 19. sajandi talumööblilt saadud eeskujudel (Pärtelpoeg 2016; Bachman 2016: VT).

Rootsi maapiirkondades oli sellele perioodile omane väga jõuline ja rohke värvikasutus, millega kujutati stiliseeritud taimemotiive, mis kandusid üle ka Ruhnu. Üle mere tulnud mustrikasutus leidis saarel aga kohandatud käsitletuse ja Rootsile omase tasapinnalise maalingu asemel kasutati rohkelt lõikeornamenti. Seepärast eristub Ruhnu mööbel iseloomulike ažuursete lõikeornamentide poolest nii Eesti kui ka Rootsi mööblist. Selline dekoratiivne materjalide käsitus ja selle valik mõjutas mööbli konstruktsiooni lahendusi. (Bachman 2015: VTP).

1.4.1. Mööbli konstruktsioon

Ruhnu traditsiooniline mahtmööbli konstruktsioon on visuaalse analüüsi ja võrdlusmaterjali põhjal kergesti eristatav. Mööbli konstruktsiooniliidete eristamiseks sain kasutada R. Bruce Hodlay (2000) eristavat puitkonstruktsioon – ühenduste jaotust:

- **Töödeldud ühendused.** Konstruktsiooni liited, mis on füüsiliselt omavahel ühendatud või kokku sobitatud. Liitmiseks kasutatakse erinevaid puiduseotisi (tappseotisi¹⁷).
- **Kiirkinnitatud ühendused.** Konstruktsiooni liitmiseks kasutatakse lisavahendeid (kruvid, tüüblid, naelad jms).
- **Liimitud ühendused.** Konstruktsiooni ühendamiseks kasutatakse liime.

Lihtsam mööbel oli Ruhnus lahendatud ühendustega, mille puhul kasutati puitosade läbivaid kinnitusi (ümartapid, kiiludega ühendamine jne). Sellisel viisil kinnituste kasutamine ulatub tagasi juba neoliitikumi ning see oli tavalisemaid kinnitusviise ka Vana-Egiptuse ja Kreeka-Rooma puutöönduses. Põhjarahvastel oli selline seotise tüüp samuti ajalooline, kuid seda kasutatakse tänapäevani (Viires

---

¹⁷ **Tapp** – puiduseotisena tappliide; liidetava detaili eend tappliites. (EKI)

2006). Mahtmööbli konstruktsioonid olid keerukamad ja nende kinnitamisel kasutati kombineeritud ühendusi. Konstruktsioonid kinnitati siduvate tappidega ja pealisedetailid olid peamiselt ühendatud kiirkinnitusühendustega (Bachman 2015: VTP).

Tulenevalt materjalikasutuse omapärast ja vanades puutöötraditsioonides püsimisega lahendati mööbli terviklahendused loominguliselt ja detailid pandi kokku kasutatava materjali iseloomu järgi. Kappide pealisedetailid võisid olla küll erineva mõõduga ning vajaduse korral need kas jätkati või pandi kokku mitmekihiliselt (vt fotod 49, 65). Tappseotiste ja kiilusid kasutati oskuslikult kogu saare mööbli tegemisel. Töödeldud ühendustest ehk tappühendustest on kasutatud peamiselt lihtsamaid sõrm-, kiil-, rööp- ja harktapp-seotist (vt fotod 5, 47). Kui puitühendusi kasutada ei olnud võimalik, siis kasutati konstruktsiooni ja liistude kinnitamiseks naagleid¹⁸ ja sepisnaelu. (Bachman 2009, 2016: VTP)

Sepistatud detailide kasutamine oli mööbli puhul tavapärane. See oli kättesaadav ja kohalike oskustega teostatav. Sepikodasid oli saarel mitu, aga mitte igal talul ei olnud oma – tavaliselt oli mitme talu peale ühine sepikoda (Kapsta 2009; Steffenson 1994). Kui puitdetailid kinnitati vajaduse korral sepisnaeltega, siis liikuvatel mööbliustel kasutati kättesaadavaid ja juhuslikke hingesid. Saarel kasutati ära kogu kättesaadav metall, olenemata vormist. Erinevalt mandrist ei pruukinud metallhinged ja muud detailid olla komplektis. Massiivsemate messinghingede¹⁹ kasutamise puhul on viited eelkõige laevamööblile, mille puhul kasutati vähem korrudeeruvat metalli (Bachman 2009). Mööbli metallpanuste kasutamine on samuti eklektiline. Selleks kasutati ära kättesaadavad lukuümbrised või siis valmistati need käepäraste vahenditega siledast lehtmestallist. Nii võib leida ühe kapi küljest mitut eri tüüpi hingesid ja isetehtud lukuplaate (Bachman 2015: VTP). Mitmekülgse materjalikäsitlusega püüdis kohalik meister jäljendada eelkõige mujal nähtud ja eeskujuks võetud mööblikujundust (Pärtelpoeg 2008).

Ruhnu mööbli läbiv omapära on see, et mööbli valmistamisel ei kasutatud liimitud ühendusi. Seda ei kasutatud isegi 20. sajandi alguses, kui ülejäänud maailm liikus n-ö industrialiseerimise poole (Bachman 2009). Areneva käsitööstuse vallas oli mandril tiseriliimi kasutamine sel ajal möödapääsmatu. Märgatav oli mõisate käsitööstuse areng ja selle leviku mõju 19. sajandil teise poole Eesti talupoegade puutööstusse (Viires 2006). Liimi abil koostati peaaegu kõik töödeldud ühendused ja paigaldati pealdised (liistud, lõiked jms). Ruhnus seesugune otsene mõju puudus. Aeglane areng ja

---

¹⁸ **Naangel** – metallist või puidust ühenduspulk puittarindis. (EKI)

¹⁹ **Messing** – vase ja tsingi (kuni 45%) sulam, mis sisaldab paljudel juhtudel ka alumiiniumi, rauda, mangaani, räni jmt elementi. (EE)

arhailiste võtetega ruhnlaste mööbel näitab selgelt, et saare käsitööndus elas endiselt vanades ja kinnistunud traditsioonides. Vaatamata tugevatele kontaktidele Rootsiga mõjutas see suures osas esemete dekoreerimise suunda (Bachman 2016: VT; Õunapuu 1992; Pärtelpoeg 2008).

Lauad

Lauad asetsesid Ruhnu pikkmaja elutoa sööginurgas (Pärtelpoeg 1991). Samuti oli suur laud magamisaidas, mis asus keset põrandat (Steffenson 1994). Söögilauad olid tarbemööblina viimistlemata ja vajaduse korral puhastati neid tuhaga, seetõttu oli laudade pealispind halliks pestud (Pärtelpoeg 1989). Kui arvestuste kohaselt võis igas talus olla vähemalt kaks lauda, siis pidi 20. sajandi alguses neid olema saarel üle 50. Tänapäeval on neid säilinud vaid üksikud näited (vt fotod 4, 5, 40, 67). Säilinud on nii raamkonstruktsioonis jalapuudega kui ka treitud jalgadega massiivseid laudu (Bachman 2009, 2015: VTP). Tavapärased Ruhnu söögilauad olid kõrged ja iseloomuliku jalgade kujuga ning alusraamiga (vt foto 67). Iseloomulik on nende laudade jalgade alusraam, mis moodustab siduva raami ümber otsmiste tugijalgade. Kujunduselt on need monumentaalsed ja euroopaliku gooti stiilitunnustega (Pärtelpoeg 1991). Lauajalgade otsaraamid on seotud keskelt vahepuudega, mis kinnituvad läbivate tappidega ja pingutatakse kiiludega (vt fotod 5).

Ruhnu söögilaudadest on säilinud ainult kaks originaalse kujuga lauda. Teised säilinud lauad, nii Ruhnus kui ka ERM-is, on hiljem muudetud jalgade kujuga (vt foto 40). Algse vormiga lauad on Steffensi talus (vt foto 4) ja Skalluse talus (Bachman 2009). Skalluse talu laua (vt foto 67) on valmistanud Leif Strömfelti isa (Strömfelt 2011).

Teadmatusest peetakse Ruhnu laua originaalseks kujuks ka ainult n-ö rangidekujulist otsapuude vormi, mis on siiski eksitav informatsioon. Selline jalakuju on tekkinud tõenäoliselt hilisema ning käepärase kohandusena. Aja jooksul on lauajalgade otstest raamipuude kandurid ära murdunud ja alusraami kasutada ei ole enam võimalik, mistõttu on tasakaalu parandamiseks jalad lühemaks lõigatud (vt foto 5). Teine võimalus on see, et niiske maapinnaga kokku puutudes on lauajalad aja jooksul ära pehkinud ning seetõttu on need raamipuu kõrguselt ära lõigatud. (Bachman 2015: VTP)

Foto 4. Steffensi talu originaalse jalakujuga laud.
(Autori foto, Tartu 2016)

Foto 5. Steffensi talu laua kiiludega raam.
(Autori foto, Ruhnu 2009)

Pingid

Ruhnu pingid asetsesid ahju vastas sööginurgas diagonaalis laua ümber. Need pingid, mis asetsesid seinte ääres, olid enamasti kinnitatud vastu seina (Kalm 1997). Lääne-Eesti ja saarte kinnised pingid olid tavaliselt lõhestatud palkidest ja üks neist ulatus üle esiseina ja teine pink asetses rehetuppa viiva ukse kõrval (Võti 1984). Carl Rußwurm kirjeldab, et söögilaua ääres asetses tavaliselt kaks pinki ja laud koos pinkidega asetses ukse vastas (Rußwurm [1855] 2015). Elutoa söögilaua pinke, mille istekõrgus oleks mõõdetav ja toolidega võrreldav, tänini säilinud ei ole (Bachman 2015: VTP). Söögilaua ümber asetsenud pinkide vaatlus annaks ühtlasi võimaluse selgitada laua ääres asetsenud istemööbli kõrgust ja leida kinnitust, et toolid ei asetsenud söögilaua ääres. Korsi talus on olemas üks lahtine, kõrgete profileeritud jalgadega pink, kuid selle kasutuskoha suhtes puuduvad selgitavad andmed (vt foto 66).

Toolid

Toole hakati kasutama alles 19. sajandi lõpupoole ning üldiselt võib tooli pidada kui kõige mitmekesisemaks mööbliesemeks oma konstruktsiooni mitmekesisuse ja kaunistuste poolest (Võti 1984). Toolid jagunevad oma ehituselt kahte suuremasse rühma. Enim on levinud on *raamkonstruktsiooniga* toolid (mainitakse ka *postkonstruktsiooniga* toolid), mille tagumiste jalgade vahel asetseb seljatugi. Teise rühma moodustavad põhja sisse tapitud seljatoega toolid (Võti 1984). Levinumad olid raamtoolid, mille põhi oli punutud õlest, kõrkjatest, nõörist, vitstest või laudpõhjaga (*ibid.*). Ruhnu istemööbli seas ei ole täheldada kiiltappidega toole, mille puhul kinnitati tooli seljatugi tooli põhja sisse. Samuti ei ole kasutatud istetoolidel looduslikke puiduvorme, nagu seda võib leida Eesti talupojamööbli puhul (Pärtelpoeg 2016).

Ruhnus kasutati toole nii elumajas kui ka magamisaidas (Steffenson 1994). Steffensoni kirjelduste järgi olid magamisaida toolid põranda keskel laua ümber. Need olid esiisade aegadest ja nikerdustega toolid (*ibid.*). Magamisaida laua ümber asetsevate toolide otstarvet ei saa siinkohal kinnitada. Kui võrrelda olemasolevate laudade ja toolide kõrguse suhet, siis Ruhnu toolid on nii madalad, et nendega ei olnud võimalik laua ääres istuda (Bachman 2015: VTP). Erinevusena mandri istemööblist saab välja tuua piirkonna toolide madalat kõrgust, mis jäi 35 cm piiresse (vt fotod 6 7, 8). Tavapärane kasutatav toolide istekõrgus on ca 40–45 cm. Sellise kõrgusega toolid sobituksid proportsionaalselt Ruhnus laudade ääres istumiseks. Nii kõrgeid toole Ruhnus ei ole säilinud (Bachman 2015: VTP). Madalaid toole kasutasid naised eelkõige koduse käsitöö tegemiseks (Pärtelpoeg 2006). Sellised toolid olid kasutuses iga päev ja neid on alles mitmesuguse vormilahendusega. Tavapärasest erinevamad on klapptoolid, mille näide on säilinud Põhjamaade muuseumis NM 0144930 (vt foto 63). Tool on saadud Ernst Kleini kogumisretkelt Ruhnu ning pärineb Noggise talust.

Kui võrrelda muuseumite kogusid ja etnograafilisi jooniseid, saab välja tuua neli iseloomulikku Ruhnu tooli tüüpi, mille puhul saab selgelt viidata mööbli ajastulistele stiilimõjudele. Samuti saab kirjeldada toolide erinevaid valmistamise võtteid ja nende materjalide kasutust (Bachman 2015: VTP).

1) Tool A509: 6352 (vt foto 5). Voolitud kasepuust korjupuude²⁰ ja jalgadega. Kuusepuust ümmargused põhja- ja vahepulgad on tapitud jalgade sisse. Korjupuude vahele on tapitud kuusepuust äärekujundustega horisontaalsed korjulauad. Tapid on kohati kinnitatud raudnaeltega. Põhi on punutud

---

²⁰ **Kori** – seljatugi, leen. (EKI)

peenest õleköiest, neljaristi, lõpetades keskel. Tooli üldkõrgus on 78,5 cm, põhja kõrgus 33 cm, esimese jala kõrgus 36 cm. Saadud 1921. a Ruhnu saarelt. Friedrich Passilt. Vanus sel ajal 50 a „oma tehtud“. (ERM A509: 6352; Inv akt 17: 490)

Tooli seljatoe vormina on kasutatud loominguliselt *balustri*²¹ vormi (vt joonis 1), mis on keeratud sümmeetriliseks. Eristatavad on balustri ülaosa *kapiteeli*²² ja alumise *baasi*²³ kujundeid. Sarnast lahendust on kasutatud Inglise *Queen Anne*'i²⁴ ja barokktoolidel (Pärtelpoeg 2016). Tooli konstruktsioon ja raamipuude ühendamine ümartappidega oli iseloomulik viis varasemate toolide valmistamisel. Kasutatud tehnika on seletatav ümartapi lihtsusega, mida sai teha ainult oherdiga (vt foto 32) puurides. Kuna ümartapp ei olnud väändele vastupidav, siis oli kõigil seda tüüpi tapiga toolidel konstruktsiooni tugevdamiseks kasutatud alumisi sidepuud.

Foto 6. Balustri kujundiga seljatugi. (ERM A509: 6352)

Joonis 1. Balustri vorm. (Baluster... 10.04.2016)

Toolipõhjade valmistamiseks kasutatud punumistehnika on üks lihtsamaid ja levinumaid istmepõhja valmistamise viise (Viies 2006). Selline puuosade liitmine on ühtlasi ka üks varasemaid sidumisviise ja sellised punutud toolipõhjad olid kasutusel juba keskajal (Pärtelpoeg 2016). Toolipõhjade sidumiseks kasutati eeskätt painduvaid aga võrdlemisi erinevaid materjale – seoti lõhestatud

²¹ **Baluster** – paisutatud üla- või alaosa tulpake, peamiselt rõdude, palkonite rinnatiste ja trepikäsipuude kujundamisel. (EE)

²² **Kapiteel** – piilari või pilastri plastilise dekooriga ülaosa, millele toetub talastik, võlv või kaar. (EKI)

²³ **Baas** – samba, piilari või pilastri alaosa, millele toetub tüves. (EE)

²⁴ **Queen Anne** - Stiil sai nime Inglismaal arhitekt Richard Norman Saw poolt. Stiili kõrgperiood oli 1880-1900.

puujuurtega, niinega, kõõlustega või naharibadega (Viires 2006). Sidumistehnikast välja arenenud erinevatest materjalidest istmepõhjade valmistamine on Ruhnus laialt levinud. Peamiselt saab seal täheldada õleköie, niine ja kuusejuurte (ERM A300: 55) kasutamist (Bachman 2015: VTP). Eestist väljaspool leiab sarnast kõigi toolipõhja materjalide kasutamist 1920. aastatel Ernst Kleini poolt Põhjamaade muuseumisse viidud esemete puhul (Sjödahl 2016).

2) Tool A300: 55 (vt foto 7). Juurtest seotud nelinurkse põhjaga, mis u 33 x 33 cm suur ja maast 35 cm kõrgusel. Tooliselg 77 cm kõrge kahe ristpuuga, neist ülemises kaks läbilõigatud vastamisi seisvat südant ja nende vahel sisselõigatud täht „I“ alumises keskel sisselõigatud ringi/ratta kujul. Motiiv. Põhi seotud ruudukujuliseks (kolm kriipsu ühtepidi, kolm kriipsu teistpidi jne), jalad ühendatud pulkadega. Kinkinud Mass Hendrik, Ruhnu Mass Peres. (ERM A300: 55)

Toolil seljatoe kujunditel on näha Saksa renessanssi mõjusid, mis on samuti rikkaliku dekooriga (Pärtelpoeg 2016). Kasutatud on südmemotiivi ja initsiaal²⁵ seljatoel võib olla seotud perekonna nimega. Tooli konstruktsioon on läbivate ümartappide ja alumiste sidepuudega. Põhja valmistamiseks on kasutatud kuusejuuri (Bachman 2015: VTP).

Foto 7. Kuusejuurtest punutud põhjaga tool. (ERM A300: 55)

Joonis 2. Saksa folk art muster. (Season 2012)

²⁵ **Initsiaal** – (nime) algustäht; suur ehisalgestäht (eriti käsitsi kirjutatud raamatutes ja varasemates trükistes). (EE)

3) Tool A646: 67 (vt foto 7). Männi- ja kasepuidust ning hilisemalt asendatud vineerist põhjaga. ERM-i kogusse saadud endise Ruhnu khk Berensi t Pärnu raj Ruhnu k/n. Täpsemad andmed puuduvad. (ERM A646: 67)

Toolsi vorm viitab biidermeieri stiili mõjudele. Biidermeieri toolidele on iseloomulik kaarjas seljatoeplaat ning selle ülaservas on akantuse²⁶ ornament²⁷ (vt joonis 3), selle keskel palmett²⁸. Sellel toolil on samasugused mõjutused, kuigi seljatoeplaat ei ole selliselt välja toodud. Näha on akantuse ja palmeti stiliseeringut ning alumisel vahepuul on kordus, mille keskel asetseb biidermeieril rosett²⁹. Mitmete Ruhnu toolide puhul on selgelt näha seljatoe biidermeierlik stiliseering, kus edasi on antud samad elemendid, kuid lihtsustatud vormis. Toolsi jalgade treivorm viitab Sheratoni³⁰ stiili tunnustele (Pärtelpoeg 2016). Toolsi põhi ei ole originaal. Fotel on nähtav esialgne põhjaraam, millele on hilisemalt peale pandud vineerpõhi. Viimistlus on tehtud tõenäoliselt õlivärviga, mille punane toon on Rootsis tuntud kui *kaliks*'i punane, mis on tüüpiline Rootsi põhjapoolsemale piirkonnale (Landerberg & Knutsson, 2015). Väga sarnase stiilikäsitlusega on ERM-i etnograafiliste joonistekogu joonis ERM EJ 333: 98 [Etnograafiliste jooniste päevik 1974. a], mille puhul on sama tool joonestatud laudpõhjaga, aga ilma raamipuudeta. Sarnane seljatoe käsitlus on ka Bergsi talu aida lakast leitud toolsi joonis ERM EJ 424: 26 (vt joonis 18).

---

²⁶ **Akantus** - Vahemere mail ja troopikas levinud lõhestunud lehtedega roht- v. põõsastaim (ka ilutaim), karusõrg(*Acanthus*). Taime stiliseeritud lehevormi kasutati arhitektuuris jm. (EKI)

²⁷ **Ornament** – peamiselt sümmeetril ja motiivide liht- või rütmilisel korduvusel põhinev pinnakaunistus. (EE)

²⁸ **Palmett** – palmilehesarnane ornament. (EKI)

²⁹ **Rosett** – õiekujuiline (roosi) ornament või ese. (EKI)

³⁰ **Sheraton** – Inglise mööblukujundaja Thomas Sheratoni (1751–1806) järgi nime saanud neoklassitsistlik mööblistiil.

Foto 8. Mitme stiilitunnusega Ruhnu tool.
(ERM A646: 67)

Joonis 3. Akantus. (Surface... 13.04.2016)

4) Tool A426: 188 (vt foto 9). Tool puust, värvimata. Põhi: robuskipolster puulaudade peal, mille peal omakorda ebamäärase värvusega kulunud presentkate. Kaunistustega kori tugisammaste vahelt lahti, harjalauad samuti. Vanadus saamise ajal 6 a. Tegija ja tegemiskoht teadmata. Müünud Friedrich Isaks Ruhnus. 19 VI 21. a „oma töö“ (ERM A 426: 188).

Toolil vorm on 18. sajandi lõpu, 19. sajandi alguse hilisklassitsistlike* mõjudega (Pärtelpoeg 2016). Jalgade iseloomulik kaarjas kuju jälgendab *klismose*³¹ tüüpi tooli [Kreeka naiste tool], mille vorm sai populaarseks juba 500 eKr (vt foto 10). Klismose vorm taaselustati 19. sajandi alguseks kogu Euroopas. Sõltumata aja jooksul toimunud variatsioonidega selle stiilis ja konstruktsioonis, on tooli antiikajast pärinev vorm jäänud endiselt kergeks ja klassikaliseks (Enduring design ... 2013). Ruhnus levinud teiste toolitüüpidega võrreldes on tooli valmistamiskvaliteedi ja -tehnikal puhul tegemist parima kohaliku puutöömeistri näitega. Tooli konstruktsioon on teostatud keeltappidega, see on võrreldes ümartappidega oskuslikum ja täpsem töö. Kasutatud on presendist polstrikatet, mille puhul ei saa kindlalt öelda, kas see on juhuslik valik, et kasutati kättesaadavat materjali, või see on teadlik polstri imitatsioon.

³¹ **Klismos** – 5. Sajandil EkR loodud kreeka toolivorm, millele viiteid leiab Kreeka kunstist ja skulptuurist. (History Lesson... 2016)

Foto 9. Klismose mõjudega tool. (ERM A426:188)

Foto 10. Klismose tool. (Enduring design... 2013)

Toolide, pinkide ja laudade konstruktsioonilahendus on Eesti alade mööbliga sarnane, kuid Ruhnu paistab silma stiilimõjude homogeense põimumise poolest. Konstruktsioonilahendustena on kasutatud lihtsamad seotisi, mis on peamiselt läbivate ümartappide ja alt jalgu tugevdavate sidepuudega (Bachman 2015: VTP). Looduslike vormide poolest on kasutatud ainult peenpuitu (puuoksi). Näitena saab tuua ühe säilinud lapsetooli ERM A300: 108 (vt foto 11). Viide sellele ERM-i sissekandest: *Lapsetool (kõndima õppimiseks) (barnstol) „Kõikidel peredel enam ei ole. Laenatakse üksteiselt vajaduse järele“*. Teinud ja müüinud Frederik Dreyer Kars peres Ruhnus, hind 100mk. (ERM A 300: 108).

Foto 11. Ruhnu lapsetool kõndima õppimiseks. (ERM A300: 108)

Foto 12. Lapse mängutool. (ERM A 300: 50)

Lastemööblit on säilinud mitmeid näiteid, millest iseloomulikum on lapse mängutool ERM A 300: 50 (vt foto 12). *Lauast kaheksanurkse põhjaga, millel ümmargune auk keskpaigas; nelja jalaga. Põhi*

koosneb kahest lauast, mis puutikkudega üksteisega liidetud. Põhja päärmist serva piirab poole poolkaare kuj. Läbilõigetega puuliist; allpool kaks põõna, millest läbi ulatuvad jalgade otsad. Jalgu ühendab ul keskpaigast paarikaupa kaks punni, pikliku lõikega sees. Põhja laius 60 ja 62cm, augu läbimõõt 18cm, kõrgus 42,5 „6-12 kuu vanuse lapse jaoks. Käed õlust saadik jäävad pealepoole lauda. Mänguasjad ja piimalutt pannakse lauale.“ Müüinud Mass Hendrik, Mass peres Ruhnus. Hind 50 mk. (ERM A 300: 50). Muuseumite kogudes on lisaks kaks tooli, kaks lastekiike ja vibuhäll (vt lisa 2.2). Põhjamaade muuseumis on samuti üks lapsetool NM 0144856 (vt foto 64).

Voodid

Voodid olid Ruhnus eriilmelised – väga kõrge põhjaga (Ekman 2003). Nendesarnaseid kõrgeid voodeid kasutati ka Kihnu saarel. Need olid lisaks iseäralikule kõrgusele laiad ja lühikesed (Pärtelpoeg 2016). Asemed olid paigutatud ruumis piki seinu ja neid võis, vastavalt perekonna suurusele, ruumis olla neli-viis (Rußwurm 2015). Magamisasemel kasutati puistatud õlgi ning nende peal partide ja muude merelindude sulgedega tugevalt täidetud sulekotte. Peatsi osa oli kõrgendatud ja magati voodis pigem istudes kui lamades (Steffenson 1994; Ekman 2003; Rußwurm 2015). Kõrgete voodite all hoiti lukustatavaid hoiukirste, mida kasutati ühtlasi astmena, et voodisse minna (Pärtelpoeg 2009). Ruhnus kappe ei olnud ning neid asendasidki sellised riidekirstud (*ibid*). Voodite iseloomulikku kõrgust saab pidada oskusliku ruumikasutuse tunnuseks. Arvestades ruumide väiksust ja mööbli paigutust elutoas, oli selline riidekirstude hoiustamine voodite all, otstarbekas lahendus. Tänapäevaks on teadaolevalt säilinud ainult üks komplektne voodi (voodi koos küljepuude ja aluslaudadega), mis asub Ida-Buldersi talus Kaarel Laugu erakogus (vt foto 13). Sarnase kõrgemate otsalaudadega ja taastatud küljepuudega on Noarootsist pärinev voodi, mis asub ERM-i esemekogus (Jäe 2016). Voodi taastas 2012. aastal Arvi Tragel näituse „Ruhnu – eraldatud maailm“ ekspositsiooni tarbeks ja sellega visualiseeriti Ruhnu elutoa olustikku. Materjalina on mõlema voodi valmistamiseks kasutatud männipuitu ja eraldi katteviimistlust neil ei ole (Bachman 2015: VTP). Ida-Buldersi talu voodi otsaraamid on valmistatud raamkonstruktsioonina ning need on kaunistatud ehisdetailidega (vt foto 14). Voodi kõrgematel küljepuu servadel on ussikujulised lõiked, mis olid seotud tõenäoliselt usu või ebausuga. Võidi uskuda, et need kujundid toovad rahu või õnne (Pärtelpoeg 2006). Seda tüüpi voodeid Mandri-Eestis ei kasutatud (Võti 1984).

Foto 13. Ida-Buldersi talu ainuke originaalne ja komplektne voodi. (Autori foto, Ruhnu 2008).

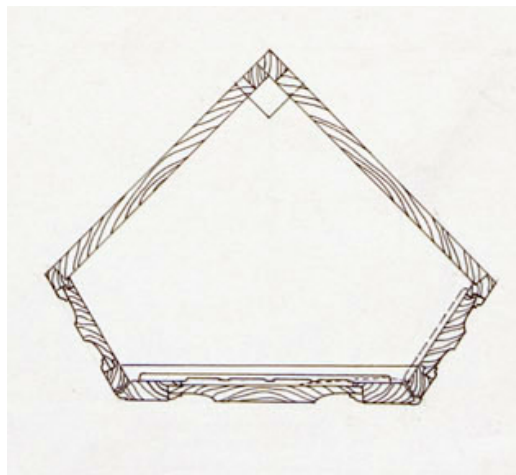
Foto 14. Voodi otsakaunistused. (Autori foto, Ruhnu 2008)

Kapid

Ruhnus esines peamiselt kolme tüüpi kappe: *nurga-*, *seina-* ja *puhvetkapid*. Riidekappe Ruhnus ei ole ning neid asendasid mitmesugused kirstud. *Nurgakapid* jagunevad omakorda järgmiselt: seintele kinnitatavad kapid (vt fotod 16, 17) ja põrandakapid, mis toetusid kapi korpusest moodustuvatele jalgadele. Sellis tüüpi kolmnurkse ristlõikega ja põrandale toetuvate jalgadega nurgakappe on säilinud ainult üks (vt foto 15). Praegu asub see Lääne-Buldersi talus Arina Kollomi erakogus (Bachman 2015: VTP). Tõenäoliselt pärineb sellise kujuga kapp 20. sajandi algusest ja see võis olla uut tüüpi Ruhnu maja interjööris (Pärtelpoeg 2009). Nurgakapid paiknesid elutoa sööginurgas ja neis hoiti dokumente ja perele vajalikke pabereid, samuti portselani ja iluasju (Pärtelpoeg 1991). Konstruktsioonid on ühendatud peamiselt naaglite või sepisnaeltega (Bachman 2009, 2016: VTP).

Foto 15. Ulase talu nurgakapp. (ERM EJ 424:19)

Joonis 4. Ulase talu nurgakapi ristlõige.
(ERM EJ 424:19)

Seinakappidest (rootsi k *hängskåp*) on Ruhnus säilinud mitu näidet. Iseloomulik oma materjalikasutuselt on Korsi talu seinakapp (vt foto 17), mille uksele on kasutatud Ruhnu puukiriku altari kaunistustele omast profiilliistude³² paigutust. Profiilliistude äärmiselt sarnane kasutus viitab kiriku motiivide järgimisele (vt foto 26). Korsi talu seinakapp on näide varasemat tüüpi seinakapist, mille puhul viimistlust veel ei kasutatud (Pärtelpoeg 2016). Üldine seisukoht on seni olnud, et Ruhnu seinakapid on enamasti kaunistatud – vanemad neist lillemustritega, hilisemalt lihtsalt värvitud (Kalm 1979). Põhjamaade muuseumi kogudes on säilinud Ernst Kleini fotod Ruhnu seinakappidest, mille peal on tuvatatavad nii geomeetriliste kujundite kasutamine kui ka lihtne ülevärvimine (vt fotod: 59 – 61). Lääne-Buldersi talus on säilinud ruhnlaste iseloomulik taaskasutatud materjalist valmistatud seinakapp, mille uks on kaetud juurmahagonist³³ saepooniga³⁴. (vt foto 58). Selline juurmahagoni materjal on kohandatud varasemast mahtmööbli detailist, mille puhul võib leida viiteid biidermeierstiili tunnustele. Juurmahagoni eksponeerimine leidis laiemat kasutust just biidermeierliku mööbli puhul, kus Eesti mõisakultuuris kasutatud tahvelmööbli esipindadel kasutati seesugust

³² **Profiil** – töödeldud materjali, näit. profiilpuidu ristlõike kuju. (EKI)

³³ **Juurmahagon** – juurmahagoni spooni saadakse puu jämedatest maa-alustest juurtest. Seda kasutatakse kõrge kvaliteediga mööbli valmistamiseks (Eksootilised puud... 21.05.2016)

³⁴ **Spoon** - õhuke ühekihiline vineer. (EKI)

eksklusiivmaterjali (Raal 2015). Lisaks seinakappidele olid seintele riputatavad ka kerge konstruktsiooniga riulid, millest on säilinud üksikud esemelised näited ja mitmed joonised ERM-i joonistekogus (vt foto 76).

Foto 16. Juurmahagoni spooniga kapp Lääne-Buldersi talus. (Autori foto, Ruhnu 2009)

Foto 17. Korsi talu nurgakapp Ruhnu Muuseumis. (Autori foto, Ruhnu 2009)

Aidakapid (rootsi k *skänkskåp*) olid rohkete maalingute ja löikeornamentikaga (vt fotod 18, 19). Teostuselt kuuluvad Ruhnu kapid 18. sajandi teise poole ja 19. sajandi algusperioodi (Õunapuu 1992), kuid nende vormikäsitus viitab juba keskaegsele³⁵ kapi vormile (Hermann 2016). Talupoja interjööris oli aidakapp levinud mitmel pool Rootsis, oma koht oli nendel ka Ruhnus. Nende aidakappide alumises ja laiemas osas hoiti üldjuhul toiduaineid ning ülemine ja kitsam klaasidega osa oli nõudekapp (Pärtelpoeg 2009). Sarnase kuju, kuid tagasihoidlikuma dekooriga kappe kasutasid ka Loode-Eesti rannarootslased (Õunapuu 1992). Otseselt just sellise kujundusega kappe Rootsi talupojamööbli hulgas ei ole, kuigi analooge leiab osaliselt küll juba 16. sajandi lõpu Rootsi interjööridest, kus on näha renessanssornamentide ja koloreeringuga kappe (Sjödahl 2016; Bachman 2016: VT).

³⁵ **Keskaeg** – vana- ja uusaja vahel. (EKI), Eesti keskaeg 1227–1558. (EE)

Foto 18. Steffensi talu aidakapp.
(Autori foto, Tartu 2009)

Foto 19. Isaksi talu aidakapp.
(Autori foto, Tallinn 2016)

Aidakappide dekoreeringuid ilmestas vaid Ruhnule omane lõikedekoor, mis oli suures mahus ažuurne ja paigaldati mööblile eraldi detailidena. Rootsi talupojamööblil kasutati peamiselt lihtmaalinguid mööbli pinnal. Samuti Eesti mööbli puhul võib täheldada pinnapealseid maalinguid või siis tehti peamiselt lõikeornament esemete pealispinna sisse (Bachman 2016: VT). Ruhnu polükroomsete aidakappide rikkalik puidulõike spetsiifika viitab Rootsi puukirikute sisustuses levinud dekoorile. Selline motiiv on nn ažuurne voolitud vorm (rootsi k *scuren decor*), mis valmistati ja värviti enne aluspinnale kinnitamist. Ruhnus sellist dekoreerimiseeskuju varem ei olnud (Pärtelpoeg 2016).

Säilinud esemete põhjal saab aidakappe küll tinglikult dateerida, kuid sellega ei saa siiski kinnitada kindlat valmistamisaega (Bachman 2009). Kui aluseks võtta kappidele lisatud aastaarvu (vt foto 3, joonis 15), siis aastaarvude erinevused on peaaegu 100 aastat. Kui arvestada üldist mööbli muutumist seoses ajastuliste moevooludega, on suurele ajalisele vahele vaatamata nendel kappidel nähtav muutumatu dekoori püsimine. Põhjuseks võib olla Ruhnu traditsioonide põhine mööbli valmistamine ja saarele omase stiili kindel püsimine, kuid välistada ei saa aastaarvude märkimist muul eesmärgil kui ainult valmistamisaastana (Bachman 2015: VTP). Selline aastaarvude kasutamine ja seletuse leidmine on küsimusi tekitanud ka Rootsi uurijates, kelle arvates võis aastaarvude märkimisel olla seoseid mitte ainult valmistamisaastaga, vaid ka mõne perekondliku sündmusega (Landerberg & Knutsson 2015).

Lisaks eelpool kirjeldatud kapitüüpidele on Ruhnu saarel valmistatud nn Inglise pultsekretäri (rootsi k *snedklaffskåp*) tüüpi kappe, millest terviklikum näide asub Lääne-Buldersi talus (vt foto 20). Äratuntavalt on selle pultsekretäri materjalina kasutatud peamiselt taaskasutatavaid mööbli detaile – mitte lihtsalt talupojamööbli detaile, vaid väärispuitu ja viimistletud mööbli osi. Viimistluse ja materjalikäsitluse põhjal võib suure kindlusega väita, et detailid pärinevad mõne vana laeva sisustusest. Viimistlus on tugev ja paksukihiline „paadilakk“, mille kasutamist teiste saare mööbliesemete juures ei saa täheldada. Kuna kasutatud on mitut eri materjali, mis on tõenäoliselt erinevate sisustuste detailid, siis on ka viimistlus detailidel erineva välimusega. Kappide ustel on tugevad messinghinged, mis uste süvistes on originaalselt kinnitatud (enne taaskasutust). Töö meisterlikkuse kohta toob Leila Pärtelpoeg välja, et siin on selge viide kapi valmistanud noormehe ilu äratundmise võimest ja soovist varasemalt nähtut kopeerida (Pärtelpoeg 2016).

Teine pultsekretär asub Korsi talus Eva Adamsoo valduses. Kapp ei ole enam komplektne, kuid säilinud on kapi detailid, mis leiti kuuri koristamisel muu prügi hulgast (Adamsoo 2016b). Sellest pultsekretärist on ERM-i etnograafiliste jooniste kogus säilinud ERKI joonestuspraktikate aegne joonis (vt joonis 5). Pultsekretäri kohta märgib Leila Pärtelpoeg kirjavahetuses autoriga: *Kapp on niisuguse tundliku elamuslikkusega ja tabavusega, et see on üllatav! 18. saj. lõpu originaalgraafika – raamatu lehekülg klaasi all! Toon poleeritud mahagoni muumia-pruun, kõik omapäraselt valgete raamidega kanditud. Stiilitunnetuse kõrgetasemeline näide!* (2008). Kõik tunnused viitavad Inglise klassitsistliku perioodi kirjutuskapile, mida ilmestab puldikaane peal, klaasi all, must-valge vana raamatuleht „negririkuningas palmide all“ (Pärtelpoeg 2016).

Joonis 5. Pultsekretär. Etnograafiliste jooniste kogu.
(ERM EJ 424: 21)

Foto 20. Lääne-Buldersi talu sekretär.
(Autori foto, Ruhnu 2008)

1.4.2. Materjal

Mööbli vaatlusest tuleb selgelt esile Ruhnu saare puitmaterjalide valik. Materjalide kasutamine on esemete kaupa olnud äärmiselt eklektiline. Eesti kasvualade puidust olid saare mööbli materjalina eristatav saare-, tamme-, kase-, jalaka-, männi- ja kuusepuit (Bachman 2009).

Ruhnul kasutatud puitmaterjali puhul tuli arvestada ka selle ettevalmistamise võimalusi, mis mõjutas eelkõige mööbli valmistamist ja kujunemist. Ehitusmaterjali töötlus oli palju lihtsam – selleks kasutati ümarpalki (Viires 2006). Lõhestatud materjalist valmistati ka talukomplekside puitpõrandaid ja välistasapindu, kus lauad olid maapinnale kõrvuti laotatud (Pärtelpoeg 2016). Kirjeldatud puutöövaldkonnad pole niivõrd peened ja keerukad ning need olid teostatavad taludes leiduvate käsitööriistadega. Kui lähemalt vaadata talu esinduslikumat mööblit, kus on kasutatud laia ja õhukest okaspuulauda, siis sellisest lõhestatud puidu kasutusest siinkohal rääkida ei saa. Paksemat materjali sai küll hõõveldades silendada ja pinkide ning laudade valmistamiseks sai seesugust materjali kasutada. Lisaks lõhestamisele oli võimalik puitu lõigata ka saagimise teel. Käsitsi saeti laudu mõisate tarbeks juba 17. sajandil, kuid maal oli see oskus tuntud siiski alles 19. sajandil (Viires 2006). Lauasaagimistöid tehti nii mõisatele kui ka laevaehitajatele ja Saaremaal seda kuni 1930. aastateni

(*ibid.*). Ruhnu saare kohta lauasaagimise andmed puuduvad. Märt Kapsta kirjeldab, et kuni 20. sajandi alguseni puudus saarel elekter ja saeveski kasutamiseks muid võimalusi ei olnud (2009). Kappide valmistamine jääb siiski varasemasse valmistamisaega. Võimalikku puitmaterjali käsisaagimisse, mööbli valmistamiseks, tuleb suhtuda ettevaatlikult, sest kõnealuste puhvetkappide tagaseintes oli kasutatud u 25 cm laiasid ja ühtlaselt 1 cm paksuseid laudasid, mille saagimine käsi e ploksaega võis olla keerukas. Steffensi talu aidakapi dendrokronoloogilised³⁶ puiduuringud 2009. aastal ei andnud sellise materjali osas kinnitust, et puit pärineb Eesti aladelt. Suure tõenäosusega võib tegemist olla mitte saarelt, vaid mujalt pärineva puitmaterjaliga (Bachman 2009).

Õhuke puitmaterjal võis saarele saada kahel viisil: seda kas osteti sisse või kasutati nn mere poolt antud *aakriku*³⁷ materjali. Ruhnus, kus kasutati kokkuhoidlikult ära iga kättesaadav materjal, oli vähetõenäoline, et laia ja õhukest puitmaterjali mandrilt osteti. Säilinud mahtmööblist on suurem osa valmistatud just taaskasutatud ja tõenäoliselt *aakriku* materjalist (Bachman 2009). Pähkli- ja tammepuidust detailidega on Lääne-Buldersi talu Inglise tüüpi pultsekretäri mitmed detailid (vt fotod 48, 49). Juurmahagoni näitena on Ida-Buldersi talus seinakapp (vt foto 16), mille ukse tahvel on kaetud väärspuidu spooniga. Mandri-Eesti kontekstis kasutati mahagoni eelkõige baltisaksa mõisamööbli valmistamisel (Raal 2016). Materjalina tuli juurmahagon mööblivalmistamisse 1830. aastail, koos populaarse biidermeieri mööblistiiliga, kus kasutati palju spoonitud detaile (*ibid.*). Sellise materjali kasutus ja säilinud viimistlus annab Ruhnu kontekstis kindlad viited endiste laevadetailide kasutusele. Täpseid viiteid kirjandusallikates sellise materjali kasutuse ei leida, kuid Steffensoni mälestustest leiab laevahuku materjalide kasutusele viite, kus aastavahetuse õnnevalamiseks kasutatud seatina [sh muud materjali] saadi just saare rannikul udus ja lumetormis madalikule jooksnud purjekate kiiludest (Steffenson 2006, lk 46). Steffenson kirjutab: *Saarerahvas päästis nende meeskonna, kuid laevad muutusid tuultes ja lainetes vrakkideks* (*ibid.*, lk 46). Mere antud materjali kasutusele viitab Märt Kapsta, et ruhnlaste teada olid aidakapid valmistatud n-ö kalakastilaudadest (2009). Isaksi talu kapil on kasutatud mitmeid erikujulisi pealisdetaile ja vapikilpi, mille päritolu viitab tõenäoliselt laevadetailidele (vt fotod 55, 56). Laevadetaile on kasutatud näiteks ka Ruhnu puukiriku välisfassaadi dekoreerimiseks. (Bachman 2016: VTP)

---

³⁶ **Dendrokronoloogia** – puude aastarõngaste uurimisel põhinev meetod varematest aegadest pärinevate puidujäänuste dateerimiseks. (EKI)

³⁷ **Aakrik** – mere poolt randa uhutud hukkunud laevade vara. (EKI)

Aakriku materjal on selgesti eristatav kohaliku mööbli puhul, kuid eeldatavasti leidis kasutust ka saarel kasvanud puitmaterjal. Steffenson kirjeldab, et saare puitmaterjali kasutati peamiselt ehitus- ja küttematerjaliks (2006). Männipuit sobis ka paadi- ja laevaehituse materjaliks (Viires 2006). Mööbli valmistamiseks tarvitatud materjali kohta siiski kasutatud kirjandusallikatest viiteid ei leia. Varasemad Steffensi talu aidakapi puitmaterjali dendrokronoloogilised uuringud ei kinnitanud, et materjal pärineb üldse Eesti aladelt (Läänelaid 2009). Seega ei saa me Ruhnut käsitleda võrdselt rannikualaga, kus lisaks kaubanduse kasvule külaühiskonnas mõjutas tisleritöö kiiret arengut laialdane lauamaterjali kasutuselevõtt (Viires 2006).

1.4.3. Dekoor ja viimistlus

Rootsis oli 18.–19. sajandil mööbli dekoreerimine jõudsalt kasvanud ning selle mõjud ulatusid ka Ruhnu saarele. Saare talumööbli rikkalik dekoreerimine põhinebki suures osas Skandinaavia mõjudele ja Eesti mandriosas hakati mööblit värvima umbes sada aastat hiljem (Õunapuu 1992).

Dekoor

Rohke ja stiliseeritud mustrikäsitus oli omane põhiliselt Rootsi talupojamööblile – peamiselt kirstud, puhvetkapid ja põrandakellad – see oli tolleaegne staatuse märk. Oluline vajadus toretseva mööbli järele oli Rootsi talupoegade minapildi kujunemine ja nende usk iseendasse kui grupist ühiskonnas. Puhvetkappide ja kirstude peal kujutati kohmakad mustrid, mille lilled ei näinud välja tõetruud. Alates renessansist on lääne ühiskonnaga kaasas käinud arusaam, et kunstniku töö oli kujutada reaalsust. Maa piirkondade meistritel polnud sellist ambitsiooni. Nemad tahtsid kujutada mustrit, mitte kujutada midagi ülitäpselt. Nii ongi näha, et mida kaugemale kultuurikeskustest ja linnadest, seda enam muutus algne vorm meistri käsitluseks. Selline muutus oli juba teadlik kunstivorm iseeneses. (Landerberg & Knutsson 2015)

Kujutatud mustrid on küll stiliseeritud, aga algne vorm on seotud ajastutele kohaste motiividega. Nii on Rootsi mööbli puhul näha renessansile, barokile ja rokokoole omaseid motiive, mis on tugevalt stiliseeritud ja rõhutatud pintsli tõmmete tugevusega. Maalingute kujunemist on mõjutanud eelkõige kiriku interjööri ja usukombestik ning tekstiilide mustrikäsitus (Landerberg & Knutsson 2015) Ruhnu

mööbli dekoreerimise puhul oli selline viimistlus nii ažuursetel³⁸ lõigetel, mis reljeefsel³⁹ jäljendasid taimemotiive või olid lihtsalt maalitud tasapinnale. (Bachman 2009, 2016: VT) Isaksi talu aidakapi dekooril on eristatav šabloonide kasutamine (vt fotod 24, 57). Mustrite tegemiseks lõigati õhukese kattematerjali sisse läbivad kujundid, mille jäljendid jäid värvi tupsutades eseme pinnale (Landerberg & Knutsson 2015). Sellist šabloontechnikat kasutati Rootsi mööbli puhul ning analoogse mustrikäsitluse Ruhnu aidakappidele (vt fotod 18, 21) leiab Põhjamaade muuseumi kogu fotolt, kus on kujutatud sarnast motiivi (vt foto 22) (Sjödahl 2016). Fotod on teinud Ernst Klein 1923. aastal välitöödel Ruhnus. Värviküllast ja n-ö laugulist taimornamendi mustriga talupojakappe kutsutakse Rootsis *änglaskåp*'iks (vt foto 69), aga Ruhnu mööbel erineb sellest siiski mustrikäsitluse ja lõigete poolest. Rootsi mööbli puhul midagi sellist nagu Ruhnus ei leia (*ibid.*). Rootsi mööbli kohta leidsin siiski ühe näite, kus kirstule on tehtud lõiketehnikas rikkalik taimeornament (vt foto 71). Rootsis üldisemalt nimetatakse sellist voolavate taimemotiividega mustrikäsitlust *kurbits*'a mustriks (Stroh 2009).

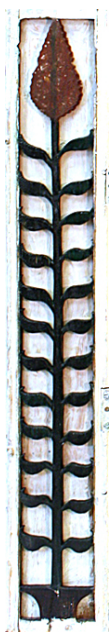

Foto 21. Steffensi aidakapi lõikedekoor.
(Autori foto, Tartu 2016)

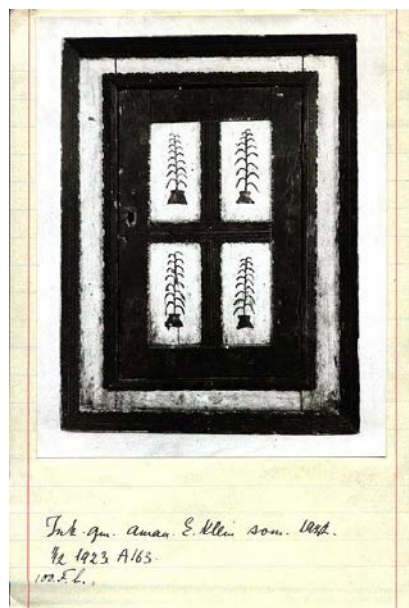

Foto 22. Ernst Kleini foto, 1923. aastal.
NM 145081 Nordiska Museet (Sjödahl 2016)

Algselt äratuntavad taimemotiivid olid mööblile paigutatud sümmeetriliselt ja keskse, renessansile omase ja tugevalt lihtsustatud, vaasikujulise elemendiga. Sellist mustrikäsitlust nimetataksegi Rootsis *kurbits*'a mustriks. Nime sai muster piiblilugudes kujutatud kõrvitsast (rootsi k *cucurbits*). Muster oli

³⁸ **Ažuurne** – auklik, piluline, võrejas, läbipaistev. *Ažuurne riie, trikoo, sidus. Ažuursed ornamendid, filigraanehted.* (EKI)

³⁹ **Reljeef** – pinnast eenduv või pinnasse süvendatud kujutis. (EKI)

kunstnike hulgas varem tuntud siiski roosimaalinguna (rootsi k *rosmålning*) ja *kurbits*’a-mustriks hakati seda kutsuma tänu Rootsi poeedi Erik Axel Kortfeldti luuletusele (Landerberg & Knutsson 2015). Laiemalt vaadates tekkis selline mustrikäsitus eelkõige majanduslikust vajadusest. Põhjus oli selles, et Rootsi põllumehi laastas 18. sajandi keskel põud ja ikaldus, mis tingis paljudele farmeritele uue elukutse valiku. Selline valik oli ka Dalarna provintsi põllumehel Hans Olofssonil, keda võib pidada Rootsile tuntud mustri alusepanijaks. 1771. aastal otsustas ta uue ametina õppida isa käe all maalimist ning esimesed valminud tööd müüdi kohalikul Hedemora turul. Värviküllane dekoreering pälvis tähelepanu ja selliseid kappe hakati hiljem müüma ka naabruskonna jõukamasse provintsi Hälsinglandi. Uus, kõrgelt stiliseeritud ja talupoeglikult lihtsustatud renessansi käsitlusega muster oli sellisel kujul sündinud. Nii võib lugeda Rootsi kõige levinuma ja Ruhnuni jõudnud *kurbits*’a mustri tekkimise alguseks näljahädaperioodi Rootsis. (*ibid.*)

Taimemotiivid

Rootsi mõjudega Ruhnu mööbli puhul saab visuaalselt eristada sõna otseses mõttes roosi- ja tulbimotiive (Bachman 2015: VTP). Taimemotiividest on tulbimotiiv Rootsi üks iseloomulikumaid ja selgemini eristatavaid dekoreerimiskujundeid. Tulbi motiiv pärines juba 17. sajandist ja mööblukujunduseks saadi inspiratsiooni kiriku altari kangastelt (Landerberg & Knutsson 2015). Kiriku mõjuna kasutati tulbimotiivi mitmesuguse stiliseeringuna Rootsi mööbli ja ka tekstiilide kujunduses (Nyström 2008). Ruhnus on tulbi kujundit kasutatud mööbli dekoreerimisel. Kõige selgemal kujul on seda esitatud Ulase talu nurgakapi ukse maalinguna (vt foto 15). Teistel puhvetkappidel on motiiv tugevalt lihtsustatud ja seda on esitatud ažuurses puidulõikes. Rootsis on muster mööblile maalitud peene pintsliga ja vabakäega (Landerberg & Knutsson 2015; Bachman 2016: VT). Tulbimotiiviga sarnaselt kasutati roosimotiivi, mida kasutati samuti usulise sümbolina (Nyström 2008). Roosi motiiv kasutamine kuulub juba keskaega ja see lillede kuningannana tähistas roos Neitsi Maarja sümbolit, mis tähistas vaikimist, kannatust ja andumust. Roosilehtede arv oli samuti tähenduslik ja nii on viieleheliselvaikimise, kuuelehelisel ühtsuse, õnne ja tasakaalu, seitsmelehelisel pühaduse ja kaheksalehelisel taassünni tähendus (Vippa 2016). Rootsi mööbli dekoreerimisel on roosi kujutatud seepärast detailse ja läbimaalituna (vt fotod 72, 73) ning selle üldine paigutus sarnaneb Ruhnu mööbli dekoreerimisele (Bachman 2016: VT). Roosimotiivi on kujutatud Steffensi talu aidakapi karniisil⁴⁰ (vt fotod 18, 43) ja Ida-Bulders talu aidakapi joonisel (vt joonis 15). Selliste taimemotiividega on

---

⁴⁰ **Karniis** – rõhtehisliist mööbliesemel. (EKI)

kaunistatud eelkõige esinduslikke aidakappe, kus lisaks tulbi- ja roosimotiividele võis leida mitmeid teisi taimedele ja ka juurviljadele viitavaid kujundeid (vt fotod 3, 21, 23, 51).

Foto 23. Steffensi talu aidakapi esiserva lõikedekoor ažuursete lõigetega, mis on pinnale kinnitatud naaglitega. Lisaks on kiiludena lõike vahele asetatud stiliseeritud taimekasvud (roosid?). Lõiked on viimistletud mitmevärviliselt ja paigutuvad aluspinnal ruumiliselt. (Autori foto, Tartu 2016)

Viimistlus

Ruhnus on pinnaviimistlust tehtud peamiselt aida- ja nurgakappide ning kirstude puhul. Nurgakappide ja kirstude viimistlus oli tasapinnaline ja sarnane Rootsis kasutatud võtetega. Seevastu aidakappide viimistlemiseks kasutati laiema valikuga värvitoone, milles peamised olid valge, kollane, oranž, punane, roheline ja sinine. Ažuursete lõigetega mööbli puhul värviti enamasti aluspinnad valgeks (sh lõiked) ning lõikedekoor viimistleti pealt mitmevärviliselt. Lisaks kasutati panustena erinevaid taaskasutatavaid ornamente ja teiste esemete kaunistusi (vt fotod 55, 57). Ruhnu Isaksi talu aidakapi taaskasutatud materjal on aaderdatud⁴¹ (Bachman 2016: VT). Tõenäoliselt pärineb materjal suuremate detailidega mööbliesemelt, mida on hilisemalt kapi valmistamiseks kohandatud (vt fotod 19, 24, 55, 56, 57). Aaderdustehnikat on Rootsi mööbli viimistlemisel kasutatud sagedasti (Bachman 2016: VT). Selline viimistlustehnika võimaldas imiteerida luksuslikumat puitu (nt tamme, pähkelit, mahagoni), sest enamasti olid kapid valmistatud odavamast okaspuidust. Ruhnu mööbli viimistlemistehnikatest oli

---

⁴¹ **Aaderdus** – aaderdus ehk aaderdamine on värvitud pinnale puidule omase tekstuuri andmine. (Davy 2008)

võimalik tuvastada veel šabloontehnika kasutamist. Rootsis kasutatud šabloontehnika ja pakutrüki näide on Isaksi talu aidakapi tasapinnalised mustrid, mis on visuaalse vaatluse põhjal tõenäoliselt tehtud šabloonidega. Vaatluse põhjal ei saa ka kinnitada, et paksema värvikihi aluspinna ja pealdise värvil on sama koostis nagu šabloontehnikas maalingutel. Esinduslikumate nn *staatuskappide* värvikoostise määramiseks otsustasin teha lisauuringud, et selgitada esemete alus- ja pealiskihide täpne koostis, mida saab soovituslikult kasutada tänapäevase Ruhnu rahvusliku mööbli viimistlemiseks (Bachman 2015: VTP).

Foto 24. Isaksi talu aidakapi värvitud mustrid. (Autori foto, Tallinn 2016)

Foto 25. Rootsi 18.–19. saj šabloonmaalingu ja pakutrüki tarvikud mööbli dekoreerimiseks. (Knutsson & Warberg 2014)

ATR-FT-IR-spektroskoopilised viimistlusuuringud⁴²

Esmased viimistlusanalüüsid lasin teha 2009. aasta TKK lõputöö raames Ruhnu Steffensi talu aidakapile. Toona oli vajadus selgitada restaureerimistöödeks vajaliku värvi koostis (Bachman 2009). Interpreteeritud materjalidena kasutasin Steffensi talu aidakapi sinise värvikihi ATR-FT-IR-ilise

⁴² **ATR-FT-IR** - ATR (nõrgendatud täielik sisepeegeldus (inglise k *attenuated total reflectance*) on peegeldus-spektroskoopia ja proovikäsitlemise moodne võimalus. ATR-FT-IR spektroskoopilise meetodiga saab infot nii orgaanilistest (nt sideained, lakid, liimained jne) kui anorgaanilistest ainetest (nt pigmendid, täiteained). Saab analüüsida suurepäraselt ka erinevaid polümeere (Vahur 2009).

mõõtmismeetodi tulemusi. See on nüüdisaegne meetod, mis võimaldab mõõta vedeliku, pulbri, kiudude ning tahke ja pehme materjali koostist. Meetodiga saab infot anorgaaniliste ja orgaaniliste ainete kohta ning samuti erinevate polümeeride koostise kohta (Vahur 2009). Tulemuste põhjal sai selgeks värvipigmenti koostis ja tõenäoline sideaine, mis oli õli. Värvipigmentidest oli kasutatud ultramariini ja tsinkvalget ning sideainena kriiti (Bachman 2009).

Magistritöö raames teostatavate täiendavate mõõtmiste eesmärk oli tuvastada erinevate viimistluste koostised ja leida kinnitust esmastele analüüsidele. Sobiva algmaterjalina sai kasutada Steffensi talu aidakappi (vt foto 17) ja Isaksi talu aidakappi (vt foto 18), millelt võtsin värviproovid IR-spektrite määramiseks (vt lisa 6.1). Kuna TKK lõputöös oli interpreteeritud ainult sinise ja valge värvikihi andmed, siis järelduste tegemiseks oli vaja leida kinnitust rohkematele värviproovidele. Steffensi talu aidakapile koostas tulemuste koondi (vt lisa 6.2) TÜ Keemia Instituudi analüütilise ja füüsikalise keemia teadur Signe Vahur, kes vaatas varem määratud IR-spektrid üle ning interpreteeris ka sinise värvi uuesti, kuna 2009. aasta andmeid sai korrigeerida (Vahur 2016). Steffens talu aidakapi viimistluse sideaineks on kõigil värvitoonidel õli ja värvipigment on pliivalge, ultramariin, punane ooker. Täiteaineks on kasutatud baariumsulfaati ja kriiti. Rohelise värvitooni analüüsi põhjal on see saadud Preisisinise ja kollase (võib olla kollane ooker) kokkusegamisel. Välistada ei saa ka Preisi-rohelist. Kuid selle spektrite võrdlemiseks puudub TÜ keemialaboris võrdlusspekter ning seega ei saa seda oletust kinnitada (*ibid.*).

Isaksi talu aidakapile määrasin IR-spektrid TÜ Keemia Instituudis Signe Vahuri juhendamisel. Eesmärk oli leida aidakapile šabloontehnikas teostatud maalingute värvi koostis. Värviproovide IR-spektri registreerimiseks võtsin aidakapi viimistluspinnalt skalpelliga kolme värvi analüüsitavad proovid (vt lisa 6.1), millel määrasin IR-spektrid, mõõdetud spektrid on esitatud lisas 6.2.

IR spektrid registreerisin, kasutades teemantkristalliga ATR-mikroanalüsaatorit (inglise k *Smart Splitpea microsampling accessory*), mis oli paigaldatud Nicolet 6700 FT-IR spektromeetrile. Spektromeetri parameetrid on järgmised: mõõtepiirkond $225\text{--}4000\text{ cm}^{-1}$, lahutusvõime 4 cm^{-1} , keskmistatavate spektrite arv on 512. Happ-Genzeli spektromeetrit juhiti ja spektreid töödeldi programmis OMNIC (Vahur 2016). Isaks talu aidakapi värvikoostise IR-spektrite määramisel selgus, et kapi viimistlemisel on samuti nagu Steffensi talu kapi puhul kasutatud sideainena õli ning värvipigmentidest alusvärvis (krundis) pliivalget, oranži tooni saamiseks pliipunast ja roheline toon on tõenäoliselt Preisisinise segu. Värvidele on täiteainena lisatud baariumsulfaati ja kriiti. Signe Vahuri kinnitusel oli baariumsulfaat üldjuhul täiteaine, aga seda kasutati ka iseseisva valgena (2016).

1.5. Välitööd ja Ruhnu esemete kaardistamine

Välitööd hõlmasid suuremas osas muuseumite kirjavahetuse ja informantidelt kogutud andmete kontrollimist ja võrdlusmaterjalide kogumist. Mööbli leviku tõttu ümberkaudsetele saartele ja mandlile oli vajalik külastada nii Eesti kui ka välismaiseid muuseume. Kuna kirjavahetusel saadud pildiline materjal ei võimaldanud kõigile uurimisküsimustele vastuseid leida, viisin läbi vajalikud välitööd. Kohapealsete mööblivaatluste aluseks oli esemete materjalikasutuse selgitamine ning stiililiste ja tehniliste lahenduste fikseerimine. (Bachman 2016: VT)

1.5.1. Välitööd Eestis

Magistritöös kasutatud materjali kogumine algas juba 2008. aastal seoses TKK lõputööga. Ruhnu saarel olen andmeid kogunud kokku viiel korral: aastatel 2008, 2009, 2012 (ERM-i välitööd), 2015 (VKA välitööde praktika) ning 2016. aasta kevadel lisanduvate välitöödel. Peamiselt suuliselt saadud viited andsid võimaluse igal järgneval korral koguda kaardistamise lisamaterjali. Eravaldustes Ruhnu esemete kaardistamist piiras asjaolu, et sealsed talud ei ole alaliselt kasutuses ja suurem osa majadest on tagastatud rootslastele, kes saarel ainult suviti ajutiselt viibivad (Aavik 2000). Suurima andmetäienduse sain 2015. aasta VKA välitööde praktikal. Antud praktika raames oli võimalik tuvastada mitmeid uusi mööbliesemeid nii erakogudes kui ka Ruhnu Muuseumis (vt lisad 2.3, 2.4.). Kihnu Muuseumi töötajate suulise info põhjal sain esmased andmed, et saarel leidub Ruhnu mööblit, mis on erakätes. Kuna sealsete esemete identifitseerimiseks puudus varasem fotomaterjal, siis see tingis esemete kaardistamise Ruhnu naabersaarel ning andis kinnitust Ruhnu ja Kihnu arvestatavast seotusest (Bachman 2016: VT). Kuigi Kihnu Muuseumis Ruhnu mööbliesemeid ei leidunud, on neid osaliselt säilinud erakätes. Kihnu Muuseumi direktor toob välja, et näiteks Oru talus on Ruhnust pärit kummut ja kast. Samuti on Kandi talus Ruhnust pärit mööblit (Aav 2016). Mööbliesemete kaardistamisel piiras inimeste mõningane umbusk, et otsitavad esemed võidakse praegustelt omanikelt ära võtta. Aav kirjeldab järgmiselt: *Oru perenaine Vilma on ise hästi tagasihoidlik ja palus, et ma ei teatakski neist esemetest, et äkki võtavad ära?! Ei tea, miks küll nii umbusklikud ja kartlikud ollakse?! Ma arvan, et kui Te Kihnu tulete, siis ta ikka lubaks vaatama.* (2016)

Mööbli kaardistamisel võtsin aluseks viited, et Ruhnu mööblit viidi saarelt välja 1990. aastatel ja selle mööbli kohta puuduvad andmed. Teada oli vaid asjaolu, et mööbel viidi Tallinna Lennuki tänava vanavarapoodi (Adamsoo 2016b, Pärtelpoeg 2016). Järelepäringu Ruhnu mööbli kohta esitasin

kaheksale Eesti pikaaegsele vanavarakaupmehele ja ettevõttele, et kas nende müügiartikklite hulgas on esinenud Ruhnu mööblit. Küsitletud antiigikauplused olid: Idla Antiik OÜ, Nava Antiik OÜ, OÜ Jaanus Pihelgas & Co, Reval Antiik OÜ, Kaido Kullam Antiik OÜ, Kalasaba Antiik OÜ, Nava Antiik OÜ, Tsunftijänes OÜ ja Wana Wara Waramu OÜ. Vastuse sain kolmelt vanavara ettevõtelt. Idla antiigikaupluse omaniku Jaanus Idla käest sain vastuse, et nende ettevõttesse toodi tõepoolest üheksakümnendatel Ruhnu mööblit (Idla 2016). Idla kunagine kaastöötaja Urmas Priske kirjeldas, et nende esemete hulgas olid mõned umbes meetri kõrgused jalgadega kapid ja seinakapid, suur 1 m puulusikas, mõned peremärkidega karbid jmt. Esemed, mida Ruhnust toodi, olid enamasti väikesemamahulised, sellised, mis mahtusid auto peale (Priske 2016). Nendest esemetest on Saaremaale viidud kaks seinakappi (vt fotod: 74 – 76) ja need on siiani alles (Idla 2016). Teised küsitletud vaid kinnitasid, et nende käest on Ruhnu mööblit läbi käinud, kuid esemete kohta täpsemad andmed puuduvad (Bachman 2016: VT). Internetipoodides otsingut teostades leidsin viite veel ühele müüdavale Ruhnu kapile (vt foto 54).

1.5.2. Välitööd väljaspool Eestit

Andmete kogumise aluseks oli esmalt veebipõhine materjalide ülevaatus, mille põhjal sain teha otsuseid, milliseid materjale on vaja koguda kohapeal. Rootsi välitöödel oli andmete kogumine seotud Ruhnu ja Rootsi traditsioonilise järjepidevuse ja mööbli seoste leidmiseks. Suure osa Ruhnu mööbli võrdlusmaterjali sain Rootsi talupojamööbli visuaalse vaatluse ja Põhjamaade muuseumi (Nordiska Museet) infomaterjalide põhjal. Rootsi talupojakultuuri ja mööblikunsti uurijate Lena Landerbergi ja Johan Knutssoni koostatud näituse „Reljät Retro – målade allmogemöbler 1750–1850“ esemeline materjal oli väga oluline informatsiooniallikas. Võrdlusmaterjalina sai kasutada üle 50 mööblieseme, millest enamik olid nn staatuskapid. Nende mustrikäsitlust ja piirkondlike mõjusid sai seostada Ruhnu talupojakultuuri kontekstiga, milles ruhnolased kasutasid enda stiliseeringut ning lisasid materjalidest ja töövahenditest sõltuva käsitluse. Kogutud andmed laiendasid teadmist, et mustrikäsitlused, mida seni sai pidada n-ö rootsi mustriks, on laiemalt käsitletavad – muster, mis oli populaarne ühes piirkonnas, et pruukinud olla seda teises kohas (Landerberg & Knutsson, 2015). Välja oli toodud ka mereliste sidemete ja seeläbi kultuuriliste mõjude suurem osakaal. Geograafilisest piiratusest sõltumata levisid mustrid üle mere paremini, kui me seda võiks eeldada (*ibid.*). Rootsi mööbli väljapanekus ei leidunud ühtegi mööblieset, millel oleks kasutatud sellist ažuurset dekoorikäsitlust, nagu seda leiab Ruhnust. Rootsi mööbli ažuursete dekoorielementide puudumist kinnitab ka Põhjamaade muuseumi teadur Rasmus Sjødahl (2016). Seega võib selle võrdluse põhjal väita, et Ruhnu ažuurne mööbel on

piirkonnapõhine ning ümberkaudsetelt aladelt analoogset käsitlust ei leia (Bachman 2016: VT). Rootsi ruhnurootslaste ja nende järeltulijate käes tõenäoliselt Ruhnu mööblit ei ole. Võinb olla ainult väiksemaid esemeid (Strömfelt 2016). Leila Pärtelpoja viited andsid aluse uurida Läti arhitektide 20. sajandi algusperioodi_välitööde materjale, mis on pidid asuma Läti riiklikus ajalooarhiivis (LVVA). Materjalide veebipõhine kättesaadavus oli piiratud ning nendega sai tutvuda ainult kohapeal. Välitöödel saadud materjalid jäid aga oodatust kesisemaks ning piirdusid eelkõige materjalidega üldisest Ruhnu maakorraldusest, arhitektuurist ja kirikuehitusest, mis magistritöös suuremat rakendust ei leidnud (Bachman 2016: VT).

1.5.3. Muuseumite kogud

Mäluasutuste esemekogude ülevaate saamiseks kaardistasin esmalt Eesti rannikualade temaatikat säilitavate muuseumite esemekogud. Kaardistamise valiku tegin põhimõttel: milliste muuseumite kogude puhul võis eeldada Eesti rannikupiirkonna ja rannarootsi esemete olemasolu. Valiku haaratusest sõltumata ei saa siiski välistada üksikesemete esinemist muuseumites, mis käesolevast küsitlusest välja jäid. Ruhnu mööbliesemete ja tööriistade kaardistamise valikusse kuulusid järgmised Eesti muuseumid: Eesti Rahva Muuseum, Ruhnu Muuseum, Rannarootsi Muuseum, Saaremaa Muuseum, Pärnu Muuseum, Eesti Vabaõhumuuseum, Kihnu Muuseum. Eesti muuseumite ülevaade puhul oli suurima esemekoguga Eesti Rahva Muuseum ja Ruhnu Muuseum.

ERM-i esemekogus on 22 Ruhnu mööblieset (vt lisa 2.1) ja 33 Ruhnu puutööga seotud puutööriista (vt lisa 3.1). Lisaks esemekogule on ERM-is oluline etnograafiliste joonist kogu, mida sai kasutada väärtusliku võrdlusmaterjalidena. Ruhnu esemekogu puhul on ERM-is peamiselt nn päästekogu esemed. Kogudesse on ainelist materjali toodud peamiselt neljal korral ja lisaks EKM-i deponeering ja Riiklikult Kunstimuuseumilt saadud esemed, ning seetõttu on Ruhnu esemetega seotud kogude numeratsioon järgmine (Jäe 2016).

- 1) A 300. Muuseumi *amanuens'i stud. phil.* Ferdinand Leinbocki etnograafiline korjandus Ruhnu saarel ajavahemikus 9.07.–9.08.1924. Korjandus teostati Haridusministeeriumi kulul. Diar. 10.IX.24. M.P.T. kirj. Rmt 1806 (Muinasvara Päästetoimkonna korjamisraamat nr. 1806).
- 2) A 426. Eesti Kunstimuuseumi etnograafiliste esemete deponeering Eesti Rahva Muuseumile. 5.06.1936.
- 3) A 509. Riiklikult Kunstimuuseumilt 1941. a. (vastuvõtu akt nr 39) vastuvõetud esemed. Lugu on sama, mis A 426, st kogutud on need esemed juba kahekümnendate algul Eesti Muinasvara

Päästetoimkonna poolt. Selle aktsiooni käigus saadeti kõigisse Eesti koolidesse korjamisraamatud ja paluti vanavara koguda. Igalt poolt muidugi korjamisraamatuid tagasi ei saadud ja mõnelt poolt saadi tühjana. Lisaks koolidele käisid vanavara korjamisretkedel tudengid ja muidu ärksamad inimesed. Näiteks seesama A 300 – Leinbocki korjandus on ka ju M.P.T. Ma ei tea, miks osa asju alguses Tallinnasse läks ja osa kohe meile tulid.

4) A 563. ENSV TA Etnograafia Muuseumi kogutud etnograafilised esemed (siia on kokku pandud kõik 1958. a. erinevatelt välitöödelt ja ka muuseumis kohapeal vastuvõetud esemed).

5) A 646: 1-73. Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Eevi Asteli, fotograafi Vello Kutsari, kunstniku Lembit Lepa ja teaduri Heiki Pärdi kogutud esemed ajavahemikus 11.–17.09.1974. Kogumine teostati Pärnu rajooni Ruhnu k/n (end Ruhnu khk).

6) A 699 – kogu etnograafilisi esemeid Ruhnu ja Kihnu saarelt ning Audru kihelkonnast, kogunud Piret Õunapuu 30. mai – 12. juuni 1983. a. Siin on mitu Ruhnu eset: karp, tahvel, lusikas, latern, võrgukäbasid, köiekutsikas, meeste vest, meeste umbkuub, tanusid jne, aga ka nuga (A 699: 65), külasepa tangid (A 699: 66), paadi pitskrugi (A 699: 67), hark ja nahakaabits.

Teine suurim kohalik esemeline allikas oli Ruhnu Muuseumi esemekogu (vt lisad: 2, 3). Muuseumi mitmed esemed olid seni olnud arhiivinumbrita ning peamiselt tuvastamata kujul kastides (Bachman 2015: VTP).

Teistes küsitatud muuseumites oli küll rannarootsi esemeid, kuid Ruhnu mööblit ega tööriistu ei olnud. Väljastpoolt Eestit tehtud muuseumite päringu vastustes on olemas Ruhnu esemeline valik, Stockholmi Põhjamaade muuseumis (Nordiska Museet) (vt lisa 2.2). Ruhnu esemete kohta on varasemalt tehtud päringud veel Läti, Riia ajaloo- ja navigatsioonimuuseumisse (läti k *Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs*) ja Soome rahvusmuuseumisse (soome k *Suomen Kansallismuseo*). Soome rahvusmuuseumis Ruhnu esemeid ei olnud. Muuseumis on ainult Eesti rannikuala ehteid. Riias ei olnud samuti Ruhnuga seonduvat materjali. Nende kogus on ainult Rootsi 18. sajandi kell (VRVM 51786) ja Tartu piirkonnas valmistatud tool 19. sajandi lõpust (VRVM 178454/2). (Piirisild 2016)

1.6. Ruhnu traditsioonilised puutööriistad

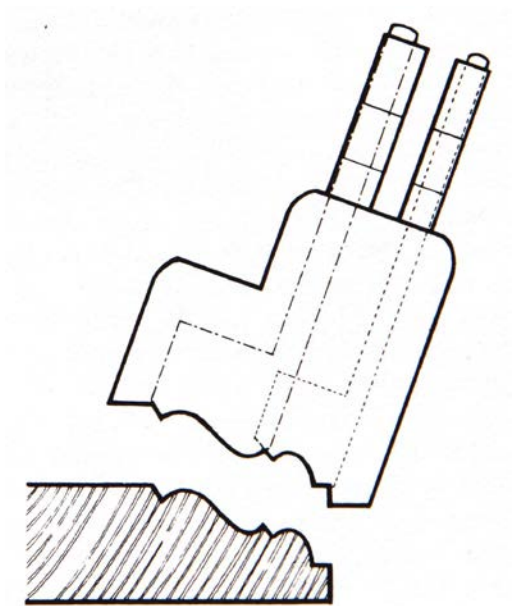
Selleks et mõista Ruhnu mööbli kujunemist, peame lisaks materjalile ja piirkondlikule eraldatusele vaatlema tööriistu, millega seal puutööd tehti. Geograafilise piiratuduse tõttu saab esitada küsimuse: kas tööriistade valik piiras või soodustas Ruhnule omase mööbli kujunemist? Ants Viires on oma puutöönduse ülevaates selgitanud nõnda: *Sisuliselt on käsitöötajad* [sh piirkondlik puutööriistade

kasutamine] ajaloo üksikasjalikum selgitamine üheks oluliseks eelduseks kunstiprobleemide sügavamale mõistmisele. Töö terviklikkuse huvides on mitmel juhul üldise arengujoone jälgimisel siiski osutunud otstarbekaks mõningal määral puudutada ka üht või teist kõrvalejäänud küsimust. (2006, lk 8). Selline vaatenurk aitab Ruhnu puutööd käesolevas kontekstis paremini mõista. Ruhnu tööriistade kaardistamise ja sisulise ülevaate koostamise põhjuseks on hüpoteetiline võimalus välja selgitada võimalikud Ruhnu talud, kus puutööndus võis olla paremini arenenud. Tööriistade ülevaate põhjal selgus, millised olid peamiselt 18.–20. sajandi tehnilised võimalused ja piiratus mööbli valmistamisel. Suures osas ei erine puutööriistad Eesti mandriosal kasutatud töövahenditest, kuid määravaks on Eesti üldine mõisate ja ka Rootsi mööblikunsti areng möödunud sajandil (Viires 2006). Ruhnu tööriistad püsisid pea muutumatuna kuni 20. sajandini, mil põhitööriistad olid saag, kirves, oherdi ja peenema puutöö puhul käsihöövel. Piiratud puutööriistade ja materjalide omapärasel koosmõjul võib veelgi kinnitada mööbli piirkondlikku eripära (Bachman 2016: VTP).

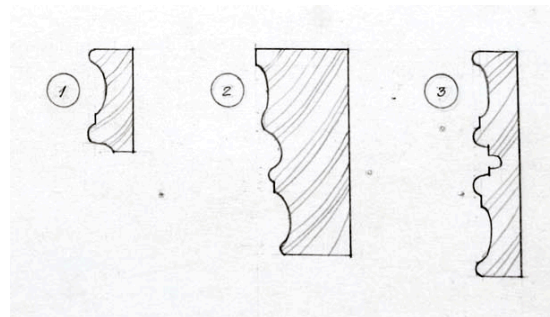
Siiski ei leia Eesti Rahva Muuseumi esemekogust Ruhnu puutööriistade rohket valikut (Bachman 2016:VTP). Esemete kesisuse põhjuseks saab kindlasti pidada Ruhnu suurt eraldatust ja kauget vahemaad, mis ei võimaldanud esemekogusid piisavalt täiendada. ERM-i varasematel uurimisretkedel kuni 1960. aastateni käidi jalgratastel. Uurimisretked olid mitu nädalat pikad ja piirasid ainelise materjali kogumist. Kogumisretkesid tehti ka saartele, eeskätt Saaremaale ja Muhumaale (Viires 2006).

Nõukogude ajal võis piiranguks olla ka saare asukoht piiritsoonis (Jäe 2015). Välistatud pole võimalus, et osaliselt hävines esemeid ERM-i varasema põlengu käigus (Viires 2006). Eespool kirjeldatud ainelise materjalikogu täiendamisel oli veel üks piirav asjaolu – muuseumite kogudesse ei antud tööriistu, mida talu majapidamises kasutati. Igas talus oli igapäevaseid tarbetööriistu, nagu näiteks rehapulkade vahetamiseks vindlad jmt ning neid vajati sageli igapäevase töö tegemiseks. Taludes oli ka peenemaid tööriistu, mida kasutasid elukõige meistrid, kes tegid lisaks puutööd talust väljapoole. (Jäe 2015, Viires 2006)

Ruhnu tööriistade kaardistamiseks koostas arhiivi- ja välitöömaterjalidest saadud andmete põhjal tööriistade koondnimekirjad (vt lisad 3, 3.1, 3.2). Lisaks oli võimalus Ruhnu talude puutööriistade sobivust kontrollida võrdlusmeetodil. Selleks tuli leida valik käsihöövlite hulgas, mille terad jätavad oma lõikekujuga selgelt võrreldava profiili, mida sai kõrvutada säilinud mööbli detailidega (vt fotod 26, 27; joonised 6, 7).

Joonis 6. 18. sajandi kaheteraline profiilhöövli tüüp, mida kasutasid kirikupuusepad. (Salman 1975)

Joonis 7. Korsi talu seinakapi profiilid. (Pärtelpoeg 1975)

Sedasi võis leida seoseid säilinud profiilhöövli⁴³ ja mööbli vahel. Tööriistade ja mööbli profiilide seostamist kindlate taludega, pidi toetama ka tööriistadele sisselõigatud peremärkide jälgimine, mis samuti võis anda viiteid peenema puutööga tegelenud talude kohta. Tööriistade võrdlemiseks sain kasutada ERM-i, Ruhnu Muusemi ja Laugu eramuuseumi höövliprofiile. Võrdluseks sobivaid höövleid oli 5 tk ja erinevate profiilidega mööbliliiste 8 tk. Mõõtmiste tulemusena ei saanud siiski kinnitavaid andmeid profiilhöövli sobivuse kohta, kuna võrdlusmaterjali ei olnud piisaval hulgal. Profiilliistude omavahelise võrdluse puhul olid sarnase profiiliga Korsi talu seinakapi ja Ruhnu vana puukiriku altari ehisliistud, see võib anda seoseid kiriku ja mööbli valmistajate vahel või samade tööriistade kasutuse kohta (Bachman 2015: VTP).

⁴³ **Profiilhöövvel** – kombineeritud höövlid, millel on väga lai valik erinevaid teri, erinevate profiilide tegemiseks. (JKHK)

Foto 26. Ruhnu puukiriku dekooriliistu profiil.
(Autori foto, Ruhnu 2016)

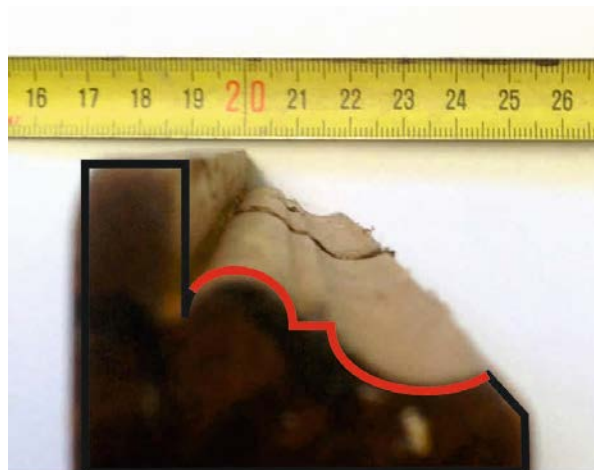

Foto 27. Ruhnu profiilhöövli lõiketera kuju.
(Autori foto, Ruhnu 2016)

Kirved

Kirveid kaardistatud muuseumiesemete hulgas ei ole ja Kaarel Laugu erakogus on säilinud üks Lääne-Buldersi talu peremärgiga kirves. Kirvest saab pidada esmaseks ja levinud tööriistaks Ruhnu paadi- ja puutööstuses ja selle väga suur tähtsus püsis talurahva hulgas kuni uusaegse tööstusliku murranguni (Viires 2006). Kirveste vähesust muuseumite kogudest selgitab asjaolu, et see oli töövahend, mida kasutati iga päev ja seetõttu ei ole neid säilinud (Bachman 2015: VTP).

Noad

Nuge on muuseumikogudes vähe, ERM-is on kokku 5 tk (vt. lisa 3.1), teistes kogudes andmed puuduvad (Bachman 2016: VTP). Nuga oli samuti tarberiist, mida ruhnlane iga päev kasutas (vt foto 28). Kuigi viitematerjali ei ole, on Ants Viires välja toonud, et saartel ja Loode-Eestis võis eristada teistest noaliikidest eraldi ka *puunuga*, mida mandril nimetusena eraldi välja ei toodud (2006). Sellisesse kasutusvaldkonda kuulusid ERM-i kogude *uurdenoad*: A 699: 48 ja A 699: 49 (vt foto 29). Suure jõuõla ja väikese teraga uurdenuga võimaldas valmistada mitmesugust lõikeornamenti, mis on tuvastatavad Ruhnu kappide dekooril (Bachman 2016: VTP).

Foto 28. Nuga. (ERM A699: 65)

Foto 29. Uurdenuga. (ERM A699: 49)

Saed

Säilinud esemete kogude hulgas on Ruhnu muuseumis üks komplektne tikksaag (vt foto 30) ja ERM-i kogus on üks tikksae tera ERM A426: 3526 (vt foto 31). Sae otsad on eest aheneva teraga ning selline saetera kuju võimaldas ettepuuritud auke laiendada ja lõigata erikujulist vormi (Raal 2002). Puhvetkappidele iseloomulikke ažuurseid lõikeid oli võimalik teha ainult sarnase või veel peenema saeteraga. Säilinud näite puhul võib väita, et seda tüüpi saag kuulus puusepa tööriistade valikusse (Bachman 2015: VTP, Bachman 2016: EKP). Lisaks on ERM-is säilinud lauasae pea (ERM A 300: 32), mis annab viiteid laudade saagimisele saarel. Millises mahus Ruhnus laudu saeti, selles ma uurimustöös selgust ei leidnud (Bachman 2016: VTP).

Foto 30. Komplektne tikksaag Ruhnu muuseumi kogus.
RuM 178 E178 (Autori foto, Ruhnu 2016).

Foto 31. Tikksaetera. (ERM A426: 3526)

Puurid

Puidu sisse süvistati auke vajaduse korral küll noaga ja suuremad avad löödi kirvega, kuid terariistade kõrval kuuluvad vanimate puutööriistade hulka aukude tegemiseks vajalikud vahendid, nagu näiteks *oherdid* (vt foto 32), *vindlad* (vt foto 33) ja *käämrid*⁴⁴(Viires 2006). Puuri nimetus iseenesest on noor mõiste ja rahvapäraselt kasutusel alles 19. sajandist (*ibid.*). Ruhnus on hästi esindatud rahvapärased *oherdid* ja *vindlad*. Käämrite näited siinkohal puuduvad. Ruhnu *oherdid* ei erine üldiselt vormilt Eestis kasutusel olnud tööriistadest. Kasutatud on peamiselt tamme ja kaske (Bachman 2016: VTP). Mööbli valmistamisel saab jaotada *oherdid* ja *vindlad* nende puuri suuruste põhjal: suurema teraga *oherditega* sai teha toolide tapiauke (vt foto 6) ja *vindlaga* väiksemaid naagliauke detailide ühendamiseks (vt foto 47).

Foto 32. Oherdi koos teraga. (ERM A699: 63)

Foto 33. Vindlavänt koos peene teraga.
(ERM A426: 300)

Voolmed

Voolmeid on kogudes säilinud üks ERM A 426:2801 (vt foto 34). Rakendati neid peamiselt suurte nõgusnõude valmistamisel ja kasutusvaldkond oli neil lähedane lusiknugade omaga (Viires 2006). Ants Viirese puutöönduse ajaloolises ülevaates puuduvad sellekohased Ruhnus käsitlevad viited ja kirjeldused.

⁴⁴ **Käämer** – kahe käega käänatav kahataolise teraga puur

Foto 34. Voole. (ERM A426: 2801)

Höövliid

Höövliit saab nimetada tööriistaks, mille alusel saab eristada oskuslikku ja arenenud tiseritööd teistest puutöödest (Viires 2006). Höövliipaku tegi iga meister üldjuhul ise ja terad olid varasemal ajal sepistatud, hiljem vabrikutöö (*ibid.*). Höövleid on säilinud Ruhnu puutööriistadest kõige enam (vt lisad 3, 3.1, 3.2). Tavapärasele lihtsa tallaga *lihthöövli*le nn *siluhöövli*le (vt foto 36) lisaks on ERM-i esemekogus esindatud *valts*-, *rupp*-, *här*g- ja *prof*ilhöövliid (vt foto 37). Ruhnu höövleid valmistati erinevast höövliipakumaterjalist ning eranditult kõigil on peal mõni märg – enamasti meistri(talu)märk ja dateering (Bachman 2015: VTP). Höövleid kasutati saarel mitmete puusepatööde tegemisel, üks neist oli paadiehitus, mille kohta kirjutab Steffenson: *Kodus tõmbasime kiilud pingule ja hööveldasime paadikaart sellise hooga nagu ei kunagi varem.* (2006, lk 54). Ruhnu höövliite iseloomulikumad näited on varasema 1760. aasta dateeringuga [teisel küljel dateering 1861] *pikkhöövel* (ERM A 426: 1706), mille pikkus on üle ühe meetri (vt foto 35). Sellise höövliga tasandati laua servi ja kasutati peamiselt suuremahuliste tööde tegemisel, peamiselt siiski paatide ja majade ehitamisel (Viires 2006).

Foto 35. Pikkhöövel. Pikkus üle ühe meetri. (ERM A 426: 1706).

Foto 36. Säilinud höövlitest kõige väiksem Ruhnu höövel. Pikkus 15 cm. (ERM A 426: 2727).

Ruhnu väikseim höövel on *lihthöövel* ERM A 426: 2727 (vt foto 36), mida kasutati peenema puutöö tegemisel ja vaieldamatult just mööbli valmistamisel. Ruhnus levinud ja suhteliselt varasesse aega dateeritav on ka *härghöövel* (Viires 2006). Selline höövel on otstest iseloomulike ristpulkadega ning seda kasutati kahemehe-tööriistana. Härghöövliga tasandati suuremaid pindasid, nagu põrandalaudu, vaadi- ja tõrrepõhjasid (*ibid.*, lk 66). Selline höövel oli suure tööjõudlusega ja seda kasutati enamasti paadiehituses. *Rupphöövel*⁴⁵ on samuti esindatud ERM-i esemekogus. Sellise höövliga sai hööveldada nõgusaid pindasid. Höövlil oli selleks kumer tald ja ühtlasi ka kumer tera ning paremaks käsitsemiseks on paku sisse tapitud sarvekujuline käepide. Eriotstarbelistel töödel kasutati *profiilhöövli* (vt foto 37), mis Ruhnu puutööstuses oli olulisel kohal, eelkõige just mööbli ehisliistude ja profiilide valmistamisel. Saare puutööstuse kõrget taset näitab mitmeteraline profiilhöövel Ida-Buldersi talust (vt foto 37), dateeringuga 1882 (ERM A 699: 51). Sellise höövliga sai laia ja sügavat profiili hööveldada, mistõttu vajab sellega töötamine suuremat jõudu. Selleks on höövlipaku külgedel käepidemed, mis võimaldasid töötada kahe mehega. Üldiselt peetakse sellist kahe teraga höövlit professionaalsete kirikupuuseppade tööriistaks ja oli kasutuses 18. sajandil (Salaman 1997). Selline mitmeteraline profiilhöövel on suhteliselt harvaesinev tööriist tavapärasel Eesti talupuutöös (Bachman 2015: VTP).

⁴⁵ **Rupp- e. korphöövel** – kumera teraga (tihti ka kumera tallaga) höövel peamiselt nõgusate pindade hööveldamiseks. (EKI)

Foto 37. Ida-Buldersi talu kahe teraga profiilhöövel suuremate profiilide hõõveldamiseks. (ERM A 699:51)

Ruhnu Muuseumi esemekogus on ka üks eriotstarbeline *nuuthöövel*, millega profileeriti laudade servasid. Sellel nuuthöövliil on keermepulkadega reguleeritavad juhtliistud, mis hõõveldamisel järgisid laua vastasserva. Selline teostus võimaldas sirget profiili teha näiteks voodrilauale. Ruhnu tänapäevastel majavoodritel on osaliselt hõövliteraga sarnane profiil, kuigi ei ole andmeid, et tööriist ja lauad võiksid ühest ajastust olla. (Bachman 2015: VTP)

Märkimis- ja abivahendid

Kodumajapidamises kasutatavad märkimis- ja mõõtevahendid olid enne 19. sajandit võrdlemisi primitiivsed. Oli üsna tavaline, et mõõdeti silma järgi ja mõnevõrra täpsemal mõõtmisel kasutati käsi. Vanade mõõtmisviiside kirjeldamisele on omane kõnekäänd: *Mis tööriistu sul tarvis on, üks silm ole sirkel ja nina vinkel, vanaste tehti kõik silma mõõdu järel* [KV 81, 27 Märjamaa]. (Viires 2006)

Ruhnu puutöönduse taseme puhul saab eeldada, kasutati mõõteriistu, millega saadi täpsem tulemus. Seda saab selgitada paadiehituse hea tasemega (Steffenson 2006). Samuti on mööbli valmistamise ja ka tööriistade kvaliteedi puhul näha oskuslikku puutöötaset. Ka lihtsam mööbel oli silmapaistvalt korrapärane ja n-ö puhta vormiga. Mööbli valmistamisel tehtud tappühenduste märged ei ole tuvastatavad, aga puhvetkappide konstruktsiooni tegemisel on arvatavalt kasutatud mõõtmise abivahendeid (Bachman 2015: VTP). Olid need siis nurgikud, kriipsutõmbamisvahendid või mõõdupuud, seda ei saa tuvastada, kuid praktikuna saan väita, et on kasutatud täpsemaid mõõtevahendeid. Metallist mõõteriistad on tõenäoliselt hilisemad ning puust mõõteriistad ei pidanud

ajale vastu ja neid ei ole kuigi palju säilinud. Mõõtevahenditest on ERM-i kogus ainult üks mõõdupuu (ERM A 426: 1833; vt foto 38), mille peale on pikkusemõõt märgitud sisselõike sälkudena. Puutöö abivahendina leiab ERM-i esemekogust veel *soone puhastuse raud* (ERM A 426: 2885; vt foto 39).

Foto 38. Mõõdupuu. (ERM A 426: 1833)
2885)

Foto 39. Soone puhastuse raud. (ERM A 426: 2885)

ERM-i kogudes puuduvad Ruhnu kirved, liimeistrid, lusiknoad, niinid, peitlid ja haamrid. Ruhnu erakogudest leiab üksikuid kirveid ja peitleid, mille kohta on siiski vaid informantide suusõnalised kirjeldused (Bachman 2015: VTP). Haamrite puudumise üks põhjusi võis olla asjaolu, et neid kasutati iga päev ja ERM-i kogudesse need ei jõudnud. Samuti ei ole ERM-i esemekogudes sepiisriistasid (Jäe 2015). Peitlite puudumist võib selgitada asjaoluga, et vanemad peitlid olid tavaliselt faasimata servaga, lihtsalt kahepoolsest laiaks lõõdud otsaga, ning kui ruhnlased saarelt lahkusid, võisid need võõrale mitte näida tööriistadena ning neid ei osatud nimeliselt liigitada. Hilisemad faasitud teraga peitel oli juba uusaegne nn poekaup (Viires 2006). Peitli asendusena kasutati äärmisel juhul kas väiksemat kirvest või nuga. Selliseid lõikeriistu oli vaja kasutada mitmete mööbliesemete dekoratiivliistude valmistamisel, mis eeldab, et puutöömeistrite tööriistavalikus olid need kindlasti olemas. (Bachman 2015: VTP)

Samuti nagu mandril, kasutati Ruhnus puutöö tegemisel tõenäoliselt ka erinevaid puutööpinke. Eelkõige hõõvli kasutamisel oli vajalik tööpink, millele sai kinnitada hõõveldatava eseme. Sellisel lihtsal viisil kasutasid tööpinki veel sellel sajandil nii Eesti kui ka Venemaa puutöömeistrid (Viires 2006). Sellise lihtsama tööpingi asendust võis pakkuda ka tavaline pink, mida sai kasutada mitmel otstarbel – nii istumiseks kui ka puutööks. Ruhnus on säilinud on aga mitmeosaline puutööpink, mille jalad ja tööplaat on eraldi osadena kokku pandavad (Kapsta 2016). Puutööpink pärineb tõenäoliselt juba 18. sajandist ja võis saarele sattuda Peeter I aegse laevaehituse propageerimisega, kui ta

hollandlastelt neid tõi ja enda haldusaladele jagas (*ibid.*). Suurematest puutööriistadest on Ruhnus säilinud üks puidust treipink, mis asub Korsi talus ja kuulub Ruhnu Muuseumi esemekogusse. Võib arvata, et see on üks töövahend, mis kuulus Ruhnu puutöökoja sisustusse. Sellesarnaseid hoorattaga treipinke kasutati mitmel pool Eestis veel 20. sajandi alguses (Viires 2006).

1.7. Järeldused

Kuna Ruhnu talumööbel oli ruhnlaste praktilise suhtumise tõttu ja mööbli kasutuselt alalhoidlik, siis linnadele omast stiilimuutusi ja mööbli väljavahetamist siin ei toimunud. Seetõttu saamegi siinses interjööris kohata kõrvuti mitme ajastu mõjudega mööblit, mille kohta tõin välja stiilidele viitavaid näiteid. Suureks abiks oli Rootsi Põhjamaade muuseumi (Nordiska Museet) külastus ja sealse talupojamööbli võrdlus Ruhnu esemetega. See kinnitas veelgi mööbli erinevust teiste mõjupiirkondadega võrreldes.

Ruhnu mööbli eripärana saab välja tuua taaskasutatava materjali kasutamise rohkuse, mida tingis tõenäoliselt saare suletus ja praktiline suhtumine, mistõttu materjali kasutati väga kokkuhoidlikult ja samas mitmekülgsest. Välitööde põhjal ei leidunud ma ühtegi mööblieset, millel oleks kasutatud sellist ažuursed dekoorikäsitlust, nagu seda leiab Ruhnust. Seega võib selle võrdluse põhjal väita, et Ruhnu ažuurne mööbel on piirkonnapõhine ning ümberkaudsetelt aladelt analoogset käsitlust ei leia.

Dekoreerimise kohta saab välja tuua, et Rootsi mõjud on Ruhnu mööbli kujunemisel kõige suuremad, aga saare eraldatuse tõttu on mööbel kujunenud omas rütmis ning saavutanud dekoreeringutes ainulaadse erisuse. Ruhnu mööbli viimistluse kohta ei olnud visuaalse vaatluse põhjal võimalik selgitada dekoreerimiseks kasutatud värvitüüpe ja pigmente, mis andis vajaduse uurida põhjalikumalt värvikoostist. Uurimiseks oli kaks säilinud aidakappi, mille viimistluskihtide määramiseks kasutasin ATR-FT-IR-spektroskoopilist meetodit. Tulemuste põhjal saan kinnitada, et säilinud Ruhnu polükroomsed aidakapid on viimistletud õlivärvidega ja värvipigmentidest on kasutatud pliivalget, tsinkvalget, baariumsulfaati, pliipunast, punast ookrit, ultramariini ja Preisi sinist. Rohelise tooni puhul ei saa kinnitada, et kasutatud on Preisi rohelist, sest TÜ Keemia Instituudi laboris puudub vajalik võrdlusspekter ning kuna Preisi rohelist sünteesiti Preisi sinisest, on nende IR- spektrid väga sarnased (Vahur 2016). Spektrite sarnasus omakorda raskendab nende omavahelist eristamist (spektrite neeldumiskoht on mõlemal pigmendil pea sama). Välistada ei saa, et roheline tooni saamiseks võis olla

sinine ja kollane pigment segatud (*ibid.*). Isaksi ja Steffensi talu aidakappide värvikoostiste analüüsi tulemused olen esitanud lisades 6, 6.1 ja 6.2

Ruhnu mööbli valmistamisel kasutatud puutööriistade põhjal saab esile tuua eelkõige mööblikonstruktsioonide ühendusviisi, kus ei ole kasutatud liimühendusi. Kõik detailid on koostatud tehniliste seotistega, mis näitab suuremat oherdite ja vinnalde vajadust ning kinnitab ka kaardistusandmete analüüs, mis näitas tööriistade suuremat esinemist. Ruhnu puhul saab välja tuua oskuslikku profiilhöövlite ja saagide kasutust. Sellist mitmekülgset ja suurearvulist puutööriistade kasutust võib näha kõige rohkem just puhvetkappide teostuse puhul.

Magistritöö lõppeesmärgist lähtudes on Ruhnu mööbel ja puutööriistad uurimuses viidatud allikate piires kaardistatud. Ruhnu mööblit on säilinud 85 eset, millest 52 asub riiklikes muuseumites ning 33 on erakogudes. Tööriistade ülevaate põhjal on säilinud 52 eset. Puutööuurijatele võib anda koondatud andmekogu edaspidist uurimismaterjali ning mõista Ruhnu puutöönduse taset ning sealseid töövõimalusi. Kaardistamistulemusi ei saa siiski pidada lõplikeks, sest sisuliselt on võimatu jõuda kõigi esemete omanikeni ning ma ei saa pidada uurimistööd lõpuni ammendavaks. Ruhnu mööbli valmistamise vormilisi aspekte tuleks kindlasti arvestada uue rahvusliku mööbli valmistamisel.

2. RUHNU MÖÖBLI UUENDAMISE VÕIMALUSED

Tehnoloogiline mööbliuendus on toimunud varem juba läbi sajandite, kui möödunud aegade mööblistiilid on arenenud tehnilise kaasajastumise kaudu (Raal 2002). Rahvusliku mööbli kaasajastamine on aga keeruline protsess, kus traditsiooniliste elementide ebaõige väljendusega ei saavutata tihtipeale soovitud tulemust. Traditsioonilise mööbli uuendamine vajab siinkohal nüüdisaegsete tehnoloogiate ja tööriistade kasutamise ja stiilikäsitluste ülevaadet, millisel viisil on võimalik Ruhnu rahvuslikku mööblit taastoota. Peatükk annab ülevaate mööbli uuendamise võimalustest ning Ruhnu puutöö taasloomisest. Aluseks võtan varasemad mööbliuenduse käsitlused ning eksperimentaal-praktilised tööprotsessid, mille puhul saan teha soovituslikke ettepanekuid.

2.1 Mööbli uuendamise uurimuslikud, eetilised ja esteetilised aspektid

Rootsi rahvusliku mööbli edendajatest on oma jälje rootslaste elamisisustusse jätanud õppejõud ja mööbli kujunduse mõjutaja Carl Malmsten (1888–1972), kelle rahvuslik käsitlus leidis Rootsis suurt populaarsust. Ta on n-ö kontra-Bauhaus ja Rootsi 20. sajandi „vanamees“ (Pärtelpoeg 2016). Malmsteni puhul saab välja tuua, et ta viljeles ka Rootsi traditsioonilisi mustreid ja lõikeid. Oma stiilikäsitlusel võttis ta eeskuju möödunud stiilidest, kohandades seda tänapäeva Rootsi disaini ja elamisisustusega. Rahvusliku lõiketehnika selgemad väljendused jäävad 1940. aastatesse (vt foto 70). Tema töödel on näha, et on kasutatud lõiketehnikaid, mis olid madalreljeefsed ja rahvusliku *kurbits'* a mustri tänapäevased käsitlused (vt foto 68). Võib öelda, et ta edendas Rootsi üldist mööblidisaini, moderniseeris seda ja oli üks rahvusliku mööbli alusepanijaid (Stavenow-Hidemark 1988).

Eestis on rahvuslikku mööblit on kavandanud ja valmistanud Edgar-Johann Velberg, kes alates 1947. aastast oli dotsent Tallinna Riiklikus Tarbekunstiinstituudis (hilisem ERKI) ja kuni 1968. aastani oli puidutöö kateedri ning mööbli ja sisekujunduse kateedri juhataja (Pihelgas... 06.05.2016). Samuti tegeles rahvusliku mööbli uuendamisega August Volberg, keda paelus taluehituste traditsioon ja rahvuslik maa-arhitektuur (*ibid.*). Nii Velberg kui ka Volbergi maadlesid n-ö rahvusliku mööbli kaasajastamisega, aga tulemus oli vormilt rahvuslik, kuid sisult sotsialistlik (Adamsoo 2016b). Siiski võib pidada arhitekte Edgar Velbergi ja August Volbergi juba 1930. aastate olulisemateks rahvusliku mööbli propageerijateks koos Nigul Espe ja Edgar Johan Kuusikuga.

Kuusiku arhitektuurilised ehk ruumikujunduskunsti vaatenurgad, mis vaatamata ajastulisele mõjule kehtivad ka tänapäeval rahvuslikus mööbli uuenduses. Ilmselgelt seisneb käsitöö võlu teatavas unikaalsuses oma eksimustega ja eseme käsitööna kopeerimisega ei saavutata siiski täielikku täpsust. Masinatega tehtud tööle on seevastu omane teostuse täpsus ja korduste täpne järgimine ning seeriatootmisel saavutatakse enamasti odavam hind. Kui toota mööblit masinatega ja mitte kordumatu käsitööna, peab ka sel juhul mööbel vastama peale praktilise vajaduse esteetilistele nõuetele (Kuusik 1975). Ruhnu mööbli taasvalmistamisel tasakaalu leidmine tööstusliku ja käsitöö vahel ning rahvusliku uuenduse rakendamine vajab head stiilitunnetust ja erialateadmisi.

Ruhnu traditsioonilise mööbli üks suur omapära on eelkõige kordumatus ja iga meistri isiklik tõlgendus ning tööriistade kasutus – kõik see koosmõjuna annab esemetele nende kordumatuse (Bachman 2016: VTP). Ruhnu mööbli puhul tekib küsimus, kas seda saab valmistada masinatega ning seejuures ei minetata rahvuslikku vormi ja n-ö meistri kätt. Küsimus on masinatöö kasutamises olukorras, kus soovitakse mööblit taasluua või kopeerida. Mõlemal juhul on oht kaotada mööblieseme algne esteetiline vorm (Kuusik 1975).

Ruhnu mööbel on olnud oma stiililt huvipakkuv ning seda on püütud jäljendada kui omapärast mööblistiili. Teadmatusel on aga sellised jäljendused saanud vale väljundi. Näitena saab tuua „Ruhnu mööbli“ nime all toodetava täispuitmööbli, mida valmistatakse Saaremaal. Tootevalikus on Ruhnu rahvusliku stiilikäsitlusega söögilaud ja pingid (vt foto 41). Tootearenduses on siinkohal eksitud vormide edasiandmisel, kus kopeeritud on konstruktsiooniliselt muudetud mööblieset. Eeskujuks on võetud Ruhnu laua otsapuud, mille jalgade alusraami hoidvad osad on olnud varem eemaldatud (vt foto 40). Laua alumise jaluse ümber asetsenud alusraami eesmärk oli toetada jalgu, kus istuja jalad asusid kõrgemal alusraami peal. Tänapäevastatud toote puhul on see praktiline ja Ruhnu stiililine nüanss tõenäoliselt teadmatusel ära jäänud ning esitletakse targijale ebasobivat käsitlust. (Bachman 2015: VTP)

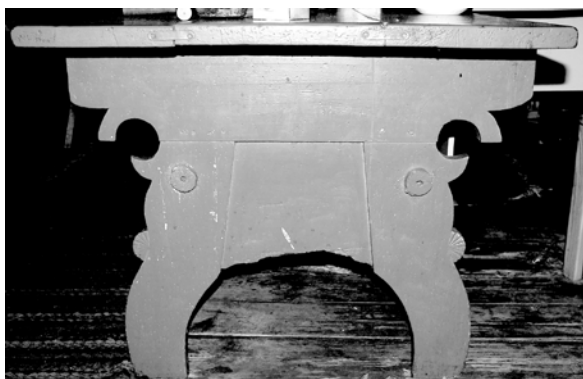

Foto 40. Ida-Buldersi talu lõigatud jalgadega söögilaud. (Autori foto, Ruhnu 2008)

Foto 41. Saaremaa mööblitootja Rixmark Ruhnu mööbli komplekt. (Rixmark... 5.05.2016)

Ruhnu mööblikunsti rahvuslikku käsitlemist ja stiililiselt eksitavate mööblitoodete pakkumine vajab eelkõige asjatundlikku ja soovituslikku sekkumist, et ära hoida stiilivõõrad esitused. Võimalus selliseid eksitusi parandada on esmalt luua ajastupõhise mööbli tööjoonised, kus traditsioonilised esemed on esitatud nende algse kuju ja mõõtudega. Põhijooniste olemasolu koondab kogu allesoleva Ruhnu mööbli tüüpesemed ja annab selgema aluse uue mööbli kujundamisel ning aitab järgida rahvuslikku käsitlemist (Bachman 2016: MEP).

Ruhnu traditsioonilise talumööbli uuendamisel tuleb lähtuda piirkondliku eripära populariseerimise aspektist. Ruhnlaste väljaränne 1940. aastatel Rootsi ja sellega kaasnenud uute majahoidjate kaasamine kohaliku vara hoidmiseks pani aluse Ruhnu traditsioonilise mööbli hääbumisele. Esemeid hakati viima Ruhnust ära – eeskätt Kihnu ja Saaremaale (Pärtelpoeg 2009). Ruhnu talupojamööbel kadus järk-järgult kuni Eesti taasiseseisvumiseni, sel ajal mööbel hävis peamiselt vähese väärtustamise ja teadmatu kasutamise tõttu (Bachman 2015: VTP). Nii saab näiteks välja tuua Ulase talust leitud Inglise pultsekretäri (vt joonis 5) detailid, mille oli endine omanik ladustanud kuuri koos muu ebatarvilikuga (Adamsoo 2016b). Pultsekretär on joonestatud ERKI mõõdistuspraktikate käigus 1970. aastate lõpus, kui ese oli veel komplektne (Pärtelpoeg 2016). Samuti hävis mööblit koos pikkmajade kasutusotstarbe kadumisega ning seitsmekümnendate aastate alguses oli enamik pikk maju kokku kukkunud ja neist olid vaid vundamendid alles (*ibid.*). Teine kahjulik periood oli 1990. aastate äriiline vääртеgevus, kus kohalikku mööblit viidi osaliselt Tallinna vanavarapoodidesse (Pärtelpoeg 2009). Selline esemete hajumine on loonud olukorra, kus Ruhnu mööbli säilitamine on oluline kultuuripärandi osa. Muinsuskaitseameti hinnangul ei saa kogu eravaldustes olevat mööblit kaitse alla

võtta, kuid seda saab kaardistada ja pidurdada aegade jooksul tekkinud olukorda (Lainvoo 2016). Väheste säilinud mööbliesemete jätkuv igapäevane kasutamine loob aga eeldused, et kogu saare mööbel võib kaduda, ja sellisest rõhuasetusest, kus jälgitakse vaid eseme säilimist, siinkohal ei piisa. Üks võimalus vähendada säilinud mööbli kasutust on tänapäevase Ruhnu rahvusliku mööbli valmistamine, mis aitaks kaasa vanade esemete säilitamisele pigem nende eksponeerimise eesmärgil. Rahvuslik ja nüüdisajastatud mööbel, mis rõhutaks Ruhnu interjöörü omapära, oleks siinkohal iga päev kasutatav. Mööbli tänapäevase valmistamise kohta saab välja pakkuda ettepanekuid ja võimalusi, kuidas rakendada materjale ning tehnoloogiaid, mis järgiksid mööbli eetilist ja esteetilist asetust tänapäeva Ruhnu elamusisustuses.

2.2. Ruhnu mööbli uuendamise alused ja tehnoloogilised võimalused

Millisel viisil saab tänapäeval uuendada rahvuslikku mööblit sellisel määral, et säiliks eetiline ja vormiliselt rahvuslik mööbli vorm? Tegemist on raske ülesandega, millele ei ole ühest vastust. Üks ja määrav põhimõte on, et Ruhnu mööblit ehk n-ö rahvuslikku mööblit peaks valmistama eelkõige kohalikus keskkonnas, kus kasutatavad uuendused on selged, eetilised ja põhjendatud. Ruhnu mööblit saab valmistada vaid ruhnlane, sest omaaegse nn staatismööbli tänapäevast vormi peaks looma kohalikus keskkonnas, mitte mandril ja enamasti teadmatu kogemuste põhjal. (Pärtelpoeg 2016)

Tänapäevane elukeskkond loob tulenevalt tarbija nõudlusest uued vajadused ja annab uued ülesanded mööblukujundusele. Ruhnu mööbli puhul võib rääkida eelkõige möödunud stiilinäite hoidmisest nüüdisajastatud materjalide ja tehnoloogiate kasutamise abil. Järgida tuleks traditsioonilisi tüüpvorme ja uuenduslikud käsitlused peaksid eeldama traditsioonilise mööbli tundmist (Bachman 2016: MEP). Ruhnu rahvusliku mööbli ja eelkõige Ruhnu kappide ehk varasema „staatismööbli“ valmistamisel ei peaks seda täpselt kopeerima, vaid valmistama sellisel kujul, nagu seda on tänapäevaseks kasutamiseks vaja (Pärtelpoeg 2016).

2.2.1. Nüüdisaegsed tehnoloogiad

Nüüdisaegsete tehnoloogiate aluseks saab võtta traditsioonilise mööbli valmistamisel kehtinud põhimõtted ning kasutatud tööriistade valikutest tingitud eripärad. Puutööriistade tänapäevane kogum võib olla meistritel mitmesugune, see hõlmab tööriistasid nii minevikust, kui ka tänapäevast – põhiolemuselt ei ole käsitööriistad aja jooksul muutunud, küll aga arenevad elektrilised tööriistad pidevalt (Davy 2008).

Menetluspraktikal viisin läbi mitme nüüdisaegse puidutööstuses kasutatava tehnoloogia vaatluse. Uuemate puutöö tehnoloogiate puhul on oluline, et tootmine oleks mehhaniseeritud ja seeläbi saaks kasvatada mahtu ning optimeerida kulu. Ruhnu kontekstis võiks selline mehhaniseerimine olla välistatud. Siiski vaatlesin CNC- freesimise⁴⁶ ja CO₂ laserlõikuse⁴⁷ võimalusi, mis teoorias võimaldaks Ruhnu rahvusliku mööbli dekoorielemente lihtsamalt ette valmistada. CNC-freesimise eelis on ühesuguste elementide korduslõikuse kiirus, selle puhul on siiski vajalik käsitsi lõikevormi kohandamine. Piiranguks on freesterade lõikeraadius, mis ei võimalda teostada teravnurkseid lõikeservasid (vt foto 42). Kasutada saab sellist võimalust ainult mööblitoorikute ettevalmistamisel. CO₂ laserlõikuspink sarnaneb CNC tööpingile, kuid freestera asemel on laserseade, mis kasutab materjali lõikamiseks gaasisegu, millele antakse elektrilaeng, mis omakorda tekitabki lõikamiseks vajaliku laserkiire (Itse 2008). CO₂ laserlõikuse puhul on võimalik teostada teraavnurkseid ja erikujaga lõikusi, kuid esteetilisest küljes on piiranguks lõikeserva tumedad servad, mis on tingitud kuumusega tekitatud põletusest. Laserlõikus võimaldab lõigata kuni 9 mm puitu. Ruhnu lõikedekoori detailide puhul on materjali paksus 8–10 cm ning nende valmistamisel on teoreetiliselt võimalik sellist tehnikat kasutada. (Bachman 2015: EKP)

---

⁴⁶ **CNC** – arvutijuhtimisega robot – tööpink (inglise k *computer numerical control*). (HKHK)

⁴⁷ **CO₂ laserlõikur** – CO₂ e süsihappegaasil põhinev laserlõikur. Laseri tekitamiseks suunatakse suure kiirusega gaas spetsiaalsete lampide või elektroodide vahele ja gaasisegule antakse elektrilaeng, mille tulemusel tekitatakse laserkiir. (Itse 2008)

Foto 42. CNC-freespingi freesimistulemus 5 mm lõiketeraga. Lõikepõhjad ja teravnurksed lõiked ei võimalda kõige peenema freesiga saavutada käsitöölõike tulemust. Suurte mahtude freesimisel ja korduvdetailide ettevalmistusel on siiski võimalik kasutada CNC tehnoloogiat, kuid lõiked vajavad kindlasti masintötluse ülelõiget käsitööna. (Autori foto, Tartu 2015)

Nüüdisaegsete töövahendite ja tehnoloogiate sobitamisel tuleb eelkõige silmas pidada, et ei kaoks ära Ruhnule omane vormikäsitus ja mööbli dekoorilahendus ning säiliks eetiline lähenemine. Soovitavalt tuleks säilitada konstruktsiooni ja mööbli lõikepanuste põhimõte: mahulisel konstruktsioonil on pealdistena ažuursed lõikeornamendid, mille valmistamisel on mitmeid võimalusi. Tänapäevaste tehnoloogiate ja puutööriistade lai valik annab teostuseks head eeldused, kuid eetilised aspektid vajavad siinkohal põhjalikumat käsitlust.

2.2.2. Tänapäevased käsitööriistad

Tänapäevased käsitööriistad ei erine suures osas traditsioonilistest puutööriistades oma teostuse tulemuse poolest. Suurimaid eripärasid on tootevaliku mitmekülgsus, millega on võimalik teostada mööbli valmistamise algseid töövõtteid. Ruhnu mööbli peenemate detailide koostamisel ja tasandamisel on kasutatud peitleid, käsisaage ja käsihöövleid (vt fotod 42, 43). Samad tööriistad on

tänapäeva puutöömeistri igapäevased töövahendid, millega saab rakendada sarnaseid tööpõhimõtteid, nagu Ruhnu mööbli puhul on algselt kasutatud. (Bachman 2015: EKP)

Foto 43. Traditsiooniline käsitsi valmistatud ja viimistletud Ruhnu Steffensi talu aidakapi roosimotiividega lõikedekoor. (Autori foto, Tartu 2016)

Elektrilised puutöömashinad

Elektriliste puutöömashinate kasutamine loob mitmed kasutegurid mööbli valmistamisel. Need võimaldavad valmistada suuremaid puitkonstruktsioone, optimeerides ajalist ressursi. Samuti on puutöömashinate töötlus kvaliteedi osa suurem (Bachman 2015: EKP). Tänapäevase tarbija kvaliteedinõue seab tingimused, et mööbel peab olema enamasti sile ja defektideta. Tõusev trend on täispuitmööbli kunstlikult vanandamine mehaanilise töötusega. Ruhnu nüüdisajastatud mööbli puhul ei ole selline töötusviis eetilisel ega esteetiliselt vastuvõetav (Bachman 2015: VTP; Bachman 2016: MEP).

Kombineeritud elektriliste käsitööriistadega on võimalik valmistada pea identseid lõikevorme, nagu traditsioonilistel Ruhnu aidakappidel (vt foto 43). Lõikedekoori saab valmistada elektrilise jõhvaaga, mis võimaldab järgida traditsioonilist lõikevormi ega riku ažuurset materjali (vt fotod. 44, 45). Suuremate lõikevormide välisperimeetrit saab töödelda lintsaaga, mille lõikeserv jätab minimaalsed ebataasused detailide servale (vt foto 44). Elektriliste lint- ja jõhvaagide kasutamine võimaldab

valmistada erikujulisi peenvorme, mida saab lõikepeitlitega kohandada selliselt, et masintöötuse jälgi ei jää näha ning detailid jätavad esteetilise mulje. (Bachman 2015: EKP).

Foto 44. Steffensi talu aidakapi lõikedekoori eksperimentaalpraktika ajal valmistatud näidisdetail. (Autori foto, Tartu 2015)

Foto 45. Steffensi talu aidakapi lõikedekoori eksperimentaalpraktika ajal valmistatud näidis. (Autori foto, Tartu 2015)

2.2.3. Materjal

Ruhnu mööbli tootmiseks tuleb leida materjalid, mis hoiavad mööbli esteetikat ning annavad edasi traditsioonilist põhimõtet. Kasutada tuleks võimaluse korral taaskasutatavaid materjale. Tänapäevases tootearenduses järjest enam levinud roheline ja säästliku mõtteviisi (inglise k *green design*) olemus oli kasutusel ruhnlastel juba 18.–19. sajandil, kui mööbli valmistamiseks kasutati mitmeid laevadetaile (Bachman 2015: VTP). Puitmaterjali taaskasutuse väärtustamine on üks disainerite teemasid, mida ilmestab Tai arhitekti Sing Intrachoto mõtteviis, et materjali väärtus ei tohiks sõltuda selle suurusest (Sepp 2006). Tänapäevane puitmaterjali taaskasutus Ruhnu kontekstis toetab nii vanu traditsioone kui ka nüüdisaegset säästvat mõttelaadi.

Ruhnu saare täispuidu puhul saab pidada märkimisväärseks, et kasutati kohalikku ebastandardset puitu, milleks võib pidada tuulemurru materjali, mis tekib saart räsivate tormituultega (Urvet 2016). Sellise materjali kasutamine on arvestatav ja eeldab koostööd kohaliku saekaatriga, kus on võimalik toormaterjali töödelda. Lisaks kohaliku puitmaterjali võimalustele vaatlesin üldisemat materjalide kasutust tänapäevases mööblitootmise kontekstis, et leida kinnitust või vastuväiteid ainult ühte laadi toormaterjali kasutusele.

Puidust kaubaalused taaskasutatava materjalina

Ruhnu mööbli taaskasutatud ja enamasti merest saadud materjali tarvitamisest inspireerituna on üks võimalus kasutada ära n-ö taaskasutatava materjalina vanu kaubaaluseid (vt foto 46). Kaubaaluste materjali taaskasutusega võiks Ruhnu kapi tehnoloogilist uuendust nimetada ökoloogiliseks disainiks. Siinkohal on Sim Van Der Ryni ja Stuart Cowani välja antud raamat „Ecological Design“ sisuline suunaandja. Selles defineeritakse mõiste „ökoloogiline disain“ järgnevalt: *See on mistahes disaini vorm, mis minimaliseerib keskkonda hävitavaid mõjusid integreerides ennast eluprotsessidega.* (2007). Selliselt on taaskasutatavat laudmaterjali kasutanud mitmed disainerid ja säästva mõtteviisi poolest oleks see valik arvestatav ning toetaks Ruhnu puutöömeistrite materjalikäsitlust. Piiranguks on materjali ettevalmistus ja mõõtude kombineerimine, mis antud juhul kulutaks ajalist ressursi. Materjali anonüümsus ei kõneta küll Ruhnu saart, kuid roheline ja taaskasutatava mõtteviisi seisukohast on see siiski arvestatav kasutusvõimalus.

Foto 46. Kaubaalused, mille kasutus on tihti ühekordne ja kappide valmistamiseks on taaskasutamise võimalus olemas. (Kaubaalused... 21.05.2016).

Materjalide mõõtmistulemuste põhjal saaks seda algmaterjali kasutada (laudade pikkus kuni 200 cm). Kaubaaluste materjal on paksuselt võrdlemisi sarnane Ruhnu mööbli valmistamisel kasutatuga (vahemik 1–2,5 cm). Üldjuhul on alustel standardmõõdud, mille põhjal saaks materjali valida. Materjali pealispind on kohati täpselt samasugune nagu vanade kappide aluspind – kohati hõõveldatud, kohati saejälgedega. Probleem on pigem materjali laiuses. Enamasti jääb materjali laius vahemikku 6–10 cm (keskmiselt siiski u 10 cm), mis eeldab kapi konstruktsioonide valmistamisel eelnevat liimkilbi

valmistamist. See on praegu ka ainuke miinus. Katsetulemused näitavad, et liimkilbi valmistamine on võimalik ning katteviimistlusega materjal mõjub terviklikult. (Bachman 2015: MPA, Bachman 2015: EKP)

Alternatiivmaterjalid

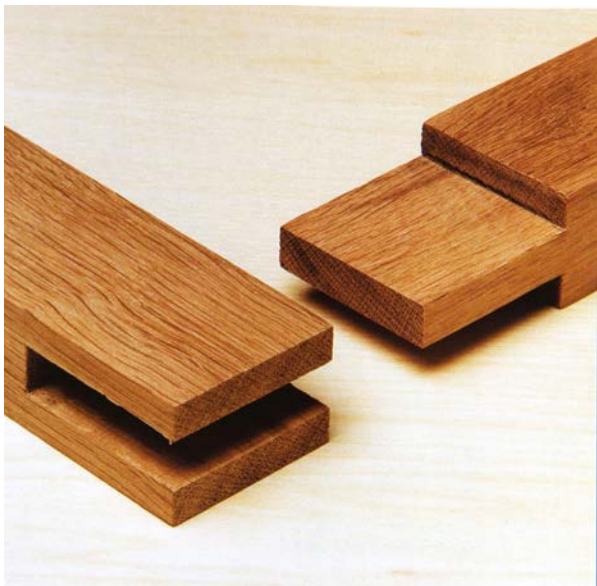
Ruhnu mööbli uuendusliku valmistamise menetlus- ja eksperimentaalpraktika ajal vaatlesin erinevaid alternatiivmaterjale, mida tänapäeva mööblitööstuses kasutatakse. Mööblitööstuste materjalide valikus oli domineerival kohal kihilise vineeri ja erinevate presspuitplaatide kasutamine (Bachman 2016: MEP). Vineer leidis Eestis mööbli tootmisel suuremat rakendust juba 19. sajandi lõpus, kui Aleksander Martin Luther võttis kasutusele vineeri tootmise masinad ja alustas mööbli valmistamist (Pihelgas... 06.05.2016). Vineermööbli kasutamine erivormilise mööbli tootmisel on mööbli suurtootjate pärusmaa, kuid kihilisest tahvelvineerist toodetakse siledapinnalist kilpmööblit, millest saaks teoreetiliselt valmistada ka Ruhnu mööbli tüüpkonstruktsioone (Bachman 2016: MEP). Vineeri vastupidavus ja töötlusvõimalused annavad küll suuri võimalusi, kuid eetilise aspektist ei ole kohane Ruhnu mööbli puhul sellist materjali kasutada. Samuti ei ole asjakohane kasutada tänapäevaseid presspuitmaterjale.

2.2.4. Konstruktsioon ja dekoor

Lähtuda tuleks Ruhnu mööbli valmistamise algsetest põhimõtetest ja mööbli koostamisel, nagu originaalide puhul, ei kasutataks võimaluse korral liimi. Materjalide koostamisel valmistada eraldi dekoorielemendid, mis paigaldatakse konstruktsioonile enne viimistlust. (Bachman 2015: EKP)

Seotised

Tappseotiste koostamisel saab kasutada formaatsaage, samuti lint- ja käsisaage. Kinnitusvahenditest saab tappide fikseerimiseks kasutada naagleid ja suuremate konstruktsioonide puhul sepisnaelu. Traditsioonilise Ruhnu mööbli puhul oli sepisnaelte kasutamine laialt levinud ning on rakendatav kaasajastatud mööblilahenduste puhul. (Bachman 2015: VTP). Ruhnu söögilaudade konstruktsiooni lahtivõetavad kiilseotised (vt foto 5) on teostatavad ja efektiivselt rakendatavad nii kaasaegsete laudade kui ka istepinkide ühendamisel (Bachman 2015: EKP).

Joonis. 8. Käsi- ja elektritööriistadega teostatav Harktapp. (Noll 2002)

Foto 47. Tavapärane Ruhnu kapi harktapp, mis on tugevdatud puidust naaglitega. (Autori foto, Tartu 2016)

Lamell⁴⁸- ja tüübelseotised⁴⁹ ei ole traditsioonilise mööblikonstruktsiooni lähtekohast soovitatavad. Tehnoloogilise uuendusena võib lahendada mõningatel juhtudel tappseotised iselukustuvate seotistega, mille puhul tuleb välja töötada tööjoonised sobivate ühenduskohtade paigutamiseks ja rakendamiseks. Sellise kinnitusmeetodi kasutamine annab võimaluse mööbliesemeid kergemini avada ning vajaduse korral teisaldada. (Bachman 2015: EKP)

Konstruktsioonilahenduste aluseks tuleb võtta säilinud mööbli mahud. Proportsionaalset mahtu ei ole otstarbekas muuta, sest piirkondlikku eripära ühte osa väärtustab mahtmööbli suurus. Aidakappide kõrgus jääb alla 180 cm, need on kõige suuremad Ruhnu mööbliesemed, aga tänapäeva mööbliga võrreldes proportsionaalselt väiksemad. (Bachman 2015: VTP)

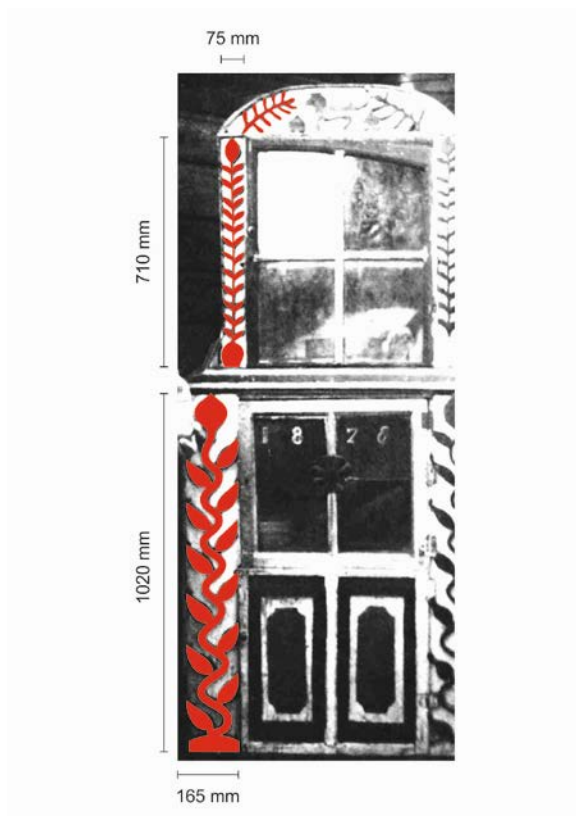
Dekoor

Ruhnu traditsiooniliste laudade dekoreerimisel on varasemalt kasutatud puidu sisse lõigatud ornamentikat (Õunapuu 1992). Ruhnu kõige esinduslikumate aidakappide dekoor on enamasti ažuurne ja eraldi puidunaaglitega aluspinna külge kinnitatud. Tasapinnaliste maalingutega dekoreeriti rohkem

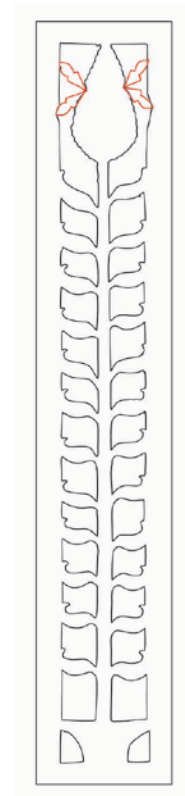
⁴⁸ **Lamell** – kokkupressitud pöögist valmistatud ovaalne tüübel, mis liimitakse külgnevates laudades olevatesse soontesse. (Davy 2008)

⁴⁹ **Tüübel** – puidust ühenduspulk puittarindis. (EKI)

kirstusid ja esindusmööblil esines seda vähem (Bachman 2015: VTP). Erinevad dekoreerimisvõimalused ei piira tänapäevast mööbli kaunistamist, kuid ažuursete lõigete kasutamine eristaks Ruhnu esemeid ümberkaudsest talumööblist. Seetõttu saab Ruhnu esindusmööbli rõhutamiseks kasutada sellist aidakappidele omast lõiketehnikat (vt joonised 9, 10). Kaasates kohalikku kogukonda on võimalik luua nüüdisaegsed ja ruhnlaste endi loodud mustrikäsitlusi, mida saab kasutada paikkondliku mööbli valmistamisel.

Joonis 9. Ruhnu aidakapi stiliseeritud taimemotiivid.
(Autori joonis, Tartu 2016)

Joonis 10. Ruhnu Steffensi talu aidakapi dekoori alusjoonis. (Autori joonis, Tartu 2016)

Viimistlus

Traditsioonilise viimistluse sarnaselt mööblit käsitsi viimistleda on üha populaarsem ja seda ka tööstuslikul tootmisel, kus viimistlus tehakse käsitsi (Bachman 2015: MEP). Mööbli traditsioonilise viimistlemise alusel on käsitsiviimistlus Ruhnu rahvusliku mööbli tootmisel ainuõige võimalus, mis lähtub nii eetilisest küljest, et saarel ei peaks kasutama tööstuslikku värvimist, ning samuti ka esteetilisest küljest, kus mööblile jääb käsitöönduslik joon. Samas võimaldab pintsliga värvimine

tagada arvestatava kvaliteedi, mis vastab tänapäevastele standarditele. Traditsioonilise viimistluse IR-spektroskoopilise analüüsi põhjal saadud tulemused loovad tingimused, kus kasutada saab õlivärve ja toonide andmiseks on võimalik kasutada muldpigmente. Värviproovide tulemusel jääb tänapäevase linaõlivärvi tekstuur sarnane sellega nagu traditsioonilisel mööblil. (Bachman 2015: EKP)

2.3. Ruhnu puutöö taasloomine

Traditsioonide katkemise tõttu 1944. aastal ei saa Ruhnu puutööd pidada järjepidevaks ja tänini eksisteerivaks käsitöösuunaks ning kohaliku mööbli valmistamine on seiskunud. Seetõttu puudub saare elanikkonnal teave ajaloolisest mööblikujundusest ja puidutöötlemisest (Urvet 2016). Saarel tehakse saekaatritöid, kuid puudub kohaliku puutöö süsteemne võimalus. Olemas on kaks saekaatrit, kus jõudumööda töid tehakse, kuid isegi ehituspuit tuuakse endiselt saarele sisse (Keskpai 2016). Tänapäevased oskused jäävad pigem esmavajalikuks, kuid algsele tasemele ning kohalikku mööblit tehakse hädapärast (ibid.).

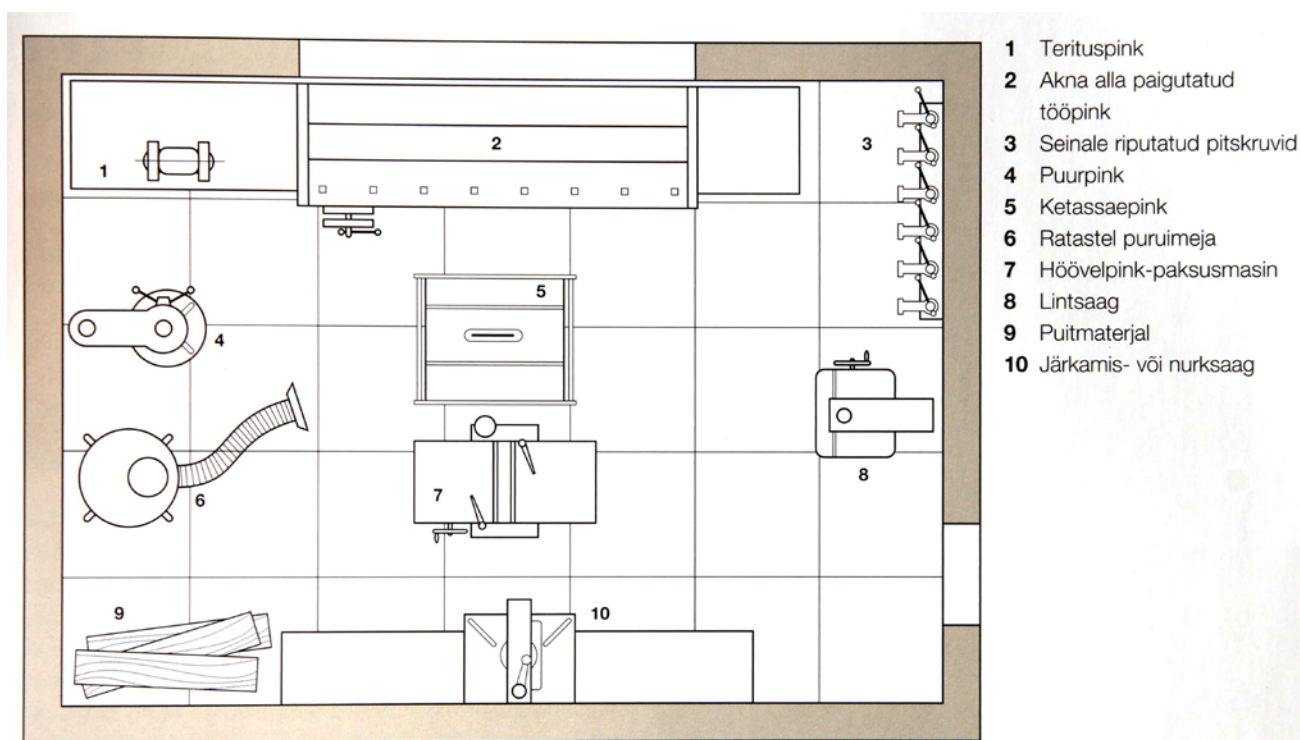
Üks võimalusi edendada kohalikku puutööndust ja rahvuslikku käsitööd on saare aktiivsematele elanikele puutöökoolituse korraldamine ning seeläbi parandada nende teadmisi puitmaterjali kasutusvõimalustest ja oskusi seda kasutada. Kohalikku puutööndust saab taas elustada vaid siis, kui on kogukonna ühine huvi ja toetus.

MTÜ Ruhnu Kultuuriruum esitas 2016. aasta aprillis Leaderi meetmesse projektitoetuse taotluse seoses puutöönduse arendamisega Ruhnu kogukonnas. Meetme 2 eesmärk on toetada elujõuliste kogukondade arendamist ja kohaliku elukeskkonna parandamist (Urvet 2016). Ruhnu saare ajaloolise mööbli tootmiseks taotletava projektitoetuse lisana koostas puidutöötlemise ja mööbli valmistamise koolituse tegevuskava, mis sisaldab nii masinaõpetust kui ka materjalide kasutamist (vt lisa 5). Koolitusprojekti eesmärk on puutööga seonduvate teemade õpetamine saare elanikele Ruhnus aastatel 2016–2017. Kava koostamisel kasutasin TKK mööbli kujunduse ja restaureerimise osakonna masina- ja materjaliõpetuse ainekava (Ainekava... 2015). Koolitusprojekti sisu koostamisel lähtusin Ruhnu puutöönduse spetsiifikast ning projektitoetuse raames taotletavate puutöömasinate nimekirjast.

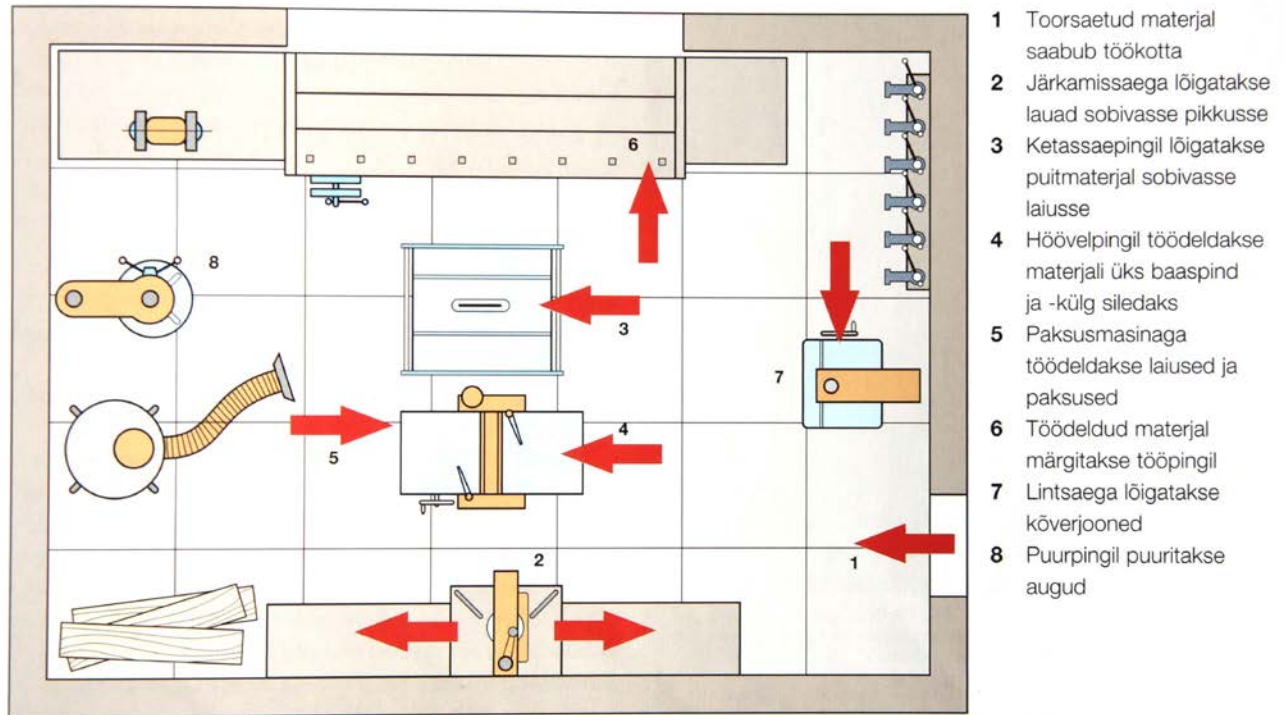
Leader-meetme projekti raames koostasime koos Ruhnu volikogu liikme Andres Keskpai-ga esmaste puutöömasinate loendi (vt lisa 6), mida täiendati hiljem vastavalt eelarve piiridele. Ruhnu

puutöömasinate nimekiri koostati TKK mööbli disaini ja restaureerimise eksperimentaaltöökogas, mille masinapark katab ära peamised puidutööga seotud tehnilised vajadused. Puidutöötlemismasinade valikul sai aluseks võtta Ruhnu traditsioonilise mööbli põhitüübid (kapid, pingid ja lauad) ning nende varasema vaatluse põhjal tehtud järeldused, milliste tänapäevaste töövahenditega on võimalik saavutada esteetiliselt sarnaseid konstruktsioonilahendusi.

Puutöökoolituse tarbeks on vaja üles ehitada ja kujundada ka puutöökoja sisustus, mille paigutamisel tuleb lähtuda mõningatest puutöökodade planeerimise alustest (vt joonis 11). Nii on masinapargi paigutamisel oluline silmas pidada nende tööpetsiifikat. Mõned suuremad masinad, nagu näiteks formaatsaag, peaks paiknema ruumi keskel, sest see vajab tegevusruumi kõigist külgedest. Paksusmasina ja rihthöövli puhul piisab pikisuunalisest vabast ruumist, ning neid on võimalik paigutada seinte äärde. Oluline on jälgida, et erinevate tööpinkide tasapinnad ei ristuks kui nende peal samal ajal töötatakse. Sama tähtis on ka puutööriistade ja muu varustuse paigutamine ruumis, kus kõik pinnad tuleks optimaalselt ära kasutada ja luua süsteemne töökorraldus (vt joonis 12). (Davy 2008)

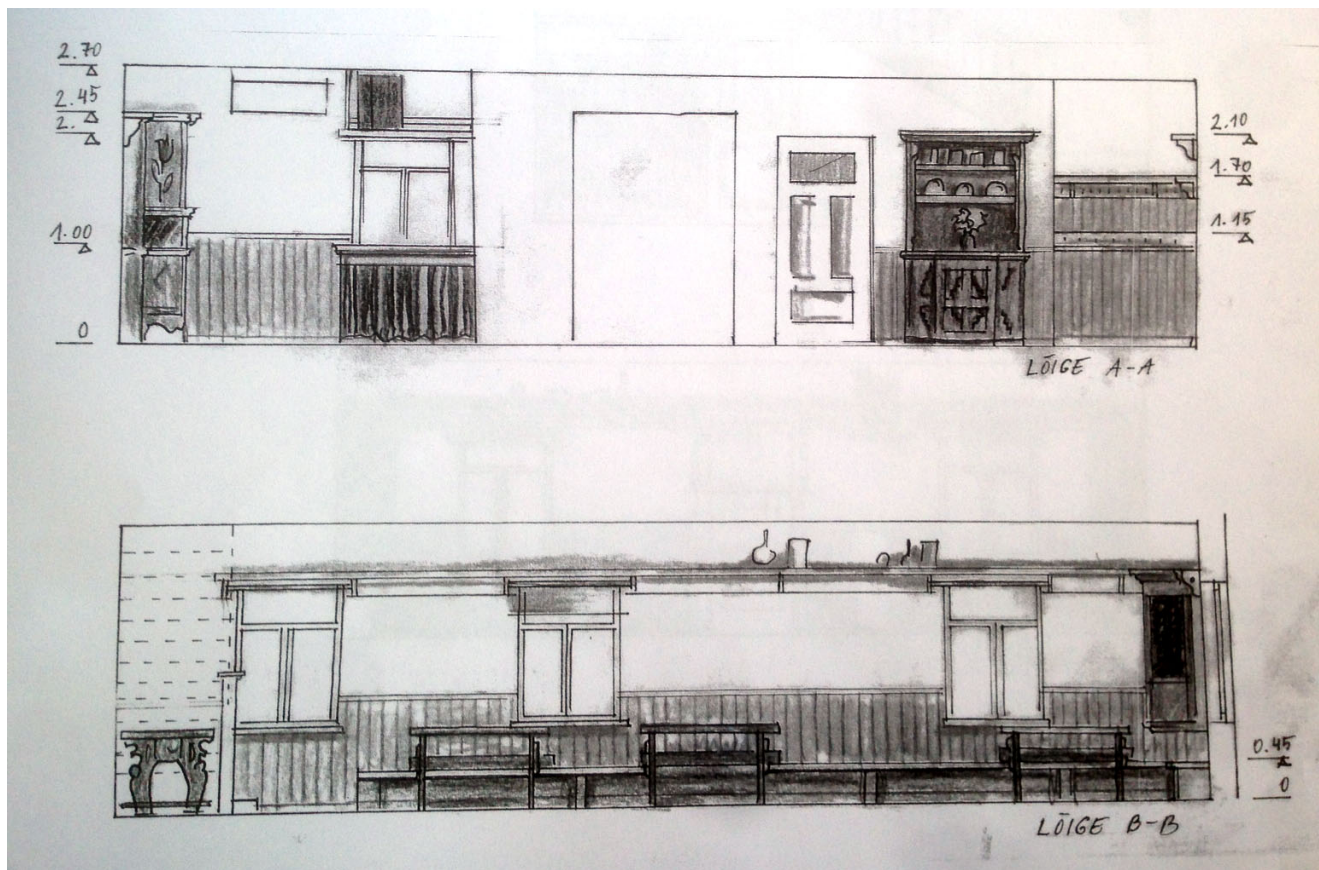
Joonis 11. Töökoja kujundamise näitlik skeem. (Davy 2008)

Jooni 12. Süsteemne tööjärgu korraldus puutöökojas. (Davy 2008)

Ruhnu puutöökoja loomise ja puutööndusele aluse panemisega on võimalik taas elustada kohalik puutööndus ja suurendada sellega kogukonna aktiivsust ning tugevdada omavahelist koostööd. Samuti aitab puutööndus suurendada kohaliku ebastandardse puidu kasutamist, mis tekib tormimurdudega ning mille maht ületab kohati ehitus- ja küttepuidu vajaduse. Tõenäoliselt väheneks kohaliku mööbli tootmisega Ruhnule mittesobiva majasisustuse ja välise toorme sissetoomine. Samuti on võimalik koostööprojektide toel tuua saarele uusi ja eelarveväliseid ressursse. (Urvet 2016)

Kohaliku tegevusväljundina vajab rahvusliku mööbliga sisustamist Ruhnu rahvamaja, samuti kool, raamatukogu ja vallamaja (Urvet 2016). Rahvamaja sisustuse eskiislahenduse on välja pakkunud Eva Adamsoo Ruhnu valla tellitud Ruhnu rahvamaja möbleerimise eskiisprojekti. Esikiisprojekt ei käsitle aga mööbli detailseid tööjooniseid, vaid annab visandliku ülevaate rahvamaja interjööri ja selle mööbli paigutusest (Adamsoo 2016a).

Joonis 13. Ruhnu rahvamaja möbleerimise eskiisprojekt. (Adamsoo 2016a).

2.4. Järeldused

Tehnoloogilise taastootmise uurimus andis eelkõige esmased suunised, millisel viisil on võimalik kultuuripärandit nüüdisajastada. Mõõdistatud originaalmööbli tööjooniseid saab kasutada edaspidises õppe-, teadus- ja arendustöös ning materjale Ruhnu kaasajastatud mööblilahenduste väljatöötamisel. Seejuures tuleb arvesse võtta Ruhnu mööbli paikkondlikku eripära ning eelkõige moraalset ja esteetilist tundlikkust. Tehnoloogilise uurimuse tulemusena on puidutöötlusmasinate kaasamine rahvusliku Ruhnu mööbli valmistamisel aktsepteeritav. Oluline on järgida eetilisi ja esteetilisi aspekte, kus mööblile ei jää masintöötuse jälgi ning see mõjuks käsitööstuslikuna. Kujunduslikult ei tohi muuta toote välimust masinatest tingitud võimaluste järgi. Mööbli valmistamisel tuleb järgida traditsioonilisi põhimõtteid: võimaluse korral taaskasutatava puitmaterjali kasutamine, tappseotiste ühendamise naaglitega ja liimi võimalikult vähene kasutamine, ažuursete lõigete kasutamine mahtmööblil. Kõiki neid traditsioonilisi mööbli valmistamisel kasutatud tehnilisi nüansse saab kohandada nüüdisaegsete vajadustega ja tänapäevastatud kujundusega.

Ruhnu puutöönduse arendamisel ja selle oskuslikul rakendamisel tuleb koostööd teha saare kohaliku kogukonnaga. Ruhnu mööblit peab tegema kohalikku kultuuriruumi tundev erialaspetsialist ja eelistatult Ruhnu saare puutöömeister. Materjali kasutuses tuleb lähtuda säästvast lähenemisest, mis võimaldab ära kasutada saare tuulemurru ja toormaterjali ning aitab rakendada kohalikke võimalusi. Puutöönduse arendamiseks Ruhnu saarel on algatatud puutöömasinate taotlusprojekt, mis on Kinnitatud MTÜ Saarte Koostöökogu juhatuse 29.02.2016 otsusega ning jääb vaid oodata selle positiivset lahendust. Mööbliga sisustamist vajab enamik Ruhnu avalikke hooneid, selles on ruhnlaste kogukonna koostööl suur osa. Oluline on ka Ruhnu mööbli stiilinäidete eksponeerimine nende algses keskkonnas, eelkõige Korsi talu kompleksis. Selleks tuleb komplekteerida sobivad mööbliesemed ning vajaduse korral konserveerida dokumenteeritud mööbel.

Kohaliku mööbli taasloomisega väärtustame ühtlasi vana ja hääbuvat ning loome Eesti äärealade arengu eeldused. Selline lähenemine annab võimaluse hoiduda museaalsete väärtustega esemete igapäevasest kasutust ning välistab väärade eeskujude kasutamise nüüdisaegse mööbli valmistamisel.

KOKKUVÕTE

Ruhnu saar kui geograafiliselt eraldatud piirkond on pakkunud mitmekülgset uurimisainet nii etnograafidele kui ka ajaloolastele. Uuritud on ruhnlaste elukorraldust, sotsiaalset kooslust, arhitektuuri ning ülevaatlikult ka mööblit. Põhjalikum Ruhnu mööbli kaardistamine ja stiilikäsitluse analüüs siiani puudus. Ruhnu mööbli põhjalikumat uurimist alustasin 2009. aastal, tehes Tartu Kõrgema Kunstikooli lõputööd, mis sai ka aluseks praegusele magistritööle „Ruhnu talutoa mööbel – kaardistamine ja uuendamise võimalused“. Ajalise uurimisvahemiku määras säilinud mööbli vähene hulk, mis on peamiselt 18. sajandi lõpust kuni 20. sajandi alguseni.

Magistritöö esimene eesmärk oli põhjalikult kaardistada Ruhnu mööbel lähipiirkonna muuseumite ja erakogude põhjal ning ühtlasi anda põhjalikum ülevaade mööbli kujunemisest saare geograafilises kontekstis. Töö teine eesmärk oli uurida Ruhnu mööbli nüüdisajastamise võimalusi ning koostada ülevaade Ruhnu talutoamööbli tänapäevastest tootmisvõimalustest ja puutöö arendamisest Ruhnu saarel.

Teoreetilis-uurimusliku ja eksperimentaal-praktilise töö jaoks tuli kasutada nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid uurimismeetodeid, et koguda taustainfot ja vormistada saadud tulemusi. Andmeid kogusin peamiselt välitöödel, samuti kasutasin esemete võrdlevat analüüsi ja andmebaaside ning fotomaterjalide analüüsi. Värvikoostiste määrasin ATR-FT-IR-spektroskoopilise meetodiga.

Püstitatud eesmärkide alusel oli magistritöö jaotatud kaheks suuremaks peatükiks. Töö esimeses pooles andsin ülevaade Ruhnu mööbli olemusest kohalikus talupojakultuuris, mööbli praegusest arvulisest seisust, selle tüüpkonstruktsioonidest, dekoreerimisest ja kasutuskohtadest. Samuti andsin Ruhnu puutööriistadest ülevaate, mis aitab mõista saare meistrite tehnilisi võimalusi ja seeläbi kohaliku mööbli kujunemist. Töö teise osas käsitlesin Ruhnu mööbli tootmisvõimalusi ja traditsioonilise mööbli alusjooniste kogu, mida saab aluseks võtta nüüdisaegse mööbli kujundamisel. Uurimuses vaatlesin traditsioonilisi ja tänapäevaseid tehnoloogiaid ning töövõtteid, ning selle põhjal andsin ülevaate uute tehnoloogiate sobivusest Ruhnu-ainelise mööbli taastootmiseks. Vajaduse tingis ruhnlaste suurenev tahe alustada uuesti katkenud traditsioonidega puutööndust ja kohaliku mööbli tootmist.

Magistritöö tulemusena leian, et Ruhnu saar on äärmiselt omalaadne, samuti selle mööbel, mis kultuuripärandina vajab suuremat tähelepanu ja kaitset. Magistritöös kaardistatud andmed võimaldavad saada selgema ülevaate Ruhnu mööbli hetkeseisust ning hinnata edasist vajadust mööbliesemete võimalikuks kaitseks. Muinsuskaitseameti spetsialistidega on hinnatud Ruhnu mööbliesemete kaitsevajadust, ning praeguse hinnangu kohaselt ühtegi konkreetset eset kaitse alla ei ole vaja võtta, kuid esemete erakätes kasutamisel ja edaspidisel vahendamisel püütakse hoida esemeid kaitsvat ja vajaduse korral nõustavat rolli.

Ruhnu talupojakultuuri populariseerimiseks ja omanäolise mööbli tutvustamiseks laiemale lugejaskonnale on magistritöö materjalide põhjal kavas koostada raamatu käsikiri, mille põhjal saab välja anda Ruhnu-teemalise populaarteadusliku trükise. Raamat sisaldaks ülevaadet Ruhnu ajaloost, kuid keskenduks peaaesjalikult siiski Ruhnu mööblile ja tööriistadele, millega saarel mööblit valmistati.

Kultuuripärandi säilitamisse tuleb haarata inimesed ja kogukonnad, kellele see pärand kuulub või kes on sellega seotud – kultuuripärandi säilitamine peab olema ennekõike lokaalne ja demokraatlik.

(Konsa 2008: 194)

TÄNUAVALDUSED

Täna oma juhendajat Kurmo Konsat igakülgse toetuse ja nõuannete eest. Täna Leila Pärtelpoega pikaajalise toetuse ja julgustamise eest Ruhnu mööbli ja Ruhnu saare tundmaõppimisel. Täna Sirje Toomlat magistr töö professionaalse toimetamise eest. Täna Signe Vahurit, Ülle Jäed, Maie Aava, Andre Nõud, Kristiina Piirisilda, Märt Kapstat, Rasmus Sjödahli, Jaanus Idlat, Andres Keskaika, Martin Nurme, Priit Pajusalu, Ruhnu vallavalitsust ja Jaan Urvetit, enda kursusekaaslast ja TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiast Kristi Jõest, Ave Matsinit ning Lembe Rätsepa koostöö eest magistr töö valmimisel. Täna oma perekonda kannatlikkuse eest.

KASUTATUD ALLIKAD

Kirjandus

- Davy, P.** 2008. *Puutööraamat*. Tallinn: Varrak.
- Ekman, F. J.** 2003. *Beskrivning av Runö i Livland*. Helsingfors: Nord Print Ab.
- Hodley, R. B.** 2000. *Understanding wood*. USA: The Tauton Press.
- Knutsson, J & Warberg, U.K.** 2014. *När färgen kom till byn*. Riga: Livonia Print.
- Noll, T.** 2007. *Puitühenduste piibel*. Tallinn: Sinisukk.
- Nyström, B.** 2008. *Svenska Möbler under femhundra å*. Stockholm: Korotan.
- Raal, M.** 2016. *Mõisate kadunud hiilgus*. Tallinn: Tsunftijänes.
- Salman, R.A.** 1997. *Dictionary of woodworking tools*. USA: The Astragal Press.
- Stavenow-Hidemark, E.** 1988. *Inspiration och förnyelse – Carl Malmsten 100 år*. Spanien. OrdBildarna AB (Nordiska Museet).
- Steffenson, J.** 1994. *Elu Ruhnul*, Tallinn: Olion.
- Steffenson, J.** 2006. *Meie, ruhnlased*, Tartu: Greif.
- Rußwurm, C.** [1855] 2015. *Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus*. Tallinn: AS Pakett
- Ryn, S. V. & Cowan, S.** 2007. *Ecological Design*. Washington: Island Press
- Viires, A.** 2006. *Eesti rahvapärane puutööndus. Ajalooline ülevaade*, Tallinn: Ilo.
- Võti, T.** 1984. *Talutoa sisustus*. Tallinn: Kunst.

Kogumikud

- Gustav, R.** 1996. *Eesti rannarootsi elamu läbi aegade*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XLI, lk. 65–87.
- Kalm, P.** 1979. *Rannarootslaste elamuisustus XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul*. [Diplomitöö]. Tartu Riiklik Ülikool. Tartu. Käsikiri asub ERM-is.
- Landerberg, L. & Knutsson, J.** 2015. *Reljät Retro – målade allmogemöbler 1750–1850*. [Näitusekataloog]. Stockholm. Nordiska Museet.
- Ränk, G.** 1996. *Eesti rannarootsi elamu läbi aegade*. – Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 41, lk 65–87.
- Viires, A.** 1960. *Eesti taluehitiste uurimisest*. – Etnograafiamuuseumi aastaraamat XVII, lk 105–128.
- Võti, T.** 1978. *Eesti talupoja toolid*. – Etnograafiamuuseumi aastaraamat. XXXI. Tallinn

Õunapuu, P. 2002. *Ühe rahva kultuuri lõpp etnograafi silmade all. ERMi päästeekspeditsioonid rannarootslaste aladele 1940. aastal.* – Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XLVI, lk 81–100.

Õunapuu, P. 1989. *Rannarootsi esemed Etnograafiamuuseumi kogudes.* – Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXXVII, lk 132–144.

Üprus, H. *Eesti rahvakunst kunstiajaloo aspektist.* – Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV, lk 23.

Perioodika

Pärtelpoeg, L. 1989. *Kas jumalagajätt Korsi talu ja tema muuseumiga?* Saaremaa, Saare Hääl, 10. jaanuar.

Pärtelpoeg, L. 1991. *Mälestused Kars` talumuuseumist.* – Eesti Loodus nr 6, lk 342 – 346.

Sepp, A. I. 2006. *Ökodisaini maaletooja.* – RUUM, oktoober 2006, lk 20–21

Arhiiviallikad

ERM A509: 6352 Ruhnu tool

ERM A509: 6352; Inv akt 17: 490. Koguja teave

ERM A300: 55 Ruhnu tool ja koguja teave

ERM A646: 67 Ruhnu tool ja koguja teave

ERM A 426: 188 Ruhnu tool ja koguja teave

ERM A300: 108 Ruhnu lapse tool ja koguja teave

ERM A 300: 50 Ruhnu lapse mängutool ja koguja teave

ERM EJ 424:19 Ulasu talu nurgakapi etnograafiline joonis

ERM A699: 49 Ruhnu uurdenuga

ERM A699: 65 Ruhnu nuga

ERM A426: 3526 Ruhnu tikksaetera

ERM A699: 63 Ruhnu oherdi koos teraga

ERM A426: 300 Ruhnu vindlavänt koos teraga

ERM A 426:2801 Ruhnu voole

ERM A 426:1706 Ruhnu pikkhöövel

ERM A 426:2727 Ruhnu lihthöövel

ERM A 699: 51 Ruhnu profiilhöövel

ERM A 426: 1833 Ruhnu mõõdupuu

ERM A 426: 2885 Ruhnu soone puhastuse raud

ERM EJ 407:8 Ruhnu Buldersi talu seinariiu

ERM EJ 424:17 Ida-Bulders talu aidakapi joonis
ERM EJ 424:19 Ulasi talu nurgakapi joonis
ERM EJ 424: 21Korsi talu pultsekretäri joonis/Steffensi talu aidakapi joonis
ERM EJ 424:22 Isaksi talu aidakapi joonis
ERM EJ 424:26 Ruhnu Bergsi talu tooli joonis
NM 145081 Foto E. Klein 1923 (Nordiska Museet)
NM 144946 Ruhnu sirkelrosetiga seinakapp. Ernst Kleini foto 1923. a
NM 155986 Ruhnu seinakapp. Ernst Kleini foto 1923. a
NM 145062 Ruhnu lauad. Ernst Kleini foto 1923. a
NM 145081 Graafiline leht šabloonmuustrist
NM 145052 Ruhnu tahveluksega seinakapp. Ernst Kleini foto 1923. a
NM 0144929 Ruhnu tool. Noggise talu. Ernst Kleini kogumisretk 1923. a
NM 0144930 Ruhnu klapptool. Noggise talu. Ernst Kleini kogumisretk 1923. a
NM 0144856 Ruhnu lapsetool. Passi talu, Fredrik. Ernst Kleini kogumisretkelt 1923. a

Käsitirjalised allikad

Adamsoo, E. 2016a. *Ruhnu rahvamaja möbleerimise eskiisprojekt*. [Eskiisprojekt]. Ruhnu. Eskiisprojekt Ruhnu vallavalitsuses ja autori valduses.

Koppel, H. 2010. *Paikkondliku identiteedi konstrueerimine Ruhnus*. [Bakalaureusetöö]. Tartu: Tartu Ülikool. Käsitir TÕ ajaloo ja arheoloogia instituudis.

Bachman, K. 2009. *Polükroomse Ruhnu kapi restaureerimine*. [Diplomitöö]. Tartu Kõrgem Kunstikool. Tartu.

Piirisild, K. 2014. *Rannarootslaste mööbel 18.–19. sajand – stiililised mõjutused ja teostus*. [Magistritöö käsitir]. Eesti Kunstiakadeemia. Tallinn. Autori valduses.

Pärtelpoeg, L. *Joonistekogu*. [Eesti Kunstiakadeemia ruumikujunduse tudengite joonestuspraktikatel tehtud joonised Ruhnus aastatel 1974–1982.] Tartu. Käsitir ERM-is.

Raal, M. 2002. *Vanamööbli visuaalse määramise metoodika ja praktilised võtted*. [Magistritöö]. Eesti Kultuuriakadeemia. Tallinn. Käsitir EKA raamatukogus.

Rohtla, N. 2005. *Ruhnu ajaloolise küla eksperthinnang*. [Eksperthinnang]. OÜ Mõisaprojekt. Tallinn. Ruhnu muuseumi eksperthinnang Eva Adamsoo valduses.

Urvet, J. 2016. *Ruhnu ajaloolise mööbli valmistamiseks seadmete soetamine*. [Projektitoetuse taotlus Leaderi meetme raames saarte koostöökogu tegevuspiirkonnas]. MTÜ Ruhnu Kultuuriruum. Ruhnu. Taotlus Ruhnu Vallavalitsuses.

Loengumaterjalid

Ainekava. 2015. Mööbli disain ja restaureerimine [TKK Mööbli disaini ja restaureerimise eriala moodulite ainekava]. TKK õppeosakond. Tartu.

Intervjuud ja informantide kirjalikud märkmed

Aav, M. 1.02.2016. *Ruhnu mööbel eravaldustes*. [Elektrooniline kirjavahetus]. Autori valduses.

Adamsoo, E. 15.04.2016b. *Suusõnaline allikas: Ruhnu mööbli kaardistamine*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tallinn.

Idla, J. 9.05.2016. *Ruhnu mööbel antiigipoodides*. [Elektrooniline kirjavahetus]. Tartu.

Jäe, Ü. 10.04.2015. *Suusõnaline allikas: ERM välitööd/ Ruhnu esemed Eesti Rahva Muuseumi kogudes*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Jäe, Ü. 11.04.2016. *Kirjalik allikas: ERM-i esemekogud ja Ruhnu esemed Eesti Rahva Muuseumi kogudes*. K. Bachman [Elektrooniline kirjavahetus]. Tartu.

Hermann, A. 20.03.2015. *Suusõnaline allikas: Ruhnu mööbli stiilimõjud*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Kapsta, M. 22.05.2009. *Suusõnaline allikas: Puutööndus Ruhnus*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Ruhnu.

Kapsta, M. 11.05.2016. *Suusõnaline allikas: Ruhnu mööbli ja puutööriistade kaardistamine*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Keskpaik, A. 6.05.2016. *Suusõnaline allikas: Puutööndus Ruhnus*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Lainvoo, L. 2.02 2016. *Muinsuskaitseameti koosolek Ruhnu mööbli kaitsmisest*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu

Priske, U. 19.05.2016 . *Suusõnaline allikas: Ruhnu mööbel antiigipoodides*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Sjödahl, R. 6.05.2016. *Kirjalik allikas: Furniture from the Runö Island* (Ruhnu mööbel Põhjamaade muuseumi kogudes). K. Bachman [Elektrooniline kirjavahetus]. Tartu.

Läänelaid, A. 9.04.2009. *Ruhnu Steffens talu aidakapi dendrokronoloogilised uuringud*. [Elektrooniline kirjavahetus] Tartu.

Piirisild, K. 2016. *Ruhnu uurimismaterjalid*. K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

- Pärtelpoeg, L.** 10.12.2008 *Suusõnaline allikas: EKA joonestuspraktikate joonised Ruhnus.* K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.
- Pärtelpoeg, L.** 3.03.2009 *Kirjavahetus,* K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.
- Pärtelpoeg, L.** 25.12.2015 *Suusõnaline allikas: EKA joonestuspraktikate joonised Ruhnus.* K. Bachman [Struktureeritud intervjuu]. Tallinn.
- Pärtelpoeg, L.** 15.04.2016 *Magistritöö konsultatsioon: Ruhnu mööbli kaardistamine.* K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tallinn.
- Stroh, L.** 4.05.2009. *Konsultatsioon: Rootsi traditsiooniline muster.* K. Bachman [Elektrooniline kirjavahetus]. Tartu.
- Strömfelt, L.** 2011. *Ruhnu mööbel eravalduses.* [Kirjalikud märkmed]. Autori valduses.
- Strömfelt, L.** 2016. *Ruhnu mööbel Rootsis.* [Elektrooniline kirjavahetus]. Tartu.
- Vahur, S.** 12.05.2016. *Suusõnaline allikas: Ruhnu mööbli värvikoostise IR-spektrite määramine.* K. Bachman [Kirjalikud märkmed]. Tartu.

Välitööde materjalid

- Bachman, K.** 2016. **VT:** *Välitööd Läti Riiklikus Ajalooarhiivis ja Rootsi Põhjamaade muuseumis 2016. aasta märtsis–aprillis.* Praktika märkmed autori valduses.
- Bachman, K.** 2016. **MEP:** *Menetluspraktika aruanne I, II, III.* [Praktikaaruanne]. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Asub TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna digitaalses arhiivis ja autori valduses.
- Bachman, K.** 2015. **VTP:** *Välitöödepraktika aruanne I, II.* [Praktikaaruanne]. Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia. Asub TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna digitaalses arhiivis ja autori valduses.
- Bachman, K.** 2015. **EKP:** *Eksperimentaalpraktika aruanne.* [Praktikaaruanne]. Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia. Asub TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna digitaalses arhiivis ja autori valduses.

Internetiallikad

- Avik, S.** 2000 *Rootslased kimpus tagastatud maadega.* Oma Maa [25.07.2000] <http://www.saarlane.ee/uudised/arhiiv/2000/07/25/1108/> (2.02.2016).
- Bachman, K.** 2012. *Polükroomse Ruhnu kapi restaureerimine.* http://evm.ee/uploads/files/renovatum_2012_a.pdf (18.05.2016)
- Baluster** <http://www.wikiwand.com/en/Baluster> (10.04.2016)

Brownrigg. *18th cent folk art Swedish Tunk (1775).* <http://www.brownrigg-interiors.co.uk/antique-furniture/antique-other-furniture/18th-cent-folk-art-swedish-trunk-2-6-refno-4959/> (11.05.2016).

Eesti Keele Instituut <http://portaal.eki.ee/> (17.03.2016).

Eesti muuseumide veebivärv <http://www.muis.ee/museaalview/600001>
<http://www.eky.ee> (10.05.2016).

Eesti Rahva Muuseumi ajaveeb <http://blog.erm.ee/> (7.05.2016).

Eksootilised puud. *Juurespoon.* <http://foorum.saematerjal.com/viewtopic.php?f=24&t=211> <
(21.05.2016)

Enduring design of classical antiquity: The Klismos chair (01.03.2013).

<https://houseappeal.files.wordpress.com/2012/09/lpumdt.jpeg> (20.03.2016).

History Lesson: The Klismos Chair <http://www.designerscall.com/blog/2011/01/31/history-lesson-the-klismos-chair/> (18.05.2016)

Itse, U. 2008. *Difusioonjahutusega laser Slab.* – Inseneeria aprill 2008, lk 26 – 27
http://nordcity.ee/public/files/Inseneeria_2008-04_26-27_laser.pdf (19.05.2016).

Järvamaa Kutsehariduskeskus [Õppematerjal]

http://www.jkhk.ee/oppematerjal/Puidu_kasitsitootlus/ksitriistad.html (17.03.2016).

Kaubaalused. <http://www.kaubaalused.ee/firmast/> (21.05.2016).

Konsa, K. 2008. *Ajalugu ja informatsioonilised artefaktid – säilitamise aspekt.* Ajalooline Ajakiri, Tartu: TÜK 3: (125) 185–194. <http://ojs.utlib.ee/index.php/EAA/article/view/335/330> (23.01.2016).

Pihelgas, J. *Eesti talumööbel.* <http://antiik-restaureerimine.ee/eesti-talumoobel/> (06.05.2016).

Reigi küla. http://www.livinghistoriesworld.com/arh_et/places_et/reigikula-100.html (21.05.2016).

Retro 24. Ruhnu kapp. <http://www.retro24.ee/?m=view&id=3379> (11.05.2016).

Rixmax OÜ tooted. Kaasaegne Ruhnu mööbel

http://www.rixmarc.ee/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=9%3Alauad-ja-toolid&Itemid=2&lang=en (05.05.2016).

Ruhnu saare koduleht. <http://www.ruhnu.ee/tutvustus-ja-asukoht> (4.03.2016).

Queen Anne Style. <http://www.wentworthstudio.com/historic-styles/queen-anne/> (21.05.2016).

Season, L. (2012). *German motifs flowers and heart from the early 1800s.*

<https://www.flickr.com/photos/pathtoodd/7168051082/in/pool-341081@N20/> (21.05.2016.)

Surface Fragments. *Akantuse motiiv* <https://www.pinterest.com/pin/485896247272835799/>
(13.04.2016).

Vahur, S. 2005. *FT-IR spektroskoopia võimalused ja piirangud kunstiobjektide uurimisel.* Tartu Ülikooli Keemia Instituudis kaitstud magistritöö.

<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/630/5/vahur.pdf>. (18.06.2016).

Vippa.ee. *Roosi motiv.* <http://www.vippa.ee/wp-content/uploads/2013/06/Infoleht-I.pdf> (20.05.2016).

Magistritöös kasutatud lühendid

ATR- FT-IR – nõrgendatud täielik sisepeegeldus (inglise k *attenuated total reflectance*)
infrapunaspektroskoopia

EKA – Eesti Kunstiakadeemia

EKI – Eesti Keele Instituut

EKM – Eesti Kunstimuuseum

EKP – eksperimentaalpraktika

ERKI – Eesti Riiklik Kunstiinstituut

ERM EA – Eesti Rahva Muuseumi etnograafiline arhiiv

ERM A – Eesti Rahva Muuseumi esemekogu

EVM – Eesti Vabaõhumuuseum.

ETMP – erialatehnoloogia menetluspraktika

JKHK – Järvamaa Kutsehariduskeskus

MEP – menetluspraktika

TKK – Tartu Kõrgem Kunstikool

TÜ – Tartu Ülikool

VKA – Viljandi kultuuriakadeemia

VTa – välitööpraktika aruanne

end – endine

khk – kihelkond

k/n – külanõukogu

raj – rajoon

t – talu

LISAD

Lisa 1. Fotod ja joonised

Foto 48. Lääne-Buldersi talu pultsekretär.
(Autori foto, Ruhnu 2008)

Joonis 13. Korsi talu pultsekretäri joonis. Kapist on säilinud ainult detailid. (ERM EJ 424: 21)

Foto 49. Lääne-Buldersi talu pultsekretäri taaskasutatud materjal: tamm, pähkel, mahagon, kask.
(Autori foto, Ruhnu 2008)

Foto 50. Steffensi talu aidakapi korpusematerjal.
(Autori foto, Tartu 2009)

Foto 51. Steffensi talu aidakapi dekoori taimemotiivid. (Autori foto, Tartu 2016)

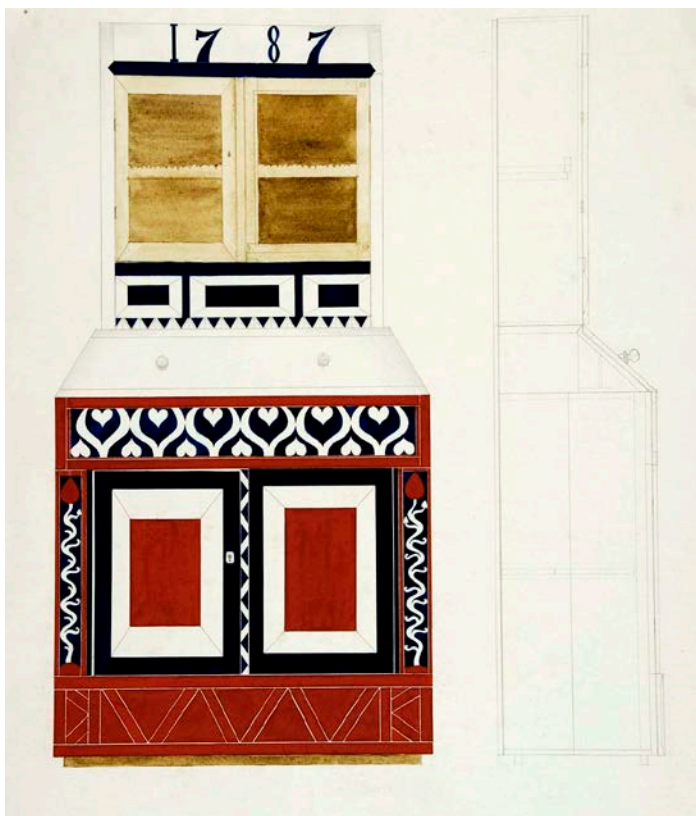

Joonis 14. Steffensi talu aidakapi joonis. (ERM EJ 424: 21)

Foto 52. Steffensi talu aidakapi uksetahvel punase kattelasuuriga. (Autori foto, 2016)

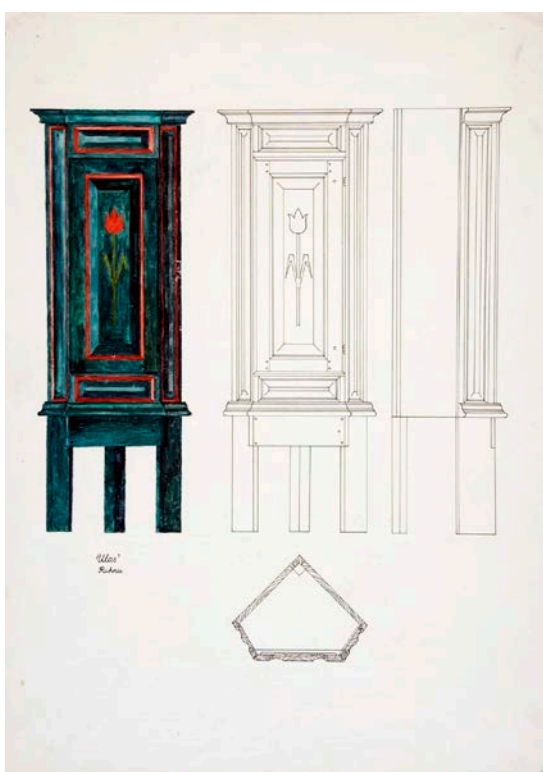

Joonis 15. Ida-Bulders talu aidakapi joonis südame- ja roosimustritega (ERM EJ 424:17)

Foto 53. Taaskasutatud materjalist aidakapp Ruhnu Muuseumis. (Autori foto, Ruhnu 2015)

Joonis 16. Ulasi talu nurgakapp. (ERM EJ 424:19)

Foto 54. Ruhnu kapp müügis internetipoes (Retro24... 10.05.2016).

Joonis 17. Isaksi talu aidakapi joonis. (ERM EJ 424:22)

Foto 55. Isaksi talu aidakapi aaderdus, dekoratiivsed šabloonmustrid ja vapikujuga laevadetail. (Autori foto, Tallinn 2016).

Foto 56. Isaks talu aidakapi taaskasutatud materjalist dekoratiivsed panused aaderdatud aluspinnal.
(Autori foto, Tallinn 2016)

Foto 57. Isaksi talu aidakapi šabloonkujundid.
(Autori foto, Tallinn 2016)

Foto 58. Lääne-Buldersi talu juurmahagonist uksega seinakapp. (Autori foto, Ruhnu 2008).

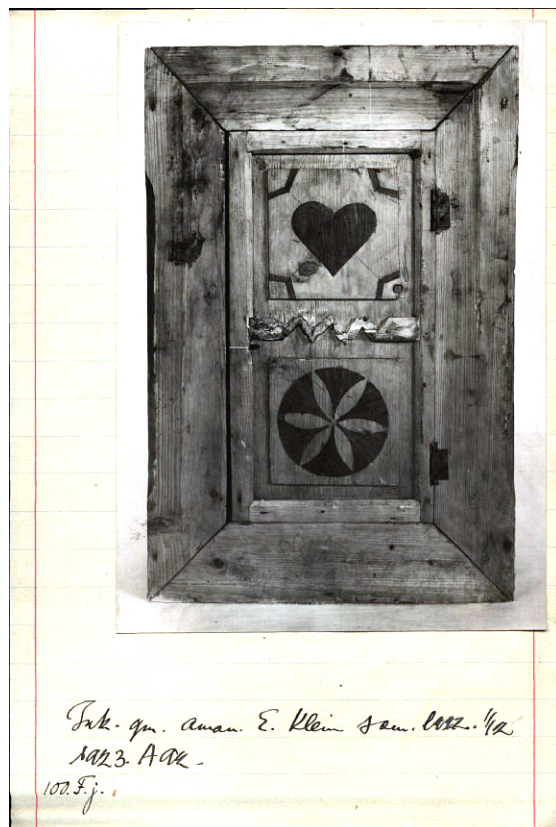

Foto 59. Ruhnu sirkelrosetiga seinakapp. Ernst Kleini foto 1923. a (NM 144946)

Foto 60. Ruhnu seinakapp. Ernst Kleini foto, 1923. a Nordiska Museetile (NM 155986)

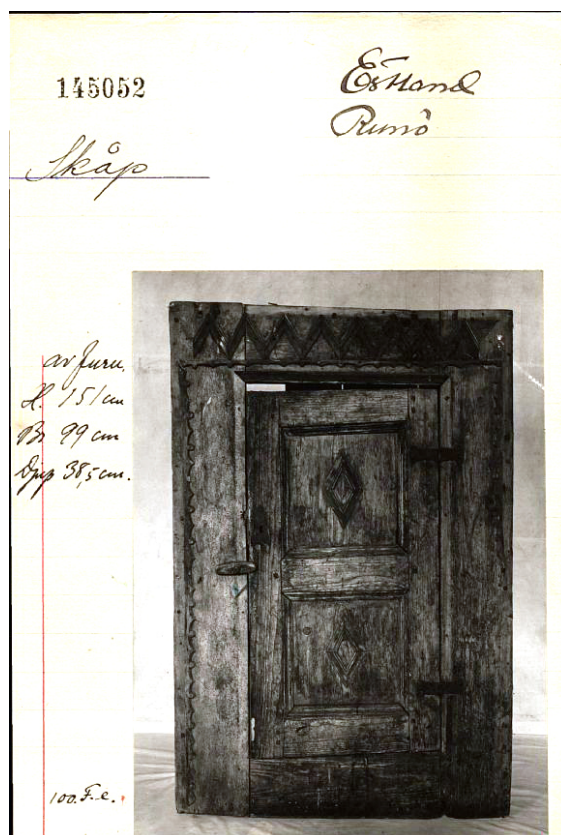
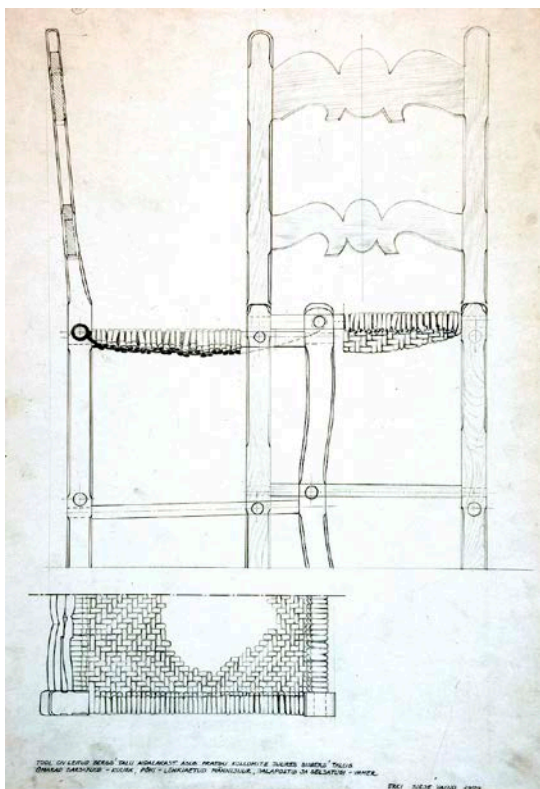

Foto 61. Ruhnu tahveluksega seinakapp. Ernst Kleini foto, 1923. a Nordiska Museetile (NM 145052)

Joonis 18. Tool Bergsi talu lakast. Sarjapuud – kuusk, põhi – lõhkiaetud männijuur, jalapostid ja seljatugi – vaher. (ERM EJ 424:26)

Foto 62. Tool. Ernst Kleini kogumisretkelt 1923. a Nordiska Museetile. Pärineb Ruhnu Noggise talust. (NM 0144929)

Foto 63. Klapptool. Ernst Kleini kogumisretkelt 1923. a Nordiska Museetile. Pärineb Ruhnu Noggise talust. (NM 0144930)

Foto 64. Lapsetool. Ernst Kleini kogumisretkelt 1923. a Nordiska Museetile. Pärineb Ruhnu Passi talust, Fredrik (NM 0144856).

Foto 65. Profileeritud jalgadega puupink Korsi talust Ruhnu Muusemis. (Autori foto, Ruhnu 2015)

Foto 66. Ernst Kleini 1923. a. foto Ruhnu lauast (NM 145062).

Foto 67. Ruhnu laud Leif Strömfeldi talus. (Eesti Rahva Muuseumi ajaveeb... 7.05.2016)

Foto 68. Carl Malmsteni Rootsi rahvuslik mustrikäsitus 1944. a. (Stavenow-Hidemark 1988)

Foto 69. Rootsi mustrikäsitus Änglaskåp cabinet (Sjödahl 2016)

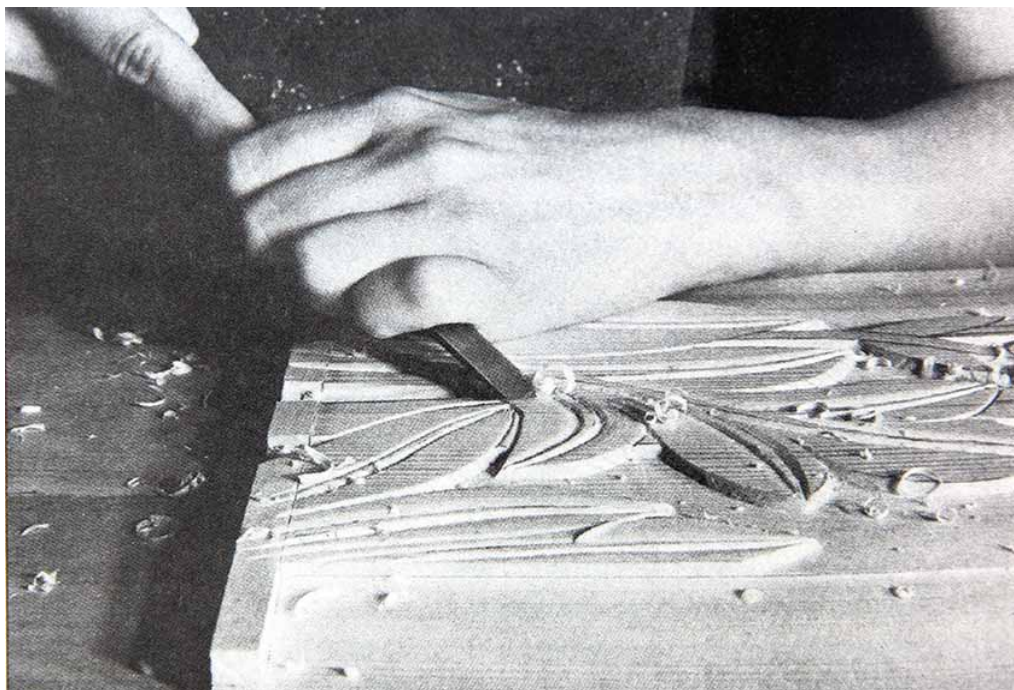

Foto 70. Carl Malmsteni rahvuslik puidulõige (Stavenow-Hidemark 1988)

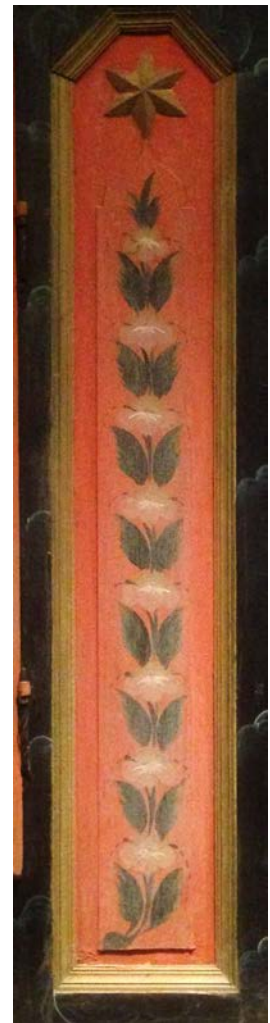

Foto 71. Rootsi 18. sajandi Folk Art'i kirst, mille dekoor on lõiketehnikas, kuid monoliitne. Lõike reljeefsuselt sarnaneb see kõige enam Ruhnu mööbli dekooriga. Dateering 1755 (Browningg... 11.05.2016)

*Foto 72. Rootsi talupojakapp *Rejält Retro* näiusel Rootsis. Dekoorilahendus sarnaneb Ruhnu aidakappidele, kuid on maalitud (Autori foto, Stockholm 2016)*

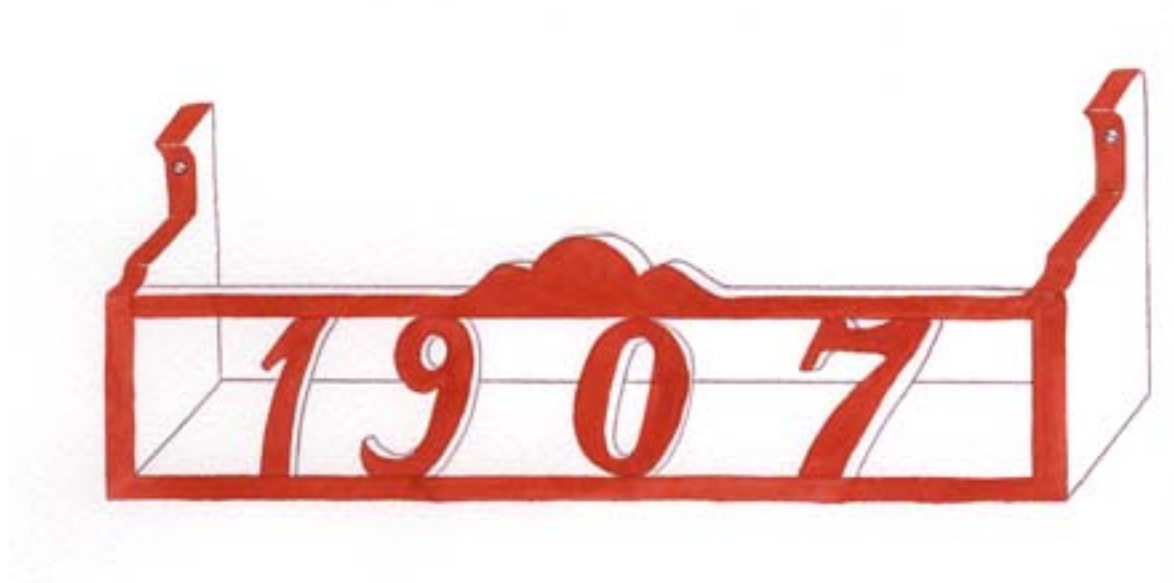
Foto 73. Rootsi talupojakapi näide rooside kasutusest. (Autori foto, Stockholm 2016)

Foto 74. Ruhnu seinakapp Jaanus Idla kogust (Idla 2016)

Foto 75. Ruhnu kapp Jaanus Idla kogust (Idla 2016)

Foto 76. RuhnuBuldersi talu seinariiu (ERM EJ 407:8)

Lisa 1.1. Ruhnu peremärgid. (Steffenson 1994)

Ruhnu Vene maamõõdukaardi järgi 1875. aastast, mida siinkohal on täiendatud: A — *skithuse* (karistus- ja arestiruum), B — *packhuse* (küla ühine hoiuruum), X — tuuleveskid, ⛥ — kirikud, ✱ — kirikla, ∞ — kiviaed. Igal talul oli oma talunimi, number ja peremärk.

ÅOSTERBI (Idaküla) talud olid: Kirikla (*presens*), mille peremärk oli ✱; *Steffensi* talu, nr. 25, oli jagatud talu. Lääneosa peremärk oli ✱, idaosal ✱; *Bens*, nr. 3, lõunaosa peremärk oli ⚓, põhjaosal ⚓; *Kloas*, nr. 14 lõunaosal ✱, põhjaosal ⚓; *Nogges*, nr. 20 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Isaks*, nr. 11 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Ulas*, nr. 26 lõunaosal ⚓, põhjaosal ⚓; *Moaks*, nr. 19 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Duskas*, nr. 7 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Lons*, nr. 16, oli jagamata, peremärk ⚓; *Johans*, nr. 8 idaosal ⚓, lääneosal ⚓.

MITTEBI (Keskküla) talud olid: *Pärs*, nr. 22 oli jagamata, peremärk ⚓; *Pass*, nr. 21 lõunaosal ⚓, põhjaosal ⚓; *Benas*, nr. 2 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Kokas*, nr. 15 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Bissa*, nr. 5 oli jagamata, peremärk ⚓. (See oli muuseas ainus talu, mille nimi ei lõppenud s-tähega.) *Ulles*, nr. 27 oli jagamata, peremärk ⚓; *Bullders*, nr. 6 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Mass*, nr. 17 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Mickos*, nr. 18 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Hålengers*, nr. 10 lõunaosal ⚓, põhjaosal ⚓.

NÅRRBI (Põhjaküla) talud olid: *Skallos*, nr. 24 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Jons*, nr. 12 lõunaosal ⚓, põhjaosal ⚓; *Anders*, nr. 1 lääneosal ⚓, idaosal ⚓; *Koors*, nr. 13 oli jagamata, peremärk ⚓; *Smens*, nr. 23 idaosal ⚓, lääneosal ⚓; *Berks*, nr. 4 idaosal ⚓, lääneosal ⚓; *Hakars*, nr. 9 lõunaosal ⚓, põhjaosal ⚓. Reas viimane oli *Friisk*, üksik krunt hütiga, peremärk ⚓, mis on visandil märgitud C-ga.

A hand-drawn map of a village layout, likely a historical or archaeological site. The map features several numbered plots (1-27) and various landmarks. The layout is organized around a central area with plots numbered 1 through 27. Key features include:

- Waterways:** Rejo-vein, Kins-vein, Memo-vein, Kroko-vein, Everkirke-vein, Pörs-vein, Sjö-vein, Ousterkeld-vein, Brogato-vein, Siustak-vein, and Limo-vein.
- Landmarks:** STAKNASI, Smens, brogo, Magasims, Happates-halhan, Lejer-grävo, Bass-kjarre, Häubers-kjarre, Häubjere, Staro-kjarre, and Breis-gjardo.
- Other Features:** A church (marked with a cross), a cemetery (marked with a cross), and a small structure (marked with a cross).
- Directions:** Indicated by arrows pointing towards STAKNASI and RINGSI.

Lisa 2. Ruhnu mööbel Ruhnu Muuseumi kogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus
1	Seinakapp/nurgakapp	RuM 156 E156
2	Seinakapp	-
3	Kapp	RuM 86 E86
4	Kapp	RuM 87 E87
5	Kapp	RuM 88 E88
6	Laud	RuM 911 E411
7	Tool	RuM 149 E149
8	Tool	RuM 150 E150
9	Järi	-
10	Kirst	RuM 152 E152
11	Kirst	RuM 155 E155

*Andmed kontrollitud 21.01.2016 Ruhnu Muuseumi direktor Andre Nõu poolt.

Lisa 2.1. Ruhnu mööbel Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus
1	Söögilaud	A 426:3740
2	Tool	A 300:55
3	Tool	A 426:188
4	Tool, <i>stoon</i>	A 509:6351
5	Tool	A 509:6352
6	Tool	A 646:16
7	Tool	A 646:67
8	Lapsetool	A 300:50
9	Lapsetool	A 300:108
10	Lapsekiik	A 426:2450
11	Vibuhäll	A 300:16
12	Seinariiu	A 426:3459
13	Seinariiu	A 426:3462
14	Riiul	A 426:3461
15	Riiul	A 646:18
16	Riiul	A 563:102
17	Lusikate varn	A 240:230
18	Kast	A 563:105
19	Kast	A 563:106
20	Kiik	A 426:2449
21	Pilak	A 426:2969
22	Meremehekast	A 646:23
23	Meremehekast	A 646:68
24	Aidakapp	A 986: 193
25	Kapp	A 426:3505

*Andmed kontrollitud 29.02.2016 ERM-i koguhoidja Ülle Jäe poolt.

Lisa 2.2. Ruhnu mööbel Põhjamaade muuseumi (Nordiska Museet) kogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus
1	Kapp	NM 144 986
2	Kapp	NM 145 012
3	Kapp	NM 144 901
4	Kapp	NM 144 946
5	Kapp	NM 145 018
6	Kapp	NM 188 251
7	Kapp	NM 145 052
8	Laud	NM 145 062
9	Tool	NM 144 929
10	Tool	NM 144 857
11	Tool	NM 144 854
12	Tool	NM 144 854
13	Tool	NM 144 928
14	Tool	NM 144 930
15	Tool	NM 144 950
16	Kirst	NM 144 984

*Andmed kontrollitud 8.05.2016 Rasmus Sjödahli (Nordiska Museet) poolt.

Lisa 2.3. Ruhnu mööbel erakogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Asukoht
1	Pultsekretär	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
2	Nurgakapp (uksel tulbi motiiv)	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
3	Seinakapp (profiil puukiriku altariga sarnane)	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
4	Seinakapp (juurmahagonist vineeringuga uks)	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
5	Seinakapp	Jaanus Idla, Saaremaa
6	Seinakapp	Jaanus Idla, Saaremaa
	Seinakapp	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
7	Seinakapp	Ruhnu, uus kirik
	Seinakapp (nurgakapp)	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
9	Kapp	Ruhnu koolimaja
10	Aidakapp (Isaksi talu)	Tallinn. Raal
11	Pultsekretär (Ulase talu)	Ruhnu, Korsi talu. Eva Adamsoo
12	Seinakapp (nurgakapp)	Ruhnu, Benasi talu. Mati Raal
13	Laud (sahtel esisarjes)	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffens talu)
14	Söögilaud	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
15	Laud (laia tammepuust plaadiga, Korsi talu peremärk?)	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
16	Söögilaud (treitud jalgadega)	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
	Söögilaud	Ruhnu, Skalluse talu. Leif Strömfelt
17	Söögilaud	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
18	Tool	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
19	Tool	Ruhnu, Lääne-Buldersi talu
20	Tool	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
21	Tool	Ruhnu, Benase talu
22	Tool	Ruhnu
23	Tool	Ruhnu
24	Tool	Ruhnu
25	Tool	Ruhnu, Noggese talu
26	Lastetool	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
27	Voodi (ainuke komplektne)	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
28	Kirst (madal, kaas lõigetega)	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
29	Kirst	Ruhnu Pärtli talu (endine Steffensi talu)
30	Kirst	Ruhnu, Pärtli talu (endine Steffensi talu)
31	Kirst	Kihnu, Oru talu
32	Kirst	Ruhnu, Benase talu
33	Riidekirst	Ruhnu, Noggese talu. Aivar Tuulberg

*Magistritöö autori andmed seisuga 11.05.2016.

Lisa 3. Ruhnu puutööriistad Ruhnu Muuseumi kogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus	Märkused/kirjed
1	Rihthöövel	RuM 138 E138	1845. a. 1 OH. Peremärk
2	Rupphöövel	RuM 139 E139	Peremärk (Korsi talu)
3	Profiilhöövel	RuM 142 E142	Peremärk
4	Sirkel, palgivara	RuM 167 E167	-
5	Kaabits e. voolmed	RuM 176 E176	-
6	Käsisaag	RuM 178 E178	Peremärk
7	Puuhaamer	Pole arvel	-
8	Höövel	RuM 200 E200	1906. a. Peremärk
9	Nurgik	Pole arvel	-
10	Soone höövel	RuM 532 E260	-
11	Rihthöövel	RuM 528 E256	-
12	Rihthöövel	RuM 529 E257	-
13	Höövel	RuM 927 E422	-
14	Höövel	RuM 531 E259	-
15	Höövel	RuM 530 E258	-
16	Höövel	Pole arvel	Kumera tallaga
17	Höövel	RuM 921 E421	Höövel (faasihöövel). Korsi talus
18	Rupphöövel	Pole arvel	1900. a. Peremärk
19	Rupphöövel	RuM 922 E422	OH 6. Peremärk. Korsi talust

*Andmed kontrollinud 21.01.2016 Ruhnu Muuseumi juhataja Andre Nõu poolt.

Lisa 3.1. Ruhnu puutööriistad Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kogudes*

Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus	Märkused/kirjed
1	Nuga	A 563:324	-
2	Nuga	A 699:65	-
3	Nuga	A 300:109	Tupega nuga. Peremärk
4	Oherdi pea	A 426:3545	1860. a. JOHANN 8. Peremärk
5	Oherdi pea	A 563:349	Peremärk
6	Oherdi pea	A 699:63	-
7	Voolmed	A 426:2801	Isaksi talu. Peremärk
8	Vindlavänt	A 426:298	1840. a. Peremärk
9	Vindlavänt	A 426:300	1823. a. Peremärk
10	Vindlavänt	A 426:1727	1820. a. Peremärk
11	Laua sae pea	A 300:32	-
12	Käsisaag	A 426:3526	Ainult saetera
13	Soone puhastuse raud	A 426:2885	-
14	Höövel	A 426:107	FREDREKS SMEIS
15	Höövel	A 246:108	1868. a. Tamm. Väike höövel
16	Höövel	A 246:109	Peremärk. Väike höövel
17	Höövel	A 246:2727	Kirjed. Peremärk
18	Rupphöövel	A 246:115	Peremärk
19	Rupphöövel	A 563:315	Peremärk
20	Valtshöövel	A 426: 128	1874. a. Peremärk
21	Pikkhöövel	A 426:1706	1760. a / 1861. a. (aastaarv mõlemal küljel). Tammepuit
22	Profiilhöövel	A 699:51	1899. a. Peremärk
23	Möödupuu	A 426:1833	60 cm pulk sälkudega

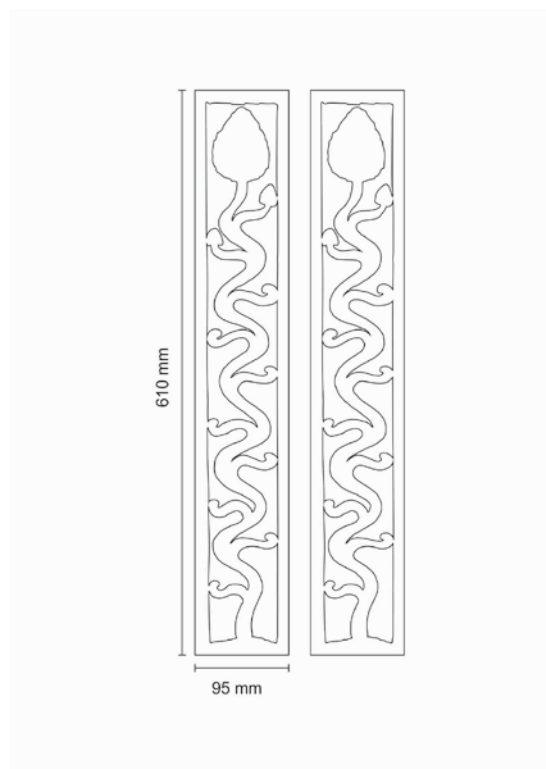
* Magistritöö autori andmed seisuga 13.03.2016

Lisa 3.2. Ruhnu puutööriistad erakogudes 2016. a.*

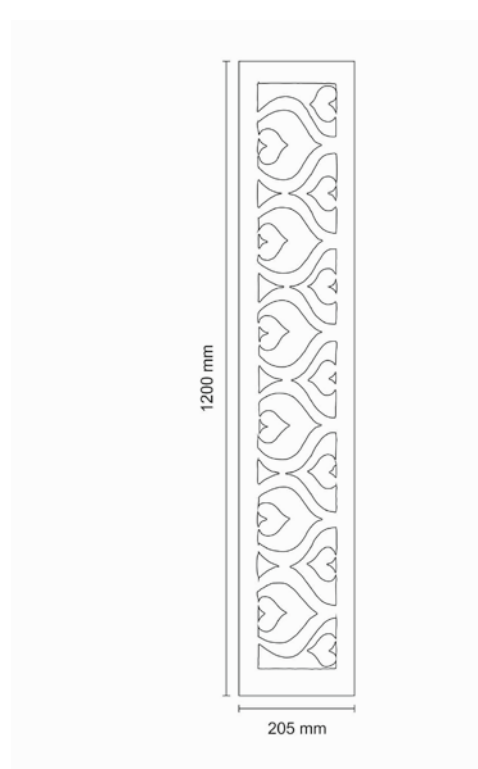
Jrk nr	Eseme nimetus	Arhiveerimistunnus	Märkused/kirjed
1	Siluhöövel	-	Ruhnu, Ida-Buldersi talu
2	Siluhöövel	-	Ruhnu, ida-Buldersi talu (Perem Ida-Andersi talu, 1894)
3	Siluhöövel	-	Ruhnu, ida-Buldersi talu
4	Höövel	-	Ruhnu, Hälengersi talu
5	Höövel	-	Ruhnu, Hälengersi talu
6	Peitel	-	Ruhnu, Hälengersi talu
7	Oherdi varrega	-	Ruhnu, Ida-Buldersi talu (Perem Ida-Massi talu)
8	Oherdi vars	-	Ruhnu, Ida-Buldersi talu (Perem Lääne-Buldersi talu)
9	Kirves	-	Ruhnu, Ida-Buldersi talu (Perem Lääne-Lääne-Buldersi talu)
10	Puutööpink	-	Ruhnu, Hälengersi talu

*Magistritöö autori andmed seisuga 11.05.2016.

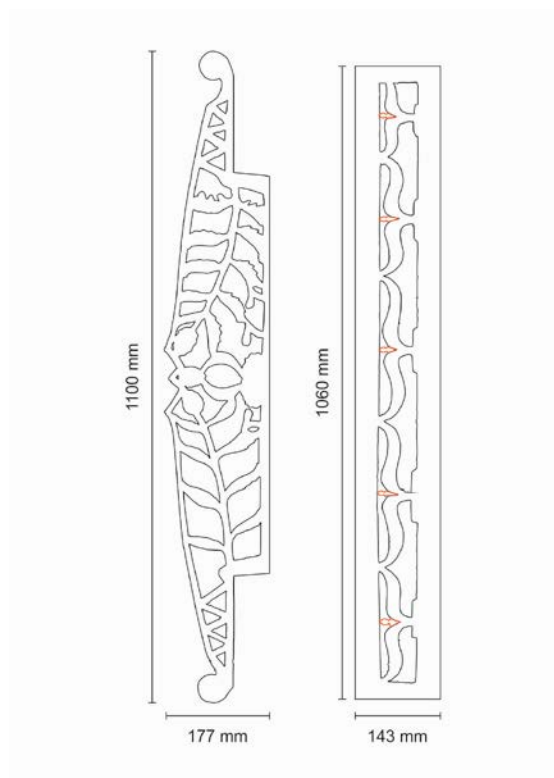
Lisa 4. Ruhnu mööbli puidulõigete joonised

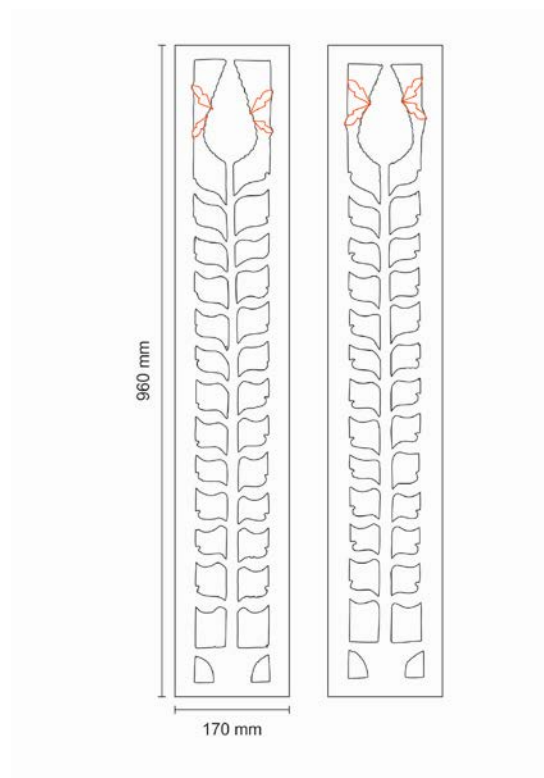
Joonis 19. Pealisdekoor.
(Autori ja Martin Nurme joonis 2016)

Joonis 20. Ehisdekoor.
(Autori ja Martin Nurme joonis 2016)

Joonis 21. Steffensi talu aidakapi karniis.
(Autori ja Martin Nurme joonis 2016)

Joonis 21. Steffensi aidakapi roosipuudekoor
(Autori ja Martin Nurme joonis 2016)

Lisa 5. Puidutöötlemise ja mööbli valmistamise koolitus Ruhnus 2016–2017

Puidutöötlemise ja mööbli valmistamise koolitus Ruhnus 2016–2017

1. Koolituse üldkirjeldus ja tegevuskava

Ruhnu puidutöötlemise ja mööbli valmistamise koolituse aluseks võetakse Tartu Kõrgema Kunstikooli mööbli disaini ja restaureerimise õppekava 2015. aasta õppematerjalid. Koolituskava on kohandatud Ruhnu puidutöötlemise vajaduste järgi ning viiakse läbi selleks kohandatud mahus. Koolituse sisu on lahti kirjutatud teemade kaupa (vt punktid 2, 3)

Koolitus on jagatud ajaliselt mitmesse etappi ning koosneb kahest peamisest moodulist:

1. Masinaõpetuse põhialused puidutöötlemise tööpinkidest ja käsitööriistadest (ajaline kogumaht 1 nädal).
2. Materjaliõpetuse põhialused puiduliikidest, konstruktsioonidest ja puitmaterjali viimistlemisest (ajaline kogumaht 1 nädal).

Koolituse esimeses etapis ajavahemikus ..... viiakse läbi masinaõpetuse I etapp (vt punkt 2.1) ja materjaliõpetuse I etapp (vt punkt 3.1). Koolituse teine etapp ajavahemikus ..... viiakse läbi masinaõpetuse II etapp (vt punkt 2.2) ja materjaliõpetuse II etapp (vt punkt 3.2).

2. MASINAÕPETUS

Maht kokku: 5 x 8 tundi

Eesmärk on tutvustada ja õpetada kasutama põhilisi puidu töötlemiseks vajaminevaid tööriistu.

Õpiväljundid

Koolituse läbinu

- tunneb hästi käsitööriistu, pinke ja seadmeid,
- oskab teritada lihtsamat teritamist nõudvaid terasid,
- oskab käsitööriistu, pinke ja seadmeid iseseisvalt kasutada,
- peab kinni tööohutusest erinevate tööriistade, tööpinkide ja seadmetega töötades,
- järgib töökohtade korrashoiu reegleid.

2.1. MASINAÕPETUS I. Tööpingid.

Maht: 3 x 8 tundi

Õpiväljundid

Koolituse läbinu

- tunneb statsionaarseid tööpinke ja nende tööpõhimõtteid,
- on omandanud ohutusteadmised tööpinkidel töötamiseks,
- on teadlik tööpinkide juurde käivatest korrashoiu nõuetest.

Sisukirjeldus ja teemad

- sissejuhatus
- taustainformatsioon erinevate statsionaarsete pinkide kohta
- tööohutus nõuded tööpinkidel töötamisel
- praktilised ülesanded töövõtete omandamiseks, tagasiside
- praktiline ühine ülesanne töövõtete kinnistamiseks (lihtsama konstruktsiooniga Ruhnu traditsioonilise mööblieseme valmistamine, nt söögilaud vms)

2.2. MASINAÕPETUS II. Käsitööriistad.

Maht: 2 x 8 tundi

Õpiväljundid:

Koolituse läbinu

- tunneb manuaalsete tööriistade põhitüüpe,
- oskab teritada peitleid, käsisaage ja mitmesuguseid terasid,
- teab ja oskab kasutada elektrilisi käsitööriistu,
- on kursis manuaalsete tööriistade ohutusreeglitega.

Sisukirjeldus ja teemad

- sissejuhatus
- teritamine, käiad, luisud
- peitlid, hõõvlid, käsisaed
- tööohutus
- elektrilised käsitööriistad
- suuline ettekanne, tagasiside

3. MATERJALIÕPETUS

Maht kokku: 5 x 8 tundi

Eesmärk on anda ülevaade põhilistest mööblivaldkonnas kasutatavatest materjalidest, liimidest, viimistluskeemiast ja viimistlemistehnikatest ning põhilised teadmised konstruktsioonidest.

Õpiväljundid

Koolituse läbinu

- eristab erinevaid puiduliike ja nende omadusi,
- tunneb liime ja nende valmistamisprotsesse ning omadusi,
- tunneb erinevaid viimistlusi ja oskab lihtsamat viimistlust iseseisvalt valmistada,
- oskab tervistohustava viimistlemise korral end ohutusnõuetele vastavalt kaitsta,
- teab põhilisi mööbli juures kasutatavaid seotisi ja konstruktsioone.

3.1. MATERJALIÕPETUS I. Puit ja viimistlus

Maht: 2 x 8 tundi

Õpiväljundid

Koolituse läbinu

- oskab eristada lihtsamaid puiduliike,
- tunneb puidu omadusi: tugevus, risti- ja pikikiu eripära, töötlemiskergus, jne,
- tunneb puidust valmistatavaid toormaterjale,
- teab, millist käsitööriista vajaduse korral kasutada,
- oskab valmistada puidutoonimise segusid (peitsid, õlid, lakid jms),
- teab peitside, õlide ja lakkide omadusi,
- oskab valida keemiliselt kokkusobivad viimistlused,
- oskab ennast kaitsta tervistkahjustava viimistlustöö käigus.

Sisukirjeldus, teemad

- sissejuhatus, puitmaterjalid
- puidu saamine
- puidu kuivatamine
- puidu tooted
- puidu omadused ja kasutamine
- käsitööriistad ja abrasiivmaterjalid
- liimid, lakid, lahustid
- tüübid ja omadused
- peitsi näidised
- viimistluse näidised
- kasutamine ja mõju organismile
- kirjalik test, tagasiside

3.2. MATERJALIÕPETUS II. Konstruktsioon

Maht: 3 x 8 tundi

Õpiväljundid

Koolituse läbinu

- teab, kuidas kõige efektiivsemalt siduda puitdetaile,
- tunneb erinevaid puitseotisi,
- teab, kuidas kõige efektiivsemalt siduda puitdetaile,
- tunneb erinevaid mööbli raamkonstruktsioone.

Sisukirjeldus, teemad

- puitseotised
- tasapinnalised seotised
- ruumilised seotised
- jätkuseotised

Koolituse kava koostanud:

Kristjan Bachman (Tartu Kõrgema Kunstikooli mööbli disaini ja restaureerimise osakonna lektor)

Lisa 5.1. Ruhnu puutöömashinate ja tarvikute loend Leaderi meetme toetusprojektile (koostatud 14.05.2016)

- 1) Lintsaag SR 500 (tootjafirma Meber, Itaalia)
- 2) Formaatsaagpink S 315 Elite S (tootjafirma SCM Group, Itaalia)
- 3) Paksushöövelpink S 520 CLASS (tootja firma SCM GROUP, Itaalia)
- 4) Treipink T 124 kopeerüksusega (tootja firma SCM GROUP, Itaalia)
- 5) Nelja kinnitusmokaga treimispea Ø 120 mm detaili kinnitamiseks
- 6) Plaanseib läbimõõduga 300 mm
- 7) Ketaslihv koos kallutatava töölauaga, juhttoega
- 8) 70 mm läbimõõduga kruvitugipuks
- 9) 40 mm läbimõõduga õõnes tugipuks
- 10) Ketaslihvpink MinMax DG 60 (tootjafirma SCM Group, Itaalia)
- 11) Vertikaalne kitsaslint lihvpink HB 800 (tootjafirma Houfek, Tšehhi)
- 12) Ülafrees MAKITA, mudel RP2300 FCXJ
- 13) Tööstuslik puruärastusseade FT 302 H (tootjafirma ACWord, Tšehhi)
- 14) Rullpukk *handwerkeboy* tootjalt R. Beck Maschinenbau (Saksamaa)
- 15) Tapipuuride komplekt tootjalt Fisch (Austria)
- 16) Spiraalsed tapipuurid
- 17) Freespink TI120 CLASS kallutatava spindliga +45° –45°, pika töölauaga
- 18) Teisaldatav tööstuslik motoriseeritud etteandja STEFF 2044
- 19) Rihvelpea tootjalt Garniga (Itaalia)

Lisa 6. ATF-TR-IR-spektroskoopia analüüsid

Proovide töötlemine ja IR spektrite registreerimine

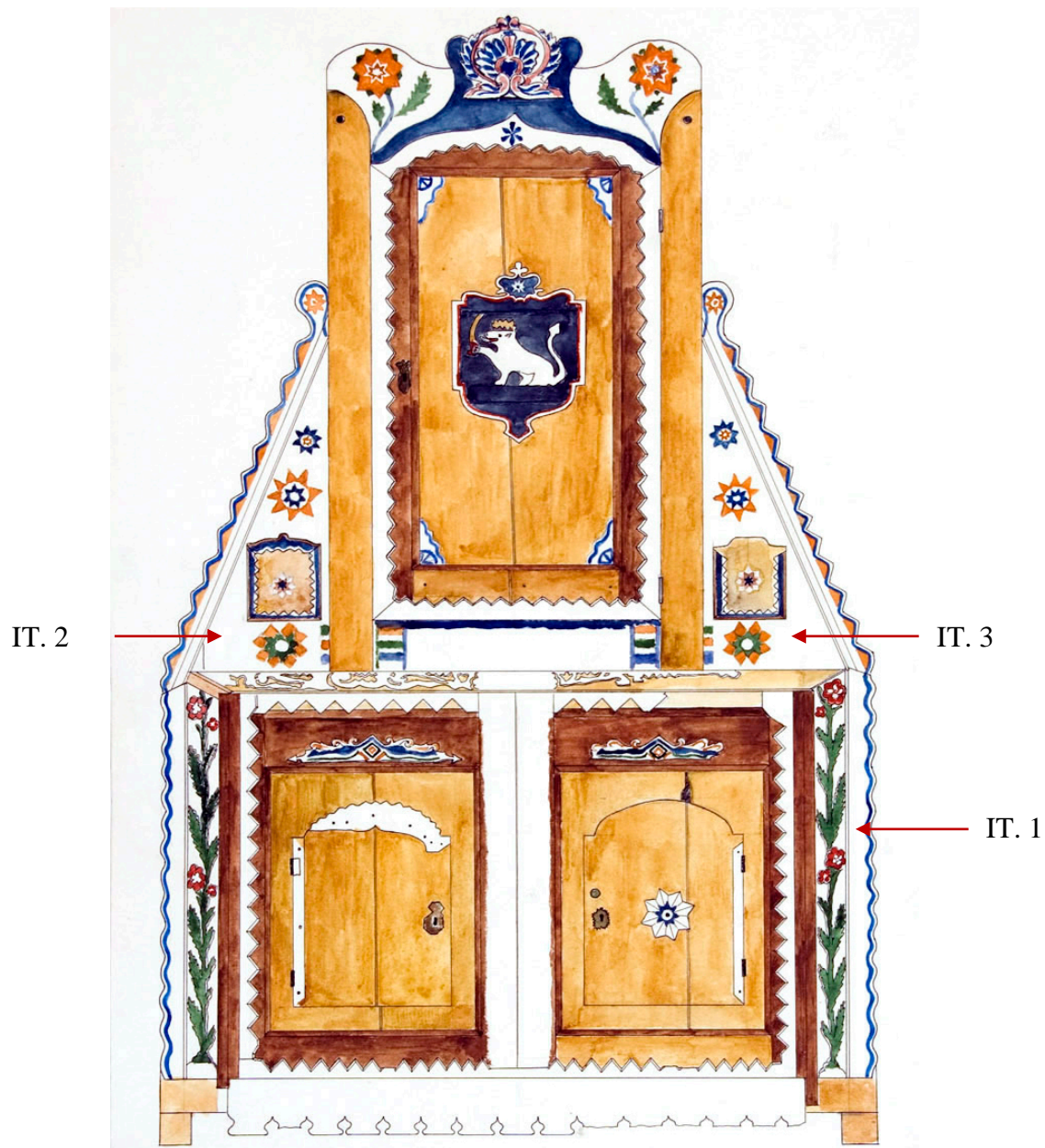
Mõõtmised teostati ATR-FT-IR spektroskoopilise meetodiga. ATR-FT-IR spektroskoopilise meetodiga saab mõõta vedelikke, tahkeid proove, pulbreid, pehmeid ja väga kõvasid materjale (kristall siis peab olema teemant), kiude. ATR (nõrgendatud täielik sisepeegeldus (inglise keeles - *Attenuated total reflectance*) on peegeldus-spektroskoopia ja proovi käsitlemise moodne võimalus. ATR-FT-IR-iga saa infot nii orgaanilistest (nt sideained, lakid, liimained jne) kui anorgaanilistest ainetest (nt pigmendid, täiteained). Saab analüüsida suurepäraselt ka erinevaid polümeere.

Värviproovide IR spektrite registreerimiseks võeti skalpelli otsaga analüüsitavat proovi, asetati see ATR teemantkristallile ja suruti proov pressiga tugevasti vastu teemanti pinda (kvaliteetse spektri saamiseks peab kontakt proovi ja kristalli vahel olema hea) ja registreeriti spekter.

ATR-FT-IR spektrid registreeriti kasutades teemantkristalliga ATR-mikroanalüsaatorit (*Smart Splitpea microsampling accessory*), mis on paigaldatud Nicolet 6700 FT-IR spektromeetrile. Spektromeetrit juhiti ja spektreid töödeldi OMNIC programmis. Spektromeetri parameetrid: mõõtepiirkond $225\text{--}4000\text{ cm}^{-1}$, lahutusvõime 4 cm^{-1} , keskmistatavate spektrite arv: 512, apodisatsioon: Happ-Genzel.

Lisa 6.1. Ruhnu polükroomsete aidakappide värviproovide skeemid (autori joonised)

Joonis 22. Isaksi talu aidakapi värviproovide võtmise asukohad 25.03.2016

Steffensi talu aidakapi värviproovide võtmise asukohad 13.04.2009

Joonis 22. Isaksi talu aidakapi värviproovide võtmise asukohad 25.03.2016

Joonis 23. Steffensii talu aidakapi värviproovide võtmise asukohad 13.04.2009

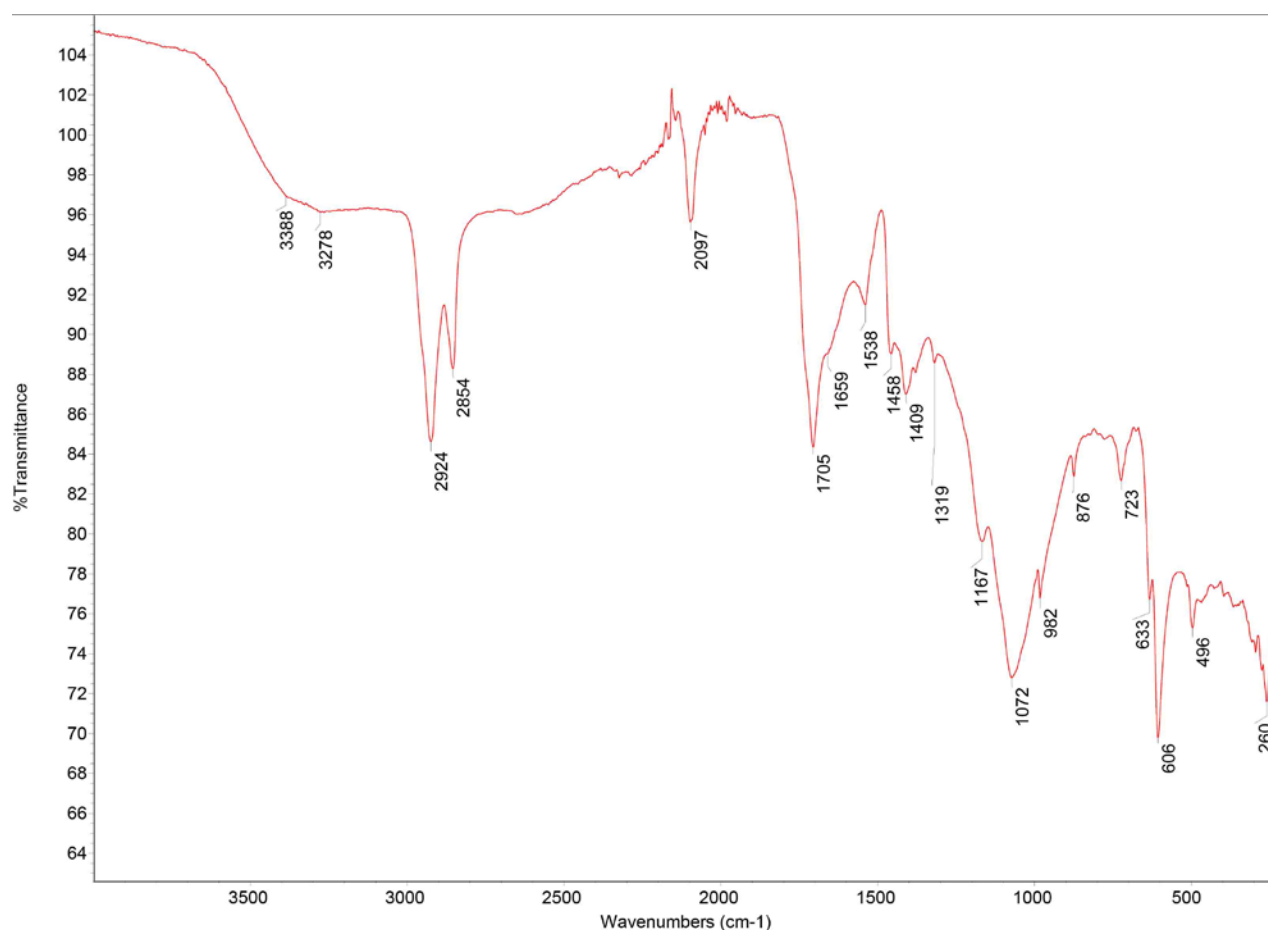
Lisa 6.2. Ruhnu polükroomsete aidakappide värviproovide analüüsitulemused

IR spektrite interpreteerimine

Isaksi talu aidakapi värvikihtide IR spektrid (Koostas autor TÜ Keemia Instituudi analüütilise ja füüsikalise keemia teaduri Signe Vahuri juhendamisel 12.05.2016)

Rohekas värvikiht (*proov IT. 1*)

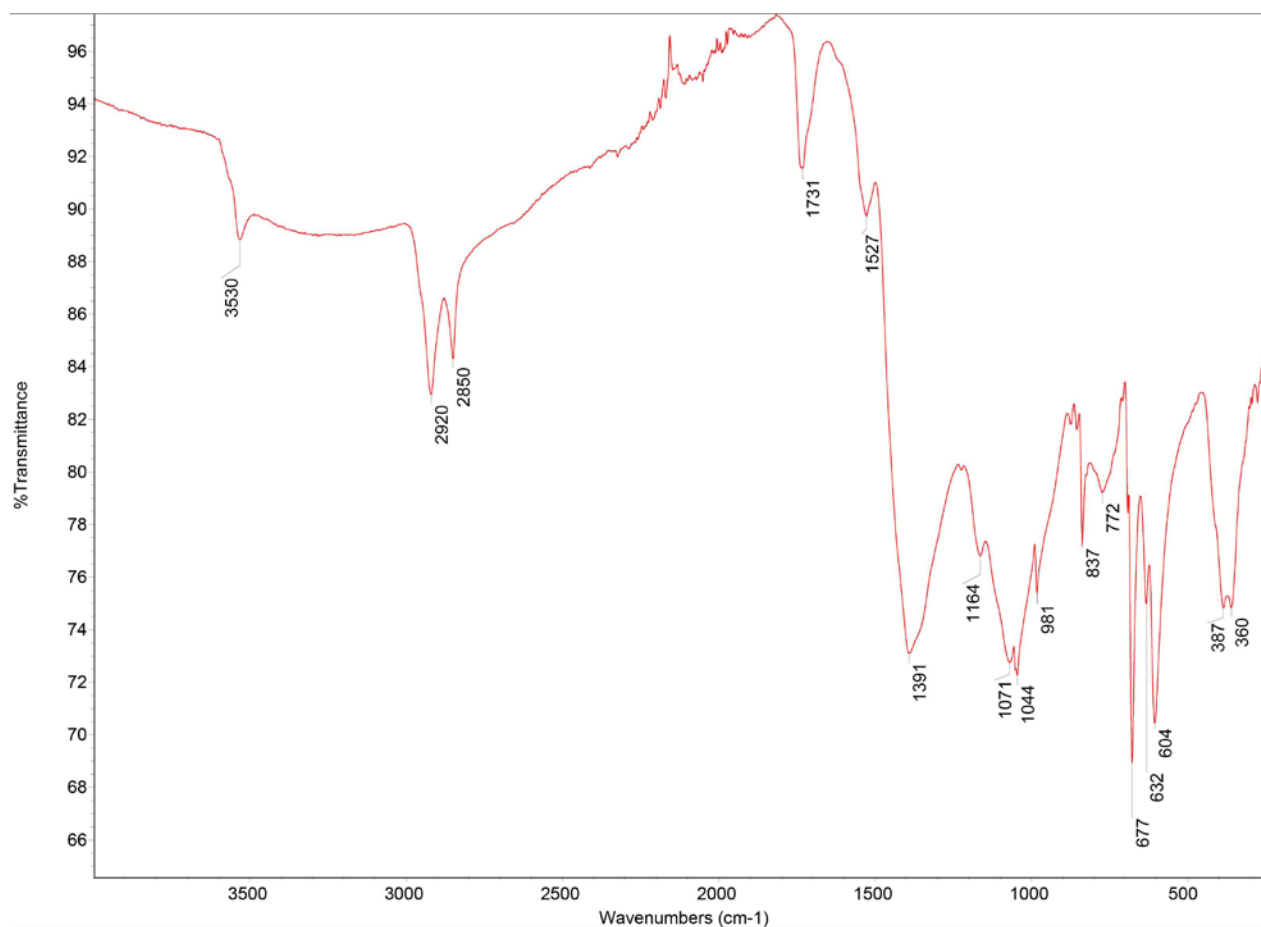
Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigment	Preisisinine (või roheline) + võib sisaldada kollast pigmenti: ~ 2097
Täiteaine	Baariumsulfaat (BaSO ₄): ~876 Kriit (CaCO ₃): ~1167, 1072, 633, 606
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): neeldumine vahemikus 4000-3000, 1725 Lisaks õib olla mingi valguline aine (liim): neeldumine vahemikus 1500 – 1700, 1659, 1538

Joonis 24. Rohelise värvi ATR-FT-IR spekter.

Valge värvikiht (proov IT. 2)

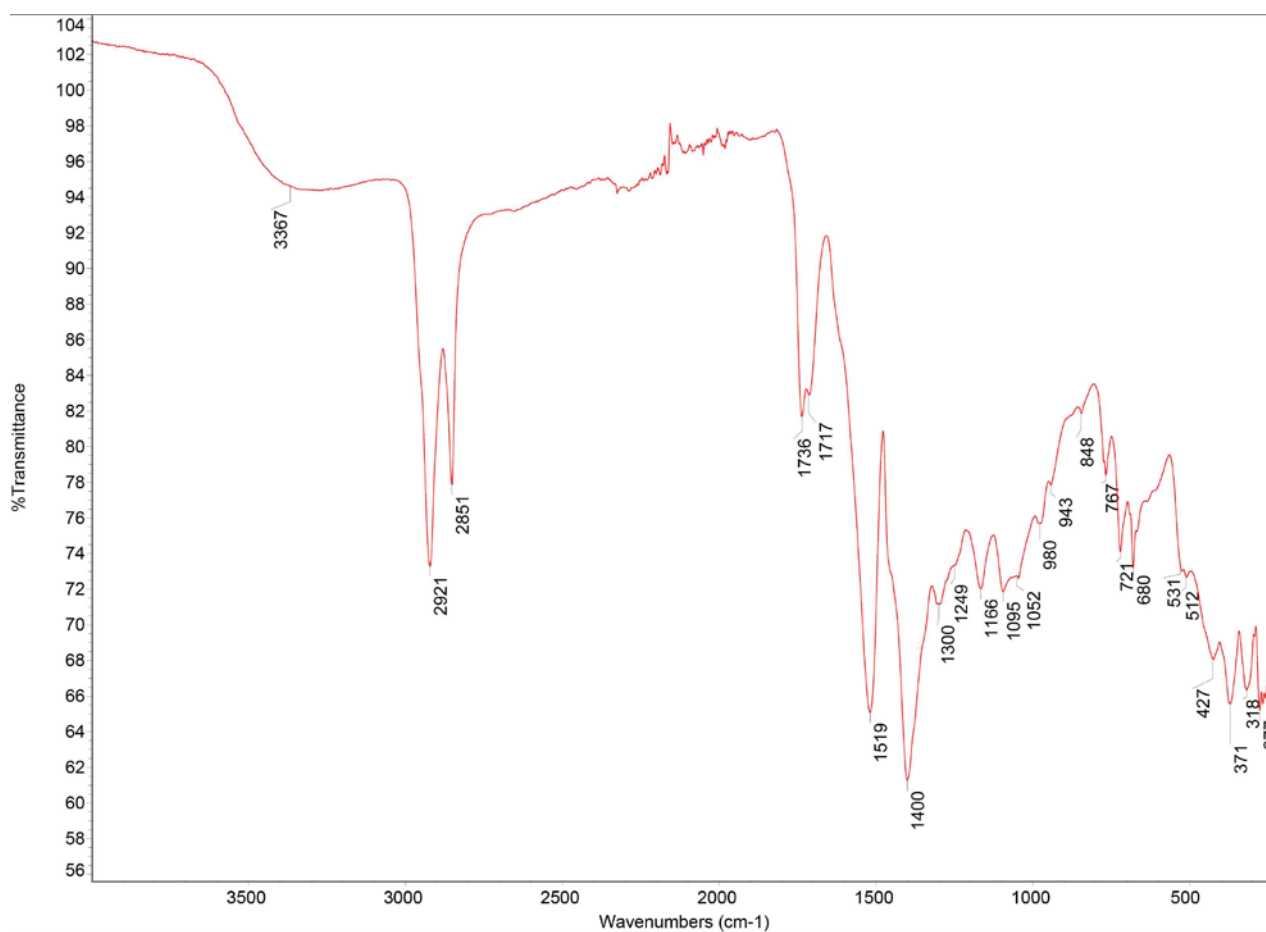
Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigment	Pliivalge: 3696, 3654, 3620, 3620, 1026, 1002, 912, 797, 776, 694, 527, 458, 425, 394
Täiteaine	Baariumsulfaat (BaSO₄) ~1164, 1071, 1044, 632, 604
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): lai neeldumine vahemikus 4000-3000, 2920, 2859, 1731

Joonis 25. Valge värvi ATR-FT-IR spekter.

Oranž värvikiht (proov IT. 3)

Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigment	Pliipunane (Pb ₃ O ₄): 531, 512, 427, 371, 318, 277 Juures võib olla Pliivalget:
Täiteaine	Kriit (võib olla): ~1404
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): lai neeldumine vahemikus 4000-3000, 2921, 2851, 1736, 1717

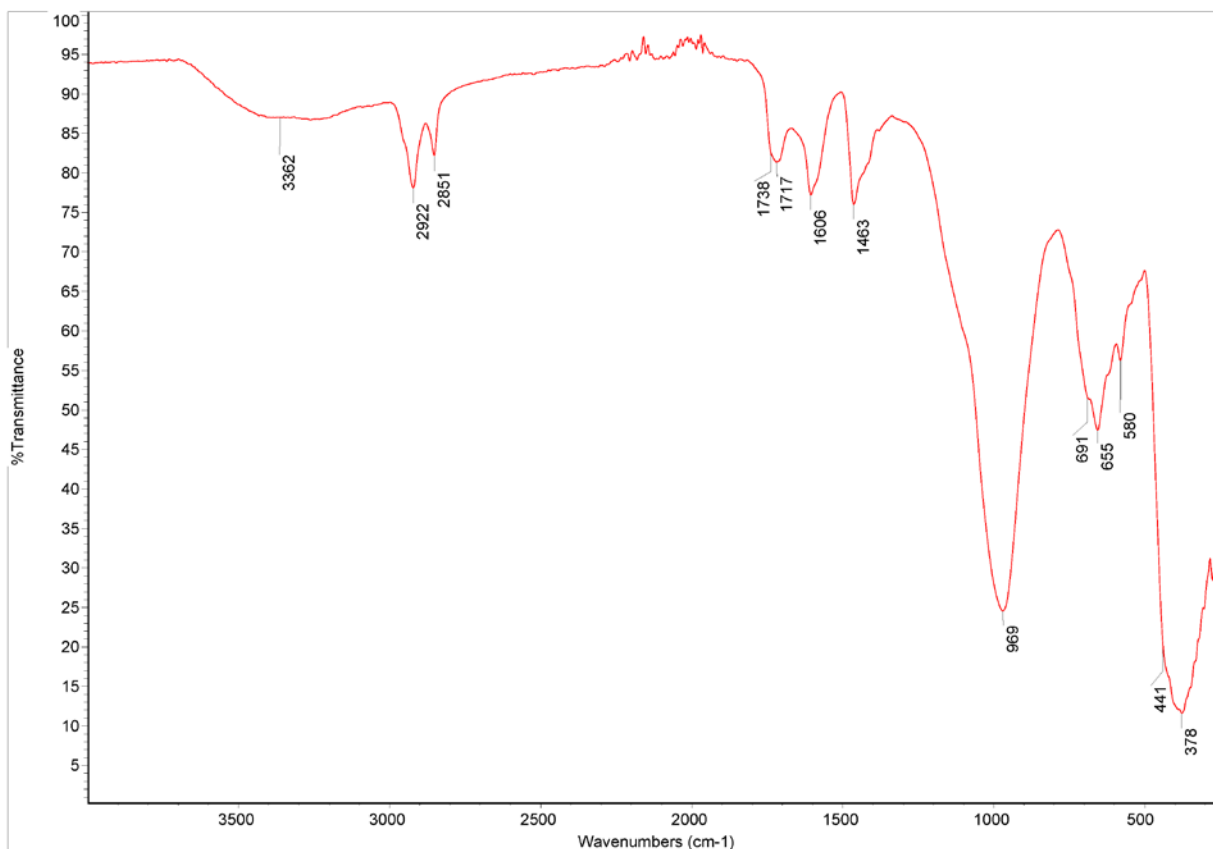
Joonis 26. Oranži värvi ATR-FT-IR spekter.

Steffensi talu aidakapi värvikihtide IR spektrid (Koostanud TÜ Keemia Instituudi analüütilise ja füüsikalise keemia teadur Signe Vahur 10.05.2016)

Sinine värvikiht (proov ST. 1)

Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigmendid	Ultramarin ($3\text{Na}_2\text{O} \cdot 3\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 6\text{SiO}_2 \cdot 2\text{Na}_2\text{S}$): 969, 6910, 655, 580, ~441 Tsinkvalge (ZnO) võib olla: lai neeldumine vahemikus 500-300
Täiteaine	Kriit (võib olla): ~1421
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): lai neeldumine vahemikus 4000-3000, 2922, 2851, 1738, 1717, 1463

Joonis 27. Sinise värvi ATR-FT-IR spekter.

Punane värvikiht (proov ST. 2)

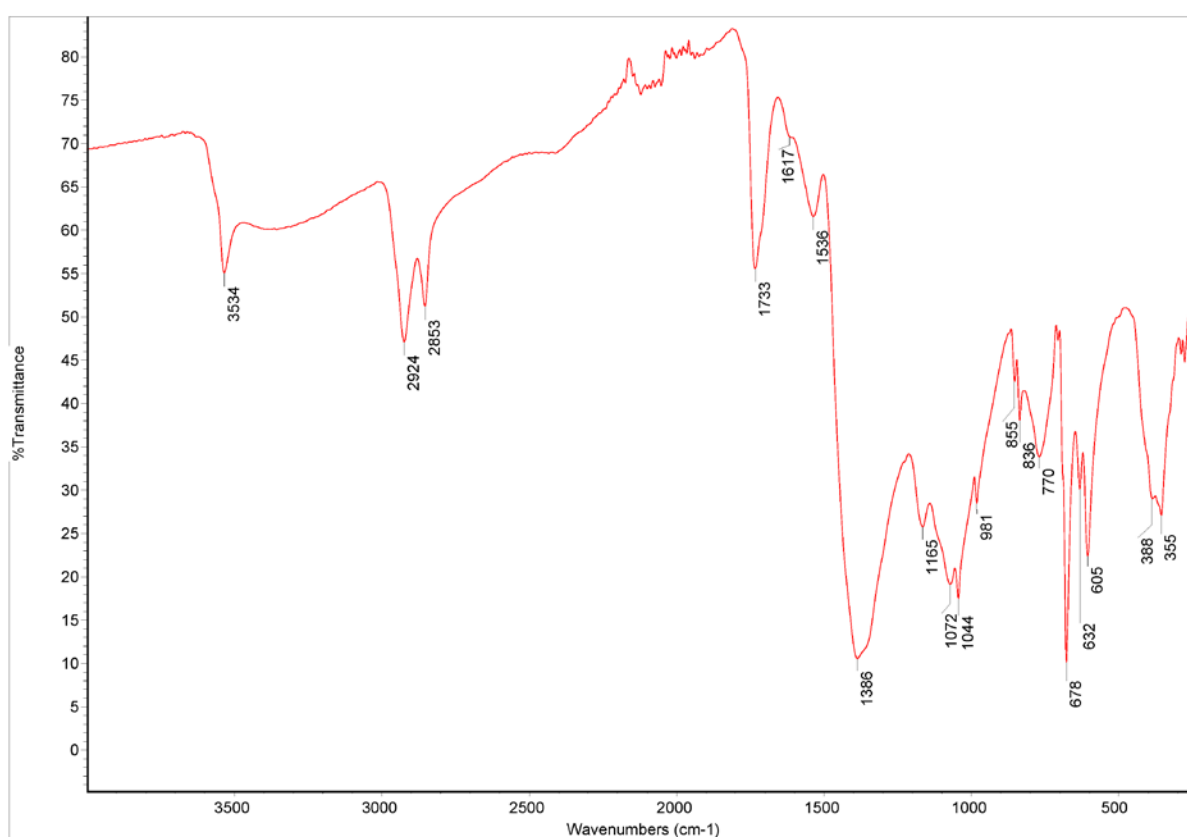
Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigment	Punane ooker (Fe₂O₃ + kaoliin): 3696, 3654, 3620, 3620, 1026, 1002, 912, 797, 776, 694, 527, 458, 425, 394
Täiteaine	Kriit (võib olla): ~1404
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): lai neeldumine vahemikus 4000-3000, 2927, 2855, 1707, 1251, 1164

Joonis 28. Punase värvi ATR-FT-IR spekter.

Valge värvikiht (proov ST. 3)

Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigmendid	Pliivalge (2PbCO₃•Pb(OH)₂): 3534, 1386, 1044, 855, 836, 770, 678, 388, 355 Baariumsulfaat (BaSO₄): 1072, 981, 632, 605
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): 2924, 2853, 1733, 1165

Joonis 29. Valge värvi ATR-FT-IR spekter.

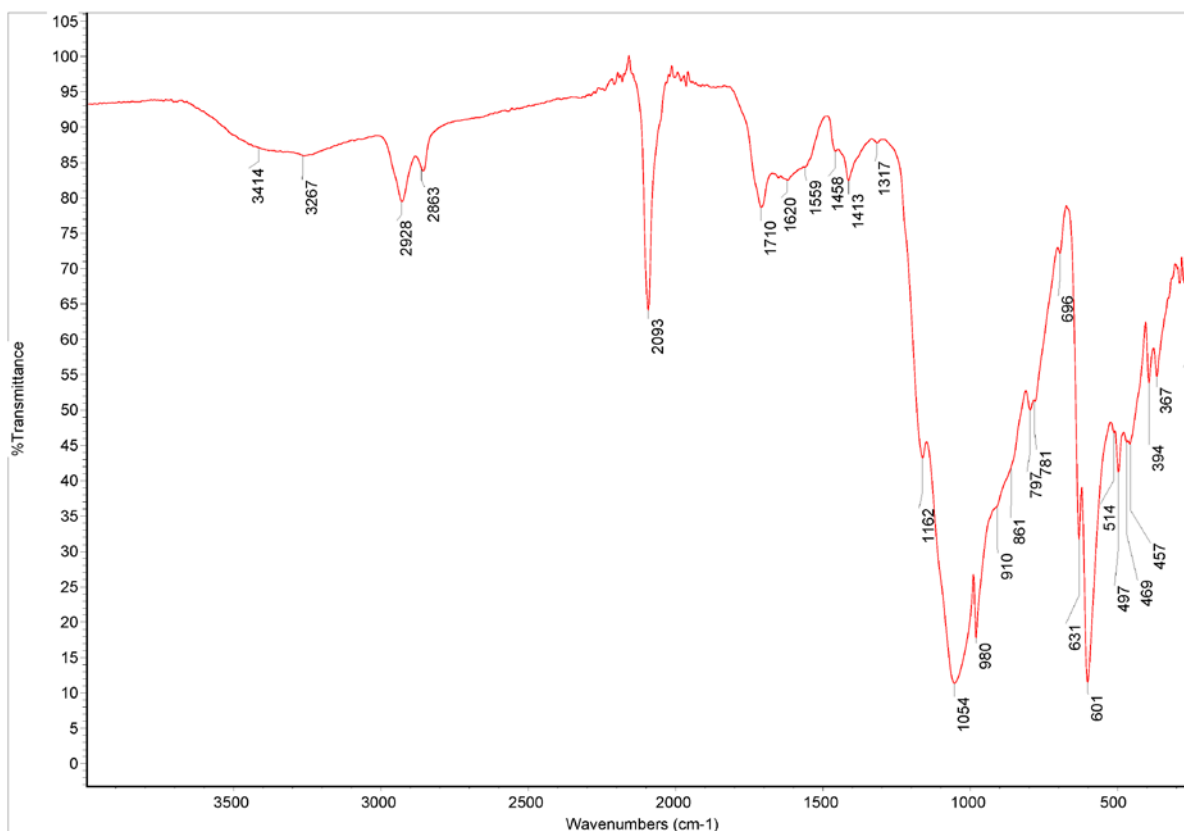

Roheline värvikiht (proov ST. 4)

Rohelist värvi tuleks analüüsida veel mõne elementmeetodiga: kas portatiivse XRF-i (kui on pealmine kiht) või SEM-EDS-iga.

Värvi komponendid	ATR-FT-IR spektrite lainearvud (cm ⁻¹)
Pigmendid	Preisisinine (Fe₄[FeCN)₆]₃): 2093 (välistada ei saa ka Preisirohelist) Võib olla kollane ooker (seda tuleb kontrollida XRF-i või SEM-EDS-iga): Lai neeldumine 1100-1000, neeldumised piirkonnas 514-367)
Täiteaine	Baariumsulfaat (BaSO₄): ~1054, 980, 631, 601
Sideained	Õli (estri-tüüpi aine): 2928, 2863, 1710, 1162

JÄRELDUSED:
Tundub, et roheline värv on saadud Preisisinise ja mingi kollase pigmendi (võib olla kollane ooker) kokkusegamisel. Täiteainena võib juures olla baariumsulfaati ja sideaineks on õli. Päris välistada ei saa ka Preisirohelist. Mul kahjuks pole võrdluseks Preisirohelise IR spektrit, seega ei saa seda oletust kinnitada. Rohelist värvi tuleks mõõta veel mõne elementmeetodiga (SEM-EDS, portatiivne XRF).

Joonis 30. Rohelise värvi ATR-FT-IR spekter.

Lisa 7. Terminid*

ATR-FT-IR – ATR (nõrgendatud täielik sisepeegeldus (inglise k *Attenuated total reflectance*)) on peegeldus-spektroskoopia ja proovikäsitlemise moodne võimalus. ATR-FT-IR-spektroskoopilise meetodiga saab infot nii orgaanilistest (nt sideained, lakid, liimained jne) kui anorgaanilistest ainetest (nt pigmendid, täiteained). Saab analüüsida suurepäraselt ka erinevaid polümeere (Vahur 2009).

Aaderdus – aaderdus ehk aaderdamine on värvitud pinnale puidule omase tekstuuri andmine. (Davy 2008)

Aakrik – mere poolt randa uhutud hukkunud laevade vara. (EKI)

Akantus – Vahemere mail ja troopikas levinud lõhestunud lehtedega roht- v. põõsastaim (ka ilutaim), karusõrg(*Acanthus*). Taime stiliseeritud lehevormi kasutati arhitektuuris jm. (EKI)

Ažuurne – auklik, piluline, võrejas, läbipaistev. *Ažuurne riie, trikoo, sidus. Ažuursed ornamendid, filigraanehted.* (EKI)

Baluster – paisutatud üla- või alaosaga tulbake, peamiselt rõdude, palkonite rinnatiste ja trepikäsipuude kujundamisel. (EE)

Barokk – jõulise vormiliigendusega toretsev stiil 17.–18. sajandil. (EKI)

Baas – samba, piilari või pilastri alaosa, millele toetub tüves. (EE)

Biidermeier – 1815–50 Saksamaal ja saksa kultuuri mõjupiirkonnas peamiselt sise-, mööbli- ja rõivakujunduses valitsenud stiil, ampiiri mugandus, mille tunnused on mugavad praktilised vormid, hea materjalitöötlus, heledad värvid ja rohke lillväärt ornamendis; samaaegses Saksa maalikunstis valitsenud intiimselt kodanlik realism. (EE)

Chippendale – Inglise mööblimeistri Thomas Chippendale'i (1718–79) loodud mööblistiil, mõjutatud gootikast, Prantsuse renessansist ja Hiina-pärasest kunstist. (EE)

CNC – arvutijuhtimisega robot - tööpink (inglise keeles *computer numerical control*). (HKHK)

CO₂ laserlõikur – CO₂ gaasil põhinev laserlõikur. Laseri tekitamiseks suunatakse suure kiirusega gaas spetsiaalsete lampide või elektroodide vahele ja gaasisegule antakse elektrilaeng mille tulemusel tekitatakse laserkiir. (Itse 2008)

Dekoor – pinnakaunistus. (EKI)

Dendrokronoloogia – puude aastarõngaste uurimisel põhinev meetod varematest aegadest pärinevate puidujäänuste dateerimiseks. (EKI)

Gootika – gooti stiil keskaegses Euroopa kunstis, eriti arhitektuuris. (EE)

Initsiaal – (nime) algustäht; suur ehisalgustäht (eriti käsitsi kirjutatud raamatutes ja varasemates trükistes). (EE)

Interjöö – kunstis ruumi sisemus; siseruum, selle kujundus (harilikult koos mööbli ja tekstiilidega). (EE)

Juurmahagon . – Juurmahagoni spooni saadakse puu jämedatest maa-alustest juurtest. Seda kasutatakse kõrge kvaliteediga mööbli valmistamiseks (Eksootilised puud... 21.05.2016)

Kapiteel – piilari või pilastri plastilise dekooriga ülaosa, millele toetub talastik, võlv või kaar.

Karniis – rõhtehisliist mööbliesemel. (EKI)

Keskaeg – vana- ja uusaja vahel. (EKI), Eesti keskaeg 1227–1558. (EE)

Klassitsism – 17.–18. sajandil viljeldud kirjandus- jm kunstide suund, mis antiikkultuurist eeskujul võttes rõhutas vaimset kooskõla, selgust, lihtsust ja reeglipärast vormitäiust.

Klismos – 5. Sajandil EkR loodud kreeka toolivorm, millele viiteid leiab Kreeka kunstist ja skulptuurist.

Kori – seljatugi, leen. (EKI)

Käämer – kahe käega käänatav kahataolise teraga puur. (EKI)

Rupp – **e korphöövel** – kumera teraga (tihti ka kumera tallaga) höövel peamiselt nõgusate pindade hõõveldamiseks. (EKI)

Lamell – kokkupressitud pöögist valmistatud ovaalne tüübel, mis liimitakse külgnevates laudades olevatesse soontesse. (Davy 2008)

Messing – vase ja tsingi (kuni 45%) sulam, mis sisaldab paljudel juhtudel ka alumiiniumi, rauda, mangaani, räni jmt elemente. (EE)

Naagel – metallist v puidust ühenduspulk puittarindis. (EKI)

Ornament – peamiselt sümmeetrial ja motiivide liht- või rütmilisel korduvusel põhinev pinnakaunistus. (EE)

Palmett – palmilehesarnane ornament. (EKI)

Polükroomne – mitmevärviline. (EKI)

Reljeef – pinnast eenduv või pinnasse süvendatud kujutis. (EKI)

Renessanss – vaimne ja kultuuriline murrang Lääne-Euroopas 14.–16. sajandil. (EKI)

Rokokoo – 18. saj kunstistiil. (EKI)

Rosett – õiekujuline (roosi) ornament või ese. (EKI)

Queen Anne - Stiil sai nime Inglismaal arhitekt Richard Norman Shaw poolt. Stiili kõrgperiood oli 1880-1900.

Sheraton – Inglise mööblikujundaja Thomas Sheratoni (1751–1806) järgi nime saanud

neoklassitsistlik mööblistiil. (Queen Anne Style... 2016)

Spoon – õhuke ühekihiline vineer. (EKI)

Profiilhöövel – mombineeritud hõõvlid, millel on väga lai valik erinevaid teri, erinevate profiilide tegemiseks. (JKHK)

Tapp – puiduseotisena tappliide; liidetava detaili eend tappliites. (EKI)

Uusmaja – 20. Sajandi alguses hakati vanade pikkmajade kõrvale rajama uusi elumaju, mis olid vabad muudest funktsioonidest [kasutati ainult elumajana ning rehealust ei olnud. 20. sajandi 20. - 30. aastate hoonetüüp, mida hakati rajama kogu Eestis] ning hoone külje keskel oli sissepääsuks veranda (Rohtla 2005).

*Andmete allikad: Eesti Keele Instituut (EKI) <http://portaal.eki.ee> (17.03.2016), Eesti Entsüklopeedia (EE) <http://entsyklopeedia.ee> (19.03.2016), Järvamaa Kutsehariduskeskuse õppematerjal (JKHK) www.jkhj.ee (17.03.2016), Eesti etümoloogiasõnaraamat (ETY) <http://www.eki.ee/dict/ety/> (20.03.2016) ja „Puutööraamat“ (Davy 2008), **Rohtla, N.** 2005. *Ruhnu ajaloolise küla eksperthinnang*. [Eksperthinnang]. OÜ Mõisaprojekt. Tallinn.,

SUMMARY

As a geographically isolated area, Ruhnu island has attracted research interest for ethnographs as well as historians. The way of life, social community, architecture, and to a lesser extent, the furniture of the Ruhnu islanders have been studied. A in-depth mapping and stylistic analysis of the Ruhnu furniture has so far been lacking. During the studies for my diploma thesis at the Tartu Art College (defended in 2009) I started a more thorough investigation of the Ruhnu furniture, this work formed the basis of the current Master's thesis „Ruhnu island farmhouse furniture – mapping and modernization possibilities“. The furniture from Ruhnu island is rare, and most of the preserved artefacts date from the late 1700s to the early 1900s; this determined the temporal range of interest.

The first aim of my Master's thesis was a thorough mapping of the furniture from the Ruhnu island based on the archives of Estonian, Swedish, and Latvian museums, and private collections. I also aimed to give an overview of the evolution of the furniture in the context of the geographical location of the island. The second aim of the thesis was to investigate the feasibility of the modernization of the furniture from Ruhnu, and review the modern production potential of the Ruhnu folk furniture, and the popularization of carpentry on Ruhnu island.

Both qualitative and quantitative research methods were used for the theoretical and experimental part of the thesis. Data collection consisted mostly of the collection of the visual materials from the field studies, comparative analysis of the artefacts, and analysis of the photographic materials as well as the data available in the databases. Attenuated total reflection Fourier transform infrared spectroscopy (ATR-FTIR) was used to analyze the paint composition of the original finishing of the Ruhnu furniture.

The present thesis is divided into two chapters that relate to the aims of the study. The first chapter gives an overview of the Ruhnu furniture in the context of the local peasant culture, and details the current number of existing artefacts of Ruhnu furniture, its typical construction manner, decoration, and ways of use. I also outline the carpentry tools found in Ruhnu, which helps understand the technical capabilities of the Ruhnu carpenters which shaped the evolution of the Ruhnu furniture.

The second chapter deals with the production potential of the Ruhnu furniture, and the compilation of a collection of the structural drawings of the traditional furniture which could help guide modern furniture design. Additionally, modern and traditional carpentry technologies and skills were investigated to examine whether the modern technologies could be applied to produce Ruhnu-style furniture. The latter is in response to the keen interest of the Ruhnu islanders to revive the traditional carpentry and local furniture production.

The main conclusion of my Master's thesis stresses the uniqueness of Ruhnu island and its furniture which needs more attention and protection as cultural heritage. The mapping data of the current situation of the existing Ruhnu furniture can assist in determining the future need for the protection of the artefacts.

As an outlook, I plan on preparing a manuscript to be published as a popular science book on the Ruhnu island based on the materials collected for the present thesis. The prospective book would mainly focus on the Ruhnu furniture and the carpentry tools in addition to reviewing the history of Ruhnu island.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristjan Bachman,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Ruhnu talutoa mööbel – kaardistamine ja uuendamise võimalused**“, mille juhendaja on Kurmo Konsa,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu alates **24.05.2019** kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **26.05.2016**

Kristjan Bachman

